

Statsforvalteren i Agder

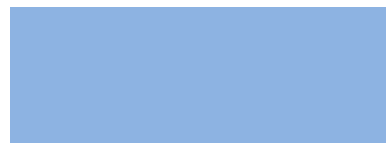
FORVALTNINGSPLAN
FOR LISTASTRENDENE
LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Særutdrag
Lomsesanden - Einarsneset - Skiphaugen

CONVENTION ON WETLANDS

(Ramsar, Iran, 1971)

De åpne jordbruksarealene på Lista er viktige beiteområder for fugl og verneområdene har rike forekomster av kulturbetingede planter som er avhengig av husdyrbeiting.

5 LANDBRUK OG GRUNNEIERINTERESSER

5.1. Status

Landbruket spiller en avgjørende rolle i å opprettholde verneverdiene i store deler av Listastrendene landskapsvernområde. De åpne jordbruksarealene på Lista er viktige beiteområder for fugl og verneområdene har rike forekomster av kulturbetingede planter som er avhengig av husdyrbeiting. Det er imidlertid mindre bruk av arealene enn tidligere og gjengroing er en økende trussel. Rundt 50 % av arealet i landskapsvernområdet er i 2012 klassifisert som **ikke i bruk**, jf. fig. 6.

Eiendomsstrukturen og teiginndelingen på Lista er spesiell og det er hele 350 grunneiere i verneområdet. Grunneierrettigheter og -interesser skal ivaretas og respekten for grunneierne og deres bruk av arealene i mangfoldige generasjoner skal legges til grunn. Samtidig må forvaltningen av området tilpasses nye utfordringer og driftsformer. Vern gjennom bruk er et viktig utgangspunkt for en langsiktig og bærekraftig forvaltning.

Gjennom informasjon og økonomiske virkemidler vil forvaltningsmyndigheten stimulere grunneiere til å holde arealene i hevd og med en drift som ivaretar verneverdiene. For enkelte utmarksarealer (naturbeitemark, kystlynghei og dyneeng) vil intensiv drift og nydyrking være en trussel mot verneverdiene. Eksempelvis vil tilplanting og gjødsling av sanddyneområder endre dynegrashei til innmarksbeite (AR5) eller kulturmarkseng/kunstmarseng (NiN). Det er derfor viktig at grunneiere har kunnskap om naturverdiene på eiendommen og hvordan de kan tilpasse driften slik at verdiene ivaretas. Samtidig er det en forutsetning å finne gode ordninger for

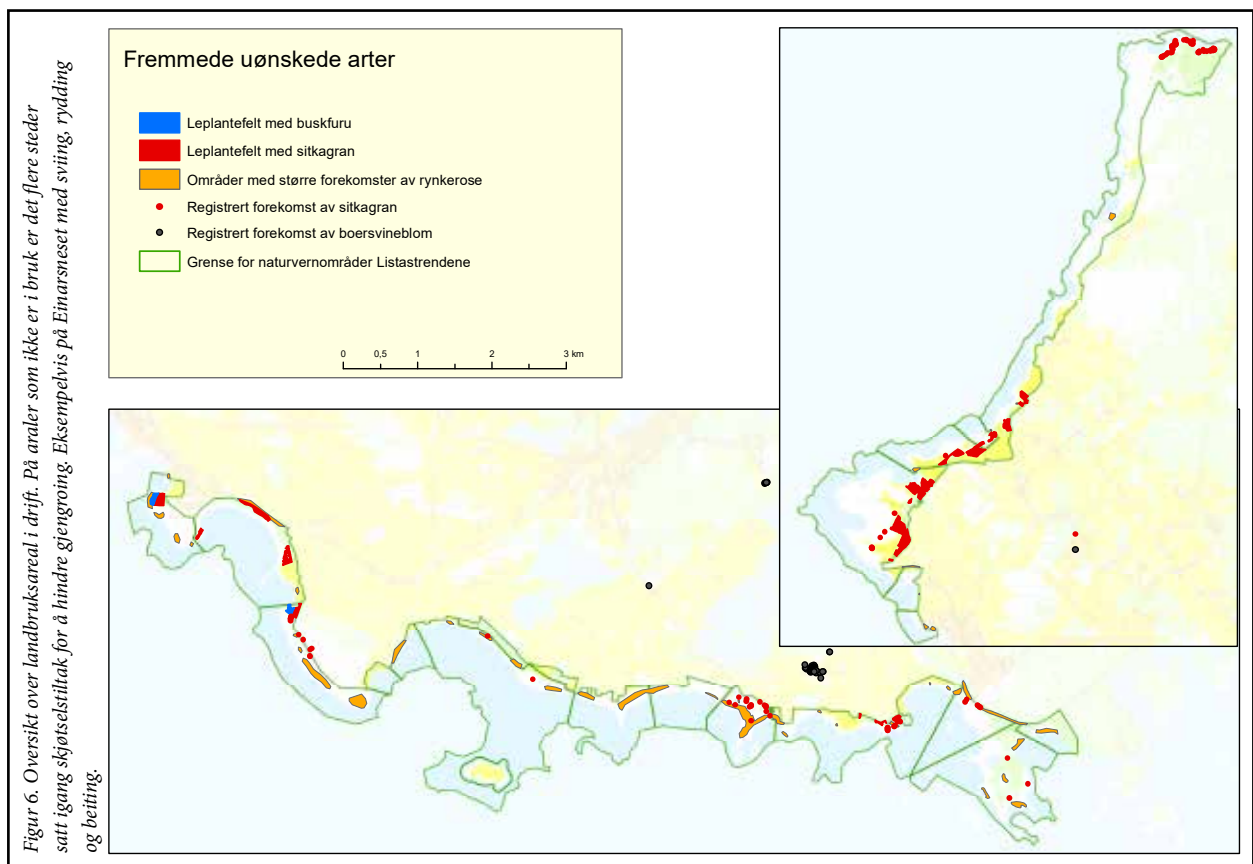
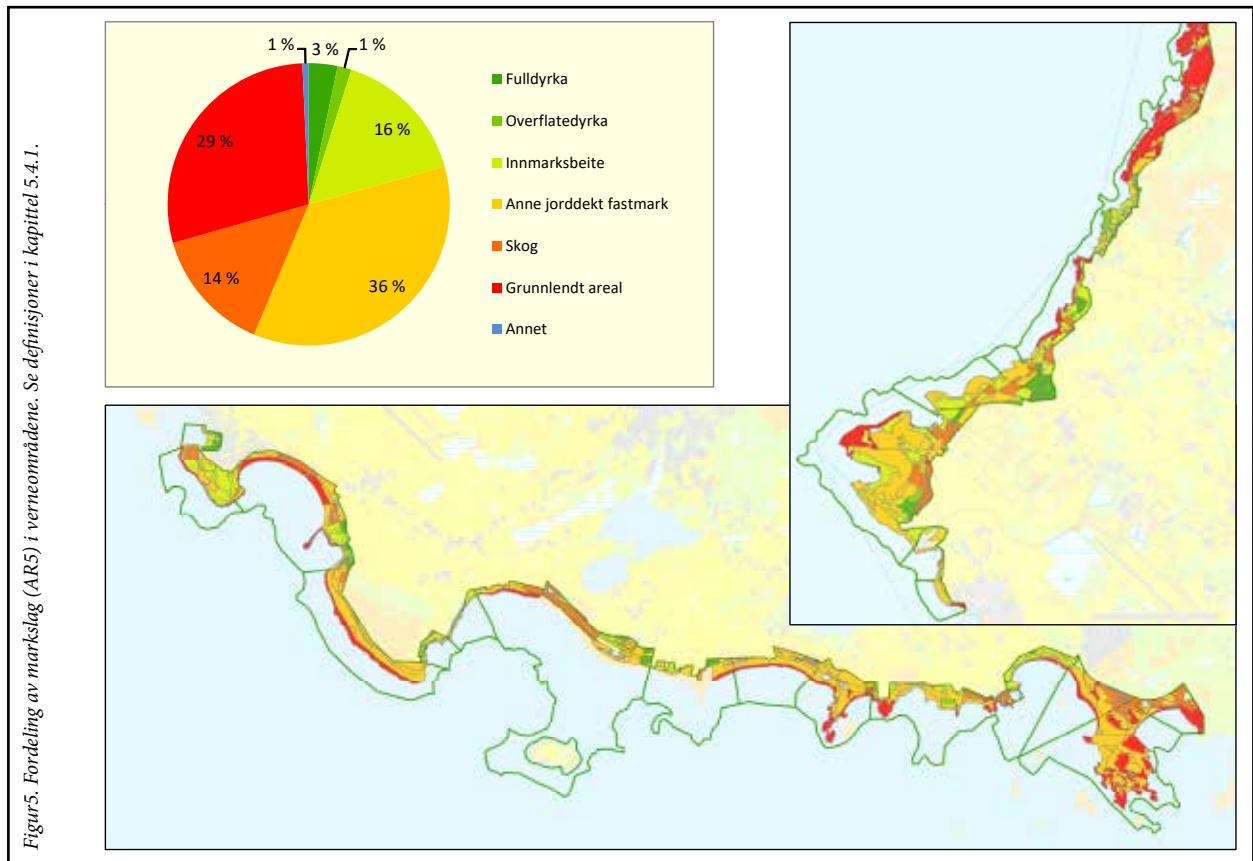
*Beitedyr i landskapsvernområdet ved Kjølleberg på Vest-Lista.
Foto: Elisabeth Kaddan*

økonomisk kompensasjon til de som får redusert avling ved en tilrettelegging av driften. Kunnskapsgrunnlaget i forvaltningsplanen skal sammen med skjøtselsplaner og avtaler om tilpasset drift bidra til en felles oppfatning og oppslutning om verneverdiene. Se mer om økonomiske virkemidler for tilpasset landbruksdrift i kapittel 5.3.

5.1.1. Areal

Farsund kommune er den største jordbrukskommunen i Vest-Agder med ca. 32 000 daa jordbruksareal i drift (2009). På Lista ligger forholdene til rette for intensiv jordbruksdrift og området preges av et aktivt landbruk. 20 % av arealet i verneområdet er definert som innmark (fulldyrka, overflatedyrka, innmarksbeite). 65 % er definert som annen jorddekt fastmark og grunnlendt areal og store deler av dette arealet er i bruk som utmarksbeite for sau, storfe og hest. 14 % er definert som skog, her inngår også leplantinger og gjengrodd kulturmark.

5: LANDBRUK OG GRUNNEIERINTERESSER

Sjøboder i Verevågen. Foto: Pål Klevan

5.1.2. Bygninger og anlegg

Utstrakt bruk av området gjennom tidene har ført til at det er flere tekniske inngrep. Moloer, brygger og småbåthavner finnes i Haugestranda, Østhasselstranda, Verevågen, Stavstø og Snekkestø. Båttøer finnes i Havika, Østhasselstrand, Fuglevika, Steinsvika, Nordhasselvika og Vågsvollvika. Båttøene er en del av den tradisjonelle kystkulturen på Lista og brukes til mindre båter i sommerhalvåret. Det er ønskelig å opprettholde en aktiv kystkultur med fiske og båtliv i tilknytning til etablerte havner og båttøer.

Verneområdet omfatter også fritidsboliger, sjøboder og andre bygninger som tjener ulike samfunnsformål. De fleste fritidsboligene ligger på Haugestranda. Flere mindre private landbruksveier strekker seg inn i verneområdet. Det er plassert en stor radioantenne og flere peilemaster i Steinodden fuglefredningsområde, disse er ikke lenger i bruk.

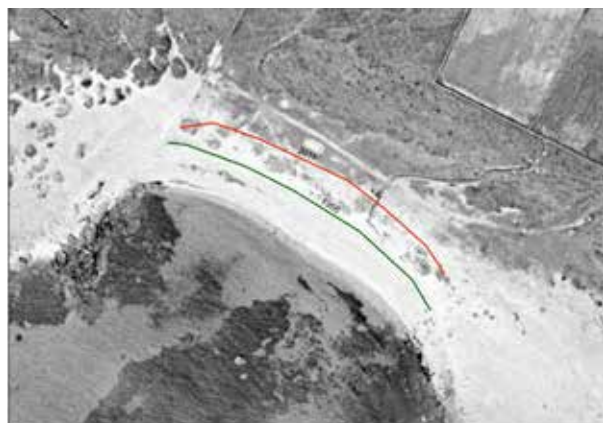
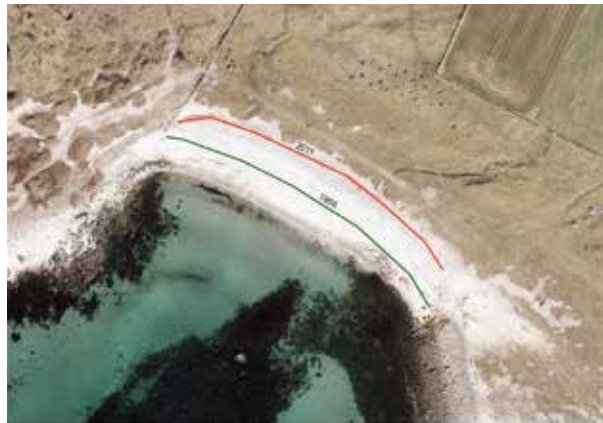
5.1.3. Uttak av masse

For å unngå skadelige landskapsinngrep og skade på naturtyper og vegetasjon ved uttak og transport, er det i verneforskriftene et generelt forbud mot uttak av masse i Listastrendene landskapsvernområde med tilhørende plante- og fuglefredningsområder. Fuglelivet er spesielt sårbart i ytre sone, og mange sjeldne og trua plantearter vokser bare i sanddynene og på strandflaten. For det geologiske naturmangfoldet vil masseuttak ødelegge lagdeling og overflateformer som vernet skal bevare.

Uttak av masse fra strandflaten kan medføre økt fare for erosjon eller et endret erosjonsmønster i strandkanten. Erosjon som følge av masseuttak eller andre inngrep/annen bruk kommer i tillegg til og forsterker den naturlige erosjonen som følge

av bølger, vær og vind. Over tid kan dette bidra til å endre terrenget og eksempelvis skape problemer for driften av arealene innenfor ved at verdifull grasmark forsvinner og beitearealet reduseres. Strandlinja i Haugeviga i Haugestranda forvaltnings-sone er et godt eksempel på at landskapets karakter har endret seg over tid (figur 7). I hvilken grad dette skyldes masseuttak eller naturlig erosjon er vanskelig å si, men at masseuttak har forsterket en naturlig erosjon i dette området er ikke usannsynlig.

Massen på strendene er i et rimelig tidsperspektiv konstant, men forflytter seg ut og inn og sidelengs på stranda med vær og vind. Selv om et enkeltuttak eller flere uttak over en kortere periode ikke medfører vesentlige endringer i landskapet, kan den samlede belastningen av uttakene på sikt bidra til endringer i de geologiske forekomstene. Forekomstene av grus og stein er også mer konstante enn sand. Over tid kan for eksempel uttak av stein bidra til å endre deler av strandoverflaten fra rullesteinstrand til sandstrand.

Figur 7. Flyfoto fra 1966 (øverst) og 2014 viser endringer i strandsonen i Haugeviga.

Selv om det er et generelt forbud mot uttak av masse, har rettighetshavere likevel anledning til uttak av masse til gårdsbehov i

5: LANDBRUK OG GRUNNEIERINTERESSER

definerte områder. Staten ervervet blant annet stein- og grusforekomster i Steinsvika for uttak til gårdsbehov for gårdene Vågsvoll og Borhaug. Det er også definert områder for uttak på Steinodden, Fuglevika, Tjørveneset og Nordhasselvika.

I verneforskriftene og skjønnsforutsetningene framgår videre at det er tillatt å ta ut masse til eget gårdsbehov fra konkrete områder i fem forvaltningssoner: Kviljo, Østhasselstrand, Fuglevika, Nordhasselvika og Tjørveneset (se figur 8). Rettigheten til å ta ut masse i fellesarealene er beskrevet i tidligere jordskifter. Fellesarealene eies av et gitt antall bruk, og hvert bruk har en prosentvis rettighet til uttak av masse. Hvor mye den enkelte tar ut i et felleseie er et privatrettslig forhold. Uttaket av masse skal ikke endre landskapet over tid.

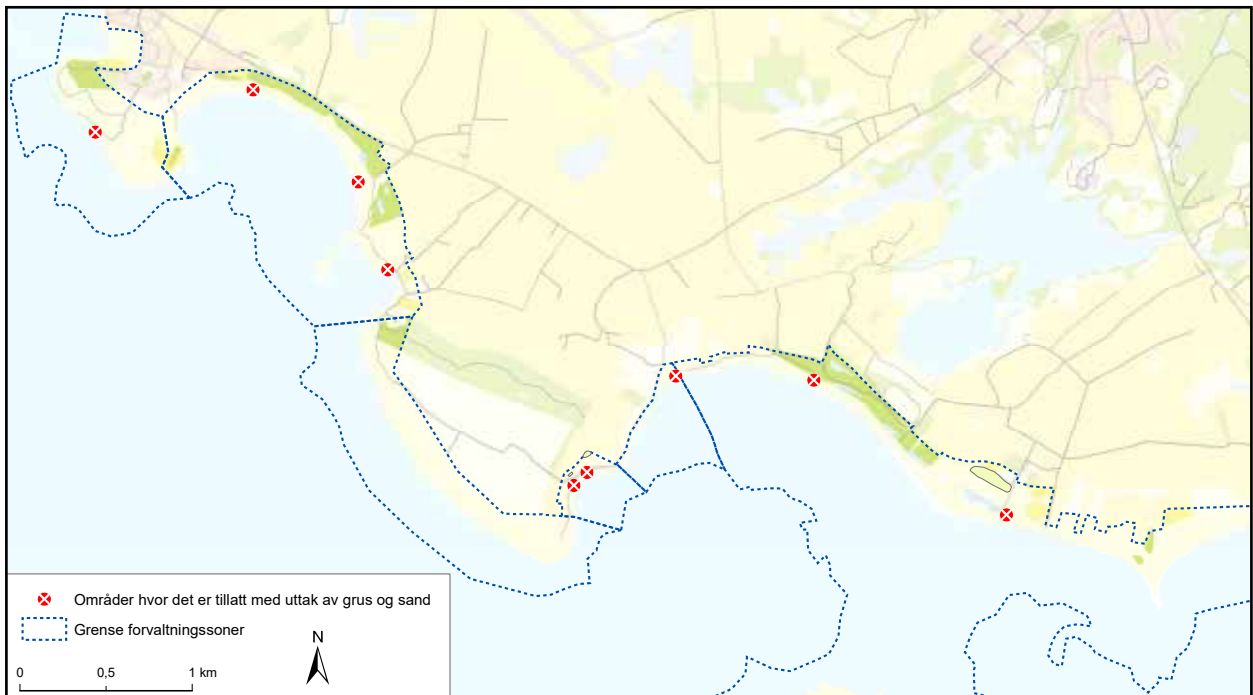
Vernebestemmelsene tolkes slik at det er summen av uttak fra alle rettighetshaverne som samlet ikke må bidra til at landskapet endres eller formålet med vernet trues. Dette er imidlertid vanskelig å beregne og håndheve så lenge rettighetshavere ikke har meldeplikt for uttak. Det er også en utfordring at det ikke er satt en tallfestet begrensning på omfang av uttak. I skjønnsforutsetningene for plante- og fuglefredningsområdene ble det lagt til grunn at en ved uttak av sand og grus «høstet» av de massene som ble ført inn på strendene av havet. Med dagens kunnskap er dette en forutsetning som ikke helt stemmer. Massene er konstante innenfor et rimelig tidsperspektiv. Også mindre uttak, særlig av grus og stein, vil derfor over tid kunne medføre endring av landskapet. I tidligere tider hen-

tet folk masse med hest og kjerre, og omfanget av uttaket var dermed rimelig begrenset. Tilgangen til stadig større og bedre maskiner og utstyr har gjort det enklere å hente masse, men det har også medført at enkelte uttak er større enn det som var utgangspunktet i skjønnsforutsetningene.

De fleste av de større masseuttakene, blant annet de som Staten ervervet, er nå avsluttet eller i ferd med å avsluttes. Uttak av masse i de avgrensede fellesarealene på strendene, i henhold til gamle rettigheter, pågår fremdeles. Det er ingen oversikt over hvor mye masse som årlig tas ut fra disse områdene. Når de større masseuttakene ervervet av staten nå avsluttes, kan det medføre at øvrig uttak av masse langs strendene kan øke.

Uttak av masse fra strendene og Listamoren er en utfordring i et verneområde med geologiske kvaliteter som er enestående i nasjonal sammenheng. Å fjerne masse fra et landskapsvernområde kan være i strid med verneformålet, da landskapets art og karakter på sikt endres. Uttaket kan også bidra til å undergrave forståelsen for vernet.

Statsforvalteren legger til grunn at uttakshastigheten av masse (masse/tid) ikke skal overskride den mengden masse som havet tilfører på et gitt sted. Overstiges denne mengden vil uttaket medføre erosjon og en tilbaketreking av vegetasjonskanten. I et slikt tilfelle vil masseuttakene på strendene anses for å være midlertidig tømte. Dette innebærer at unntaksbestemmelsene for uttak av masse ikke kan gjøres gjeldene og at ytterligere

Figur 8. Oversikt over lokaliteter (kun punktfestet) hvor uttak av grus og sand er tillatt for rettighetshavere, jf. skjønnsforutsetninger.

uttak av masse vil være i strid med verneformålet. Unntaksbestemmelse kan igjen bli gjort gjeldene når havet har tilført ny masse og området er i en tilstand hvor det ikke er fare for erosjon av bakenforliggende vegetasjonskant. Dersom uttak er av et slikt omfang at det kan være en trussel mot verneverdiene, vil forvaltningsmyndigheten vurdere å foreslå en forskriftsendring. En forskriftsendring kan gi grunnlag for nytt skjønn.

5.1.4. Leplanting

Arbeidet med den organiserte leplantingen på Lista startet i 1956 og det var stort sett en blanding av sitkagran og bergfuru som ble plantet. Det ble tidlig forsøkt å plante inn lauvtrær, men av nærmere 3000 lauvtrær (selje, lønn og or) som ble plantet på Steinodden, var det ingen som greide seg. Formålet med leplantingen har først og fremst vært å skape le for vestavinden og å begrense sandflukten på den sørlige delen av Lista. I ettertid er det naturlig å se enkelte av leplantingene som en integrert del av kulturlandskapet og med flersidig miljø- og nytteverdi.

Leplantingene langs Listastrendene dekker store areal og flere av forekomstene er i verneområdene. I 2000 dekket leplantinger ca. 1500 daa i indre og ytre deler av Lista, inkludert Lista flyplass og Vere. Dette arealet er i løpet av 10 år redusert til ca. 1000 daa. Leplanteskogen på Stave var det første området som ble hogd, etter initiativ fra grunneierne som ønsket å tilbakeføre arealene til beitemark. De fleste hogstarealer er tatt i bruk som beitearealer.

Leplantingene langs Listastrendene er av ulik karakter. Mange av dagens leplanteskoger er generelt artsfattige og nesten uten bunnvegetasjon. Så lenge leplantingene står inntil dyrket mark og skjøttes, er det ingen fare for spredning. Dersom leplanting-

Kriterier og verdier som kan legges til grunn ved vurdering av tiltak i leplantinger:

- Har leplantingene nytteverdi i dag – for mennesker, husdyr, ville dyr og fugler?
- Verner leplantingene verdifull matjord fra vinderosjon?
- Trenger plantene skjøtsel; for eksempel grøfting, gjødsling, tynning eller kvisting?
- Kan deler av leplantingene fjernes?
- Er det aktuelt med nye leplantinger, med andre plantearter?
- Hvordan skal hogstmodne leplantinger eventuelt fornyes?
- Etterbruk av arealet?

ene grenser til utmarksarealer og ikke skjøttes, vil de sørge for god frøspredning til nærliggende arealer. Det er gjennomført tynningsarbeid og skjøtsel i en del av områdene, men ennå gjenstår det hogstmodne leplantinger av sitkagran og bergfuru i svært dårlig forfatning; eksempelvis på Tjørveneset og beltet med leplanting fra Lista fyr til Stave grense. I disse områdene er det et stort behov for hogst. På Lomsesanden har leplantingen utviklet seg til en leplanteskog med store friluftssinteresser og målet er å få en flersjiktet blandingsskog med stedege arter.

I verneområdene er det generelt ikke ønskelig med leplantinger, se kapittel 4.4.1 om gjengroing som trussel og kapittel 8.3.4 om fremmede og uønskede arter. Grunneierne har imidlertid rett til å bruke leplantinger av hensyn til jordbruksdrift. For å få en god forvaltning av leplantingene må grunneierne utfordres i forhold til framtidig behov og struktur. Effektive leplantinger krever skjøtsel og en god utforming. Ifølge verneforskriftene skal lebeltene skjøttes som verneskog med en gradvis fornyelse. Mer om begrepet verneskog og retningslinjer for skjøtsel i del 2 – kapittel 5.4.11.

Der hvor leplanteskog fjernes og arealet endres til jordbruksareal, kan allemannsretten falle bort. I områder hvor leplanteskogen har fungert som en viktig korridor for friluftslivet, ønsker Farsund kommune at avtale om alternative traséer skal være på plass før skogen fjernes. Forekomster av leplantinger og skjøtselstiltak er beskrevet i forvaltningsplanen del II.

5.2. Forvaltningsmål

- Forvaltningsmyndigheten vil legge til rette for at verneområdene kan utnyttes som en ressurs for landbruket innenfor rammen av verneformålet. Forvaltningsmyndigheten ønsker særlig å legge til rette for en aktiv beitebruk i verneområdene.
- Gjennom informasjon og økonomiske virkemidler vil forvaltningsmyndigheten stimulere grunneiere til å holde arealene i hevd og med en drift som ivaretar verneverdiene.
- Forvaltningsmyndigheten vil legge til rette for fjerning av leplanteskog gjennom bruk av økonomiske virkemidler.

5.3. Økonomiske virkemidler for tilpasset landbruksdrift

Gode rammer for økonomisk kompensasjon er et av tiltakene for å oppnå målet om en miljøtilpasset drift av større arealer. Arealene er ulike både med hensyn til beitekvalitet, artsmangfold og restriksjonsnivå. Lønnsomheten ved å drive jordbruk i disse områdene vil derfor variere, noe som må tas hensyn til når det inngås avtaler om tilpasset drift. Den økonomiske kompensasjonen er en samordning av flere ulike støtte- og tilskuddsordninger innen miljø- og landbruksforvaltningen.

Norsk landbruksrådgivning Agder har i 2013 på bestilling fra Fylkesmannen utarbeidet rapporten *Beregninger av forventede kostnader for kompensasjon og stimuleringsmidler for å oppnå tilpasset/ønsket drift i Listastrendene landskapsvernområde*.

tede kostnader for kompensasjon og stimuleringsmidler for å oppnå tilpasset/ønsket drift i Listastrendene landskapsvernområde. Einarsnes og Tjørveneset er brukt som to eksempelområder og rapporten er utarbeidet i dialog med grunneiere og beitebrukere. Det er utarbeidet to eksempler som kan brukes som rammer for innhold i avtaler om økonomisk kompensasjon for å stimulere til miljøtilpasset drift, se vedlegg 6.

Det er inngått avtaler om kompensasjon for tilpasset drift på Haugestranda og Kviljo. Avtalene er inngått med hjelp fra Norsk landbruksrådgivning.

Statsforvalteren har som mål å inngå langsiktige avtaler innenfor tilsvarende rammer for flere områder langs Listastrendene. I avtalene må det tas forbehold om midler over statsbudsjettet for det enkelte år.

Beitedyr i landskapet på Vest-Lista. Foto: Pål Klevan

5.4. Utdyping av vernebestemmelsene

5.4.1. Begreper

Begrepet **landbruk** refererer til plan- og bygningsloven og til forståelsen av begrepet ved vernetidspunktet. Det er den driftsformen som var aktuell ved vernetidspunktet som skulle kunne fortsette. Verneforskriften har dermed en avgrensning av landbruksbegrepet i forhold til dagens utvidede forståelse, jf. veileder T-1443 Plan- og bygningsloven og Landbruk Pluss. Det er driftsformen ved vernetidspunktet som legger føringene for hva som anses som omlegging av driften, ikke jordloven. Andre utmarksnæringer enn jord- og skogbruk omfattes ikke av begrepet landbruk, eksempelvis oppføring av hytter for utleie eller fiskeri. Næringsutvikling i form av satsing på turisme og reiseliv faller også utenfor. Ved tvil om en driftsform anses å ha et jordbruksformål etter verneforskriften skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

I vernebestemmelsene brukes begrepet **kulturbeite**. Dette er en utgått markslagshenvisning som opprinnelig omfattet gjødsla beite (nå: innmarksbeite). Motsetningen til kulturbeite er beite som ikke blir gjødslet eller såkalt utmarksbeite. Tradisjonelt på Lista var mange beitearealer gjødslet lett, også de som ble karakterisert som utmarksbeite. I skjønnsforutsetningene ble kulturbeite definert til også å omfatte arealer med utmarksbeite når det gjaldt retten til gjødsling og bruk av plantevernmidler. Dette innebar at pågående drift med lett gjødsling og punktsprøyting kunne fortsette uhindret av vernet.

Definisjoner av markslagshenvisninger i AR5 (NIBIO)

Fulldyrket jord er jordbruksareal som er dyrket til vanlig pløyedybde, og som kan brukes til åkervekster eller eng. Arealet skal kunne fornyes ved pløying. Det er ikke krav om at jorda skal pløyes hvert år.

Overflatedyrket jord er jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.

Innmarksbeite er jordbruksareal som kan benyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 % av arealet skal være dekket av grasarter og beitetålende urter. Innmarksbeite vil normalt ha inngjerding.

Innmarksareal omfatter fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite

Det er ingen klar definisjon for utmarksbeite. Utmarksbeitene kan ha ulik grad av rydding. På Listastrendene er utmarksarealene i stor grad kategorisert som annen jorddekt fastmark. Likevel er ikke alle områdene med annen jorddekt fastmark utmark.

Gammel kulturmark blir brukt om utmark der naturtypen er sterkt preget av ulike former for jordbruksdrift (beite, slått, lauving). Eksempler på gammel kulturmark er kystlynghei, beiteskog, naturbeitemark og slåtteenger som ikke lenger er i drift.

5.4.2. Generelle bestemmelser - landbruksdrift og rettigheter

Listastrendene landskapsvernområde

Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt herunder bergverksdrift, uttak eller utfylling av masse på land og i sjø, sprenging av steinblokker, fjerning av steingjerder, framføring av jordkabler og luftledninger, bygging av veier, oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger samt henleggelse av skjemmende avfall. Oppregningen er ikke uttømmende.¹

Motorisert ferdsel på land er forbudt, herunder landing med fly og helikopter.²

Områder med fuglefredning

(Havika, Nordhasselvika, Fuglevika, Steinodden, del av Kviljo, del av Einarsneset)

Vegetasjon som er viktig for fuglenes livsmiljø, er fredet mot enhver skade og ødeleggelse.³ Eller: Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skader og ødeleggelser av enhver art som ikke skyldes lovlig ferdsel og beite.⁴

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot enhver form for skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelse. Jakt, fangst og bruk av skytevåpen er forbudt.⁵

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe fuglens livsmiljø, uttak eller oppfylling av masse, ny utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, sprenging av steinblokker, framføring av jordkabler og luftledninger, bygging av veier, oppføring av anlegg og andre innretninger eller bygninger. Oppregningen er ikke uttømmende.⁶

Motorisert ferdsel til lands, herunder landing med fly og helikopter, samt bruk av modellbåter og modellfly, er forbudt.⁷

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden)

Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skader og ødeleggelser av enhver art som ikke skyldes lovlig ferdsel og beite. Nydyrking og annen ny jordbruksdrift, samt gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler, er ikke tillatt. Planter og plantedeler må ikke fjernes. Det er forbudt å innføre nye plantearter.⁸

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe plantenes livsmiljø, som f.eks. drenering, uttak eller oppfylling av masse, ny utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, sprenging av steinblokker, framføring av jordkabler og luftledninger, bygging av veier, oppføring av anlegg og andre innretninger eller bygninger. Oppregningen er ikke uttømmende.⁹

Motorisert ferdsel til lands er forbudt.¹⁰ Eller: Motorisert ferdsel til lands, herunder landing med fly og helikopter, samt bruk av modellbåter og modellfly, er forbudt.¹¹

1. Listastrendene landskapsvernområde (lvo): IV. 1
2. Listastrendene lvo: IV.2
3. Havika, Nordhasselvika og Fuglevika fuglefredningsområde (ffo) og Steinodden plante- og fuglefredningsområde (pffo): IV.1
4. Kviljo og Einarsneset pffo: IV.1
5. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1
6. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
7. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo: IV.3, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.4
8. Einarsneset og Kviljo pffo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pffo: IV.5
9. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo og Stave plantefredningsområde (pfo): IV.2
10. Stave pfo: IV.3
11. Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo: IV.3

5.4.3. Dyrking, nydyrking, slått

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder nødvendig grøfting, vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.¹

Bestemmelsene er ikke til hinder for nydyrking eller oppdyrking i spesifiserte områder som framgår av forskrift.¹

Områder med fuglefredning

(Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.²

Bestemmelsene er ikke til hinder for nydyrking eller oppdyrking i spesifiserte områder som framgår av forskrift.³

Områder med plantefredning

(Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden, Stave):

Nydyrking og annen ny jordbruksdrift er ikke tillatt.⁴

I Stave plantefredningsområde er det forbud mot å fjerne planter og plantedeler, og det er forbudt å innføre nye plantearter.⁴

I Kviljo plante- og fuglefredningsområde er det tillatt med jordbruksdrift på eksisterende dyrket mark.⁵

1. Listastrendene lvo: V.4
2. Nordhasselvika ffo og Steinodden pfo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
3. VI.3, Steinodden pfo: V.5
4. Einarsneset og Kviljo pfo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pfo: IV.5
5. Kviljo pfo: V.3

Skjønnsetninger

Steinodden plante- og fuglefredningsområde:

- Det vil bli gitt tillatelse til å lagre halmballer o.l. i leplanteskog. Disse skal ikke være synlige fra sjøsida.

Retningslinjer/utdyping

- Dispensasjon for nydyrking kan ikke påregnes.
- Ved tvil om en driftsform anses å ha et jordbruksformål etter verneforskriften skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

5.4.4. Beiting og gjerding

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder nødvendig grøfting, vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.¹

Områder med fuglefredning

(Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.²

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden):

Nydyrking og annen ny jordbruksdrift, samt gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler er ikke tillatt.³

1. Listastrendene lvo: V.4
2. Nordhasselvika ffo og Steinodden pfo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
3. Einarsneset og Kviljo pfo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pfo: IV.5

Retningslinjer/utdyping

- Beiting er tillatt i alle eksisterende beiteområder (jf. verne-tidspunkt
- Beiting av større arealer med særegent plante- og dyreliv bør skje i tråd med godkjent skjøtelsesplan. Dette for å tilpasse beitetrykk og -tidspunkt til naturtype og sårbare arter. For utdyping av beiting som skjøtselstiltak/tilpasset beiting, se kapittel 8.3.3.
- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for oppsetting av gjerde.
- Nye gjerder skal ikke være til hinder for allmenn ferdsel på eksisterende stier (gjelder ved kryssing av sti). Forvaltningsmyndighet kan bidra til å få opp gjerdeklyv eller port på stier ved behov. Det samme kan kommunen der tiltaket gjelder sti hvor kommune har avtale. Grunneier skal forespørres om all merking og tilrettelegging av nye stier.
- Gjerder som settes opp i forbindelse med beite skal fjernes hvis beitebruken opphører.
- Husdyrholder er ansvarlig for at bestemmelsene i **Lov om dyrevelferd** og **Forskrift om velferd for småfe** overholdes.

5.4.5. Gjødsling og bruk av plantevernmidler

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder nødvendig grøfting vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.¹

Områder med fuglefredning

(Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Bestemmelsene er ikke til hinder for jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrket mark, herunder vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende.²

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden):

Nydyrking og annen ny jordbruksdrift, samt gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler er ikke tillatt.³

1. Listastrendene lvo: V.4
2. Nordhasselvika ffo og Steinodden pfo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
3. Einarsneset og Kviljo pfo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pfo: IV.5

Skjønnsforutsetninger

- Med kjemiske plantevernmidler menes sprøyting mot ugras. Bruk av insekticider er ikke tillatt.
- Det er ikke saklig grunnlag for å trekke grenser mellom kulturbeite og anna beite i fuglefredningsområdene da også utmarksbeiter har vært gjødslet lett. Alle eksisterende beiter i fuglefredningsområder kan gjødsles og sprøytes mot ugras.
- Bruk av plantevernmidler i verneområdet skal utføres med stor forsiktighet og følge bestemmelsene i **Forskrift om plantevernmidler**. Det skal utvises aktsomhet ved bruk av plantevernmidler på arealer som også har sjelden eller truet vegetasjon, jf. naturmangfoldloven § 6.
- Forvaltningsmyndigheten kan i spesielle tilfeller gi tillatelse til punktsprøyting i plantefredningsområdene for å bekjempe spesielle ugrasplanter, som f.eks. landøyda. Slik tillatelse kan gis for flere år dersom det er mest hensiktsmessig.

Retningslinjer

- Gjødsling og bruk av kjemiske plantevernmidler er tillatt på arealer som ved vernetidspunkt var definert som innmarksbeite eller dyrka mark.
- På arealer med særegent plante- og dyreliv bør driften skje i tråd med godkjent skjøtselsplan. Dette for å tilpasse driften til naturtype og sårbare arter. For utdyping av tilpasset drift, se kapittel 8.3.3.
- Ved gjødsling og sprøyting er det svært viktig at det ikke tilføres gjødsel og sprøytemidler på tilgrensende utmarksarealer i verneområdet.

5.4.6. Drenering

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde og fuglefredningsområder u/ plantefredning

(Havika, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden):

Nødvendig vedlikehold av grøfter på eksisterende kulturbeite og dyrket mark er tillatt.¹

I landskapsvernområdet er nødvendig grøfting tillatt.²

Områder med plantefredning

(Stave, Einarsneset, Kviljo, del av Steinodden):

Drenering og annen form for tørlegging er forbudt.³

Alle områder

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til drenering gjennom verneområdene fra tilgrensende mark.⁴

1. Listastrendene lvo, Nordhasselvika ffo og Steinodden pffo: V.4, Fuglevika ffo: V.3
2. Listastrendene lvo: V.4
3. Einarsneset og Kviljo pffo og Stave pfo: IV.1, Steinodden pffo: IV.5
4. Listastrendene lvo: VII.5, Einarsneset pffo og Stave pfo: IV.4, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Kviljo og Steinodden pffo: VI.5

Skjønnsforutsetninger

Kviljo plante og fuglefredningsområde:

- Det er anledning til å punktere demningen i sanden for å forhindre oppstuvning av vann i kanalen fra Nesheimvann (Åna). Eventuelle utgifter dekkes ikke av forvaltningsmyndigheten.
- Gjenoppbygging, herunder grøftetiltak, av jordbruksareal som har ligget unnytta i over 30 år, regnes som nydyrking og omfattes av Forskrift om nydyrking.
- Oppgravde masser vil normalt kunne planeres ut langs grøfta.
- Statsforvalteren vil se positivt på søknad om anleggning av fangdammer i tilknytning til grøftenettet, hvor formålet er å redusere avrenning fra landbruket.

Retningslinjer

- Med vedlikehold menes fjerning av oppsamlet materiale (slam, plantemateriale og kvist) i grøfter på eksisterende dyrka mark. Utvidelse av grøfter og fjerning av morenemateriale og stein regnes ikke som vedlikehold.
- Nødvendig ny grøfting og utvidelse av eksisterende grøfter er tillatt i landskapsvernområdet. Forvaltningsmyndigheten har en restriktiv praksis med å tillate nye dreneringstiltak i plante- og fuglefredningsområder.
- Dreneringstiltak gjennom sanddynene for eksempel for å fjerne vann om våren, krever tillatelse. Tillatelse kan påregnes av landbrukshensyn dersom verneverdier ikke skades nevneverdig.

5.4.7. Steingjerder og flytting av stein

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Det er ikke tillatt å fjerne steingjerder.¹

Det er likevel tillatt å fjerne steingjerder som ikke er kulturminner og som i tillegg ikke ligger i eiendomsgrenser, mot strand, langs vei eller i grensen for verneområdet.²

Det er også tillatt å anlegge le (åpning) i steingjerder når dette er nødvendig for driften av landbrukseiendommen.³

I et område på Jølle (forvaltningssone 13) må steingjerder, rydningsrøysler og steinsatte diker ikke fjernes, tildekkes eller på annen måte ødelegges.⁴

Spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo, Stave pfo:

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for fjerning av steingjerder som ikke ligger i bruksgrenser, mot strand, vei eller i grensen for verneområdet.⁵

Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo og Stave pfo:

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for anlegging av le (åpning) i steingjerder når dette er nødvendig for driften av landbrukseiendommen.⁶

1. Listastrendene lvo, IV.1.
2. Listastrendene lvo, V.9.
3. Listastrendene lvo, V.10.
4. Listastrendene lvo, VI.1.
5. Fuglevika ffo: V.7, Nordhasselvika ffo, Steinodden ffo: V.9, Stave pfo: V.4
6. Havika ffo: V.7, Fuglevika ffo: V.8, Nordhasselvika ffo og Steinodden pffo: V.10, Stave pfo: V.5.

Skjønnsforutsetninger / avtaler

- I landskapsvern- og fuglefredningsområdene er det tillatt med en forsiktig flytting av stein når dette er nødvendig for å lette fremkommeligheten for traktor i beitene. Fortrinnsvis skal steinen skyves til side. Det skal ikke nyttes sprengstoff.

Retningslinjer

- Steingjerdene er en viktig del av kulturlandskapet og bør så langt det lar seg gjøre bevares.
- For deponering av stein fra steingjerder vises til retningslinjer for deponering av dyrkingsstein i kapittel 5.4.8.

5.4.8. Deponering av dyrkingsstein

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt, herunder (...) uttak eller utfylling av masse på land og i sjø (...).¹

Områder med fugle- og eller plantelivsfredning

(Havika, Fuglevika, Nordhasselvika, Steinodden og Stave):

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe fuglenes (og plantenes) livsmiljø, som f.eks. (...), uttak eller oppfylling av masse.²

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Listastrendene lvo:

Det er tillatt å deponere dyrkingsstein i strandsonen på Kyleneberg i forvaltningszone 13.¹

Listastrendene lvo, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, og Steinodden pffo:

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til deponering av dyrkingsstein på særskilt angitte deponeringssteder.³

1. Listastrendene lvo, IV.1,
2. Einarsneset og Kviljo pffo, Steinodden ffo, Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
3. Listastrendene lvo: VII.6. Fuglevika ffo: VI.5, Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo: VI.6.

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 3 Haugestranda

- I tilfelle oppdyrking av felt på Østre Hauge (tillatt jf. verneforskriften) kan det påregnes dispensasjon til deponering av dyrkingsstein (som ikke er sprengt) i rullesteinstranda ved Vestre Spanien.

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 13 Vest-Lista

- For gården Stave kan stein deponeres i Trihaugvika i forlengelsen av veien som går ned til stranda. For gården Vere kan stein deponeres på fellesstranda rett nordøst for Stavstø. Steinfyllinga skal ikke være høyere enn moloen og ikke gå lengre ut enn til den ytterste steinen.

Fuglevika fuglefredningsområde

- Det vil bli gitt tillatelse til å deponere dyrkingsstein i nordre deler av Fuglevika. Steinen kan komme til nytte som plastring av strandsonene for å hindre ytterligere erosjon av området. Deponering avhenger av grunneiers samtykke.

Nordhasselvika fuglefredningsområde

- Statsforvalteren vil anvisse deponeringsplass for dyrkingsstein etter behov.

Retningslinjer

- Dispensasjon for deponering av dyrkingsstein kan påregnes i spesielle tilfeller der deponering vil være gunstig for landskapstilpasning eller ved utbedring/etablering av erosjonsvern mot sjøen.
- Tilførsel av masser til havner og moloer i verneområdet skal avklares med forvaltningsmyndigheten.
- Utfylling i sjø krever tillatelser etter **mudre- og dumpeforskriften** og **havne- og farvannsloven**.
- Deponering av dyrkingsstein/overskuddsstein må avklares med kommunen/enhet for landbruk i forbindelse med **Forskrift om produksjonstilskudd** og **Forskrift om nydyrking**.

5.4.9. Taresanking og fiske

Bestemmelser

Alle verneområdene

Utøvelse av etablerte rettigheter i strandområdene, for eksempel fiske og sanking og opplag av tare til eget bruk på det enkelte gårdsbruk, er tillatt.¹

Statsforvalteren kan i spesifiserte verneområder gi tillatelse til kommersiell tarehøsting innenfor begrensede områder, etter nærmere vilkår.²

1. Listastrendene lvo, Steinodden pffo: V.5, Einarsneset pffo, Kviljo pffo, Fuglevika ffo: V.4, Havika ffo: V.3, Nordhasselvika ffo: V.5, Steinodden pffo: V.6, Stave pfo: V.1
2. Einarsneset pffo: VI.6, Havika ffo, Kviljo pffo: VI.7, Fuglevika ffo, Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo: VI.8

Retningslinjer

- Tillatelse til høsting av tare for industrielle formål kan ikke påregnes. En eventuell konsekvensanalyse skal bekostes av næringsutøver.
- Nødvendig motorferdsel for sanking av tare til egen gårdsdrift er tillatt.

5.4.10. Uttak av sand og grus

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde

Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt, herunder (...) uttak eller utfylling av masse på land og i sjø (...).¹

Områder med fugle- og eller plantelivsfredning

(Havika, Fuglevika, Nordhasselvika, Steinodden og Stave):

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe fuglenes (og plantenes) livsmiljø, som f.eks. (...), uttak eller oppfylling av masse.²

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Rettighetshavere har likevel anledning til uttak av masse til eget bruk på det enkelte gårdsbruk på følgende steder:

Listastrendene landskapsvernområde:

Uttak av grus i strandkanten i Østhasselstranda (forvaltningssone 6) og i strandsonen på Tjørveneset (forvaltningssone 10) som vist på vernekart nr. 4 og 6.³

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

Uttak av grus på Midthassel (Steinsvika) i de blottlagte gruspartiene som vist på vernekart nr. 5.³

Statsforvalteren kan i enkelte områder gi tillatelse til uttak av masse så lenge landskapets karakter ikke endres vesentlig.⁴

1. Listastrendene lvo, kap IV.1
2. Einarsneset og Kviljo pffo, Steinodden ffo, Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
3. Listastrendene lvo: VI.8
4. Nordhasselvika ffo: V.13
5. Listastrendene lvo: VII.4, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Kviljo og Steinodden pffo:

Skjønnsforutsetninger

For alle fuglefredningsområdene:

- Uttak av sand til husbehov på den vegetasjonsløse strand flaten er generelt tillatt for rettighetshavere (og ikke bare i punktene som er avmerket i kart, jf. figur 8 i kapittel 5.1.3). Uttaket må ikke komme nærmere enn 10 meter fra vegetasjonsbeltet i sanddynene. For å unngå erosjon og sandflukt er det ønskelig at sanden tas så langt fra sanddynene som mulig.

Fuglevika fuglefredningsområde:

- Uttak av masse i aurstykket i Fuglevika, samt sand som legges opp av sjøen i det nordlige fellesstykket, og grus i det sørlige fellesstykket i Fuglevika, er tillatt.

Kviljo plante- og fuglefredningsområde:

- Uttak av sand og stein i fellesområdet på stranda, jf. rettigheter anvist i utskiftningsforretningen fra 1924 for Nesheim, er tillatt.

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

- Uttak av sand, grus og stein for rettighetshavere i fellesmarka for Midthasselgården (der hvor massene kommer inn fra havet) og i Sævika og på Bausjesanden for rettighetshavere på Tjørve, er tillatt. Videre kan det tas ut sand i fellesskapet i stranda for Nordhasselgårdene.

Steinodden fuglefredningsområde:

- Staten har ervervet stein- og grusforekomster for uttak til gårdsbehov for gårdene Vågsvoll og Borhaug. Utenom disse massetakene er det ikke tillatt å ta ut masse. I Rettsbok for Lyngdal herredsrett datert 16. august 1991 gis beskrivelse av massetakene og skjønnsforutsetningene knyttet til disse.

Retningslinjer

- Uttak som vil medføre vesentlig terrenginngrep, uttak som gjelder mer enn eget gårdsbehov og uttak i områder som ikke er opplistet, vil være søknadspliktige etter verneforskrift og eventuelt etter plan- og bygningsloven.
- Rettighetshavere kan påregne dispensasjon til uttak av mindre mengder med masse innenfor rammen av at landskapet ikke påvirkes nevneverdig og at uttaket ikke kan skade truet eller sårbar vegetasjon.
- Uttak av sand og grus krever også tillatelse etter havne- og farvannsloven. Uttak av sand og grus ved de statlige fiskerihavnene Haugestrand, Østhasselstrand, Verevågen, Stavstø, og Snekkestø skal behandles av Kystverket Sørøst.

5.4.11. Leplanting, skjøtsel av leplantefelt

Bestemmelser

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte plante- og fuglefredningsområder

Skogdrift i leplantefeltene etter gjeldende avtaler og etter lov om skogbruk og skogvern er tillatt. Lebeltene skal skjøttes som verneskog med en gradvis foryngelse.¹

1. Listastrendene lvo, Einarsneset pffo og Steinodden pffo, Nordhasselvika ffo: V.3, Kviljo pffo: V.2.

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Fuglefredningsområdene:

- Fredningsbestemmelsenes regler om leplantefeltene gjelder også for leplantefelt i fuglefredningsområdene, plantet på privat initiativ.
- Forvaltningsmyndigheten vil ikke motsette seg at småfe og storfe kan slippes i leplantefeltene.

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

- Sitkafelt på gnr/bnr 33/1 (takst 302) kan fjernes og jorda tilbakeføres til dyrka mark.

Utdyping av forskriften

I henhold til skogbruksloven § 12 anses skog som verneskog når den tjener til vern for annen skog eller gir vern mot naturskader. Det samme gjelder områder opp mot fjellet eller ut mot havet der skogen er sårbar og kan bli ødelagt ved feil skogbehandling. For verneskog skal det foreligge en egen forskrift som fastsetter grenser for verneskogen og gir regler for forvaltning av skogen. Lebeltene i verneområdene er derfor ikke verneskog etter skogbruksloven § 12, men de skal skjøttes som verneskog med en gradvis foryngelse.

Det er et mål å fjerne lebelter med uønskede arter som sitkagran, berg- og buskfuru, se kapittel 5.1.4. Lebeltene bryter den naturlige dynamikken i sanddynelandskapet og er også kommet inn som et fremmedelement langs Listastrendene. Forvaltningsmyndigheten åpner derfor opp for at leplanteskog med andre arter enn sitkagran, berg- og buskfuru kan fjernes i sin helhet.

Retningslinjer

- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for tynning og avvirkning av leplantefelt.
- Ved hogst av større felt skal det foreligge en plan for opprydding og etterbruk av arealet.
- Ved tynning og avvirkning skal det tas hensyn til allmenn ferdsel, jf. skogbruksloven § 8.
- Etterbruk av arealer etter avvirkning i form av utmarksbeite vil være tillatt og ønskelig. Annen bruk av arealene, tilsådd beite eller fulldyrking av areal, vil kreve dispensasjon fra vernebestemmelsene.
- Det er tillatt å fjerne oppslag av trær og busker som har spredd seg fra leplantefelt.
- Uttransport av trevirke bør skje på frossen mark for å unngå omfattende kjøreskader på vegetasjon. For å hindre unødig forstyrrelse av fuglelivet i hekketida skal hogst skje i perioden 31. juli-15. april.
- Ved hogst skal mest mulig av biomassen fjernes fra området. Forvaltningsmyndighet kan bidra til dekking av merkostnader som følge av ev. krav om hensynsfull drift og opprydding av hogstmateriell.
- Hvis hogst/tynning igangsettes av forvaltningsmyndigheten, skal grunneierne få tilbud om å utføre arbeidet mot en viss godtgjørelse pr. daa, før entreprenører kontaktes. Større oppdrag legges ut på anbud.
- I områder hvor leplanting har en viktig funksjon for jordbruket, må plassering og utforming sees i sammenheng med leplanting utenfor vernegrensen. I verneområdet skal det ikke tilplantes mer areal enn nødvendig for å ivareta lefunksjonen.
- Fremmede treslag og uønskede arter, jf. Norsk fremmedartsliste, skal ikke benyttes i leplantinger og vegetasjonsbelter dersom det finnes alternative arter. Bruk av ev. fremmede treslag skal håndteres i tråd med forskrift om fremmede organismer.

5.4.12. Motorisert ferdsel

Bestemmelser

Alle verneområdene

Motorisert ferdsel som er nødvendig i forbindelse med tillatt næringsdrift, er tillatt.¹

1. Listastrendene lvo: kap V.6, Einarsneset og Kviljo pffo og Fuglevika ffo: V.5, Havika ffo: V.4, Nordhasselvika ffo: V.6, Steinodden pffo: V.7, Stave pfo: V.2

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Listastrendene landskapsvernområde - Forvaltningssone 4 Havika:

- Gårdene Åsen og Hananger har rettigheter på Havika som før staten ervervet området med hensyn til bruk av slipp og nødvendig motorferdsel i den forbindelse.

Retningslinjer

- Ved motorisert ferdsel skal en ferdes slik at plante- og dyreliv ikke unødig skades eller forringes.
- Med begrepet tillatt næringsdrift menes utøvelse av landbruk, jf. kapittel 5.4.1.
- Det kan påregnes tillatelse til motorisert transport for vedlikehold av båtstøer.

5.4.13. Bygg, anlegg og tekniske innretninger

Bestemmelser

Alle verneområdene

Det er forbud mot oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger.¹

Vedlikehold og drift av eksisterende bygninger, veier og faste innretninger er tillatt.²

Statsforvalteren kan etter søknad gi tillatelse til framføring av luftledninger og jordkabler, bygging av veier eller anlegg, innretninger og bygninger som er nødvendige i forbindelse med landbruk eller fiske.³ I landskapsvernområdet er det et krav at tiltakene må kunne la seg tilpasse i landskapet.

Vedlikehold og bruk av eksisterende båtstøer kan fortsette. Det skal fortrinnsvis brukes stedegent steinmateriale.⁴

Statsforvalteren kan gi tillatelse til etablering av mindre båtstøer (steinbrygger) i noen av fredningsområdene.⁵

Listastrendene landskapsvernområde

I Østhasselstrand (forvaltningszone 6) er det i en definert sone fra moloen og nordover til og med gnr/bnr 28/19, tillatt med oppføring av boliger, uthus og naust i tilknytning til eksisterende bebyggelse. Eventuelle bygninger skal i samråd med forvaltningsmyndigheten tilpasses landskapet og eksisterende bebyggelse i form, farge etc.⁶

I samme område er det også anledning til opplegg av nye båtstøer (steinbrygger) for rettighetshavere.⁷

1. Listastrendene lvo: IV.1, Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo og Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
2. Alle verneområder: V.1
3. Listastrendene lvo: IIV.2, Einarsneset og Kviljo pffo, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo, Steinodden pffo: VI.2, Stave pfo: VI
4. Listastrendene lvo, Nordhasselvika ffo: V.5, Fuglevika ffo: V.4
5. Kviljo pffo: VI.9, Nordhasselvika ffo: VI.10
6. Listastrendene lvo: VI.7
7. Listastrendene lvo: VI.6

Skjønnsforutsetninger / avtaler

Drift, vedlikehold og fornying av anlegg innenfor eksisterende bygg knyttet til Kystverket og Forsvaret er tillatt så lenge tiltaket ikke kommer i konflikt med verneverdiene.

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 3 Haugestranda:

- Veier til strendene som er nevnt i utskiftningsforretningen kan opprettholdes og brukes til tillatt næringsdrift.

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningszone 13 Vest-Lista:

- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for oppføring av sjøbod, for de av partene som etter utskiftningen for området Stave fra 1911, hadde en slik rettighet i fellesstykket, og som ved vernevedtak ikke hadde benyttet seg av retten. Bygningene må oppføres i forlengelsen av allerede eksisterende sjøbod-rekke og skal i samråd med forvaltningsmyndigheten tilpasses landskapet og eksisterende bebyggelse i materialvalg, form og farge.

Einarsneset plante- og fuglefredningsområde:

- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for vedlikehold av Alcoas utslipprør på Husebysanden og nødvendig kjøring i den forbindelse.

Kviljo plante- og fuglefredningsområde:

- Veier til strendene som er nevnt i utskiftningsforretningen kan opprettholdes og brukes til tillatt næringsdrift.
- I jordskiftet fra 1994 er det lagt til grunn at et gammelt kjørespor (vei nr. 39 i rettsboka) kan opprustes og vedlikeholdes i så god stand at det er mulig å kjøre med traktor med tilhenger.

Fuglevika fuglefredningsområde:

- Det vil bli gitt tillatelse til rettighetshavere til å opparbeide støer. Stedegent materiale (overskuddsstein fra jordbruket som ikke er sprengt) må benyttes. Det er ikke anledning til å sementere bunnen i støene.
- Det vil bli gitt tillatelse til en forlengelse av sommerfjøs på gnr/bnr 28/10 (takst nr. 207C).

Nordhasselvika fuglefredningsområde:

- Fire spesifiserte tareveier kan opparbeides som enkle traktorveier. Samtidig vil forvaltningsmyndigheten kunne stenge av de to veiene som i dag går ned til Bausjesanden.
- Oppsetting av leskur for beitedyr i takstnummer 322 og 322A-E vil kunne tillates etter søknad.
- Nordhassel- og Midthasselgårdenes rettigheter til støer og garntørk på Lille-Rauna opprettholdes etter fredningen. Det kan ikke påregnes tillatelse til å sette opp båthus og grave nye båtstøer i Steinsvika.
- Vedlikehold og drift av gårdsveier, jf. rettsprotokoll fra Lista jordskifterett desember 1988.

Steinodden plante- og fuglefredningsområde :

- Det kan påregnes å bli gitt tillatelse til gjenreising av en del av de sammenraste sommerfjøsene i området.
- Det kan påregnes tillatelse til å sette opp et leskur i tilknytning til leplanteskogen på Vågsvoll.

Retningslinjer for oppføring og vedlikehold av bygninger og anlegg

- Det kan ikke påregnes tillatelse til oppføring av nye bygninger til privat formål.
- Det kan gis dispensasjon til oppføring av bygninger og anlegg som er nødvendige av hensyn til landbruk, fiske og virksomhet knyttet til viktig nasjonal infrastruktur (Forsvaret, telenettet, Kystverket). Søknad om slike tiltak skal behandles etter plan- og bygningsloven og må eventuelt samordnes med landbruksmyndigheten.
- Bygninger som går tapt ved brann eller naturskade vil normalt tillates gjenoppført på samme sted og i samme størrelse. Det må søkes om dispensasjon fra byggeforbudet i verneforskrift.
- Oppføring av nye sjøboder i Østhasselstrand krever dispensasjon fra plan- og bygningslovens byggeforbud i 100-metersbeltet langs sjøen. I dette tilfellet har plan- og bygningsloven strengere bestemmelser enn verneforskriften. Forvaltningsmyndigheten skal påse at utforming er tilpasset landskapet og eksisterende bebyggelse.

Er utforming av sjøboden innenfor følgende rammer er å anse som i tråd med forskrift:

- Bygget skal være i en etasje.
- Taket skal være saltak med vinkel tilpasset eksisterende bygningsmiljø.
- Vegger skal være av stein, betong forblendet med stein eller trekledning med farge tilpasset bygningsmiljøet.
- Vinduer skal være av begrenset antall og størrelse.
- Bygget skal framstå som naust med bred todelt dør i front ut mot sjøen.

- Omdisponering av sjøboder til hytter/fritidsboliger behandles etter plan- og bygningsloven og ikke etter verneforskriften.
- Med vedlikehold menes tiltak for å opprettholde dagens tilstand, utseende og funksjon.
- Fysiske tiltak på bygninger som er registrerte kulturminner krever tillatelse fra både fylkeskommune og Statsforvalteren.

Retningslinjer for drift og vedlikehold brygger, båtstøer, havner og moloer

- Med vedlikehold menes tiltak for å hindre at anlegget forfaller. Endring i størrelse og form på brygger, båtstøer og moloer er ikke tillatt.
- Det kan påregnes tillatelse til motorisert ferdsel for slikt vedlikehold. Tillatelse kan gis for flere år.
- Reparasjon etter stormskader og opprydding i tilknytta areal krever eventuelt dispensasjon fra motorferdselloven og forurensningsloven. For større anlegg skal tiltaket skje etter nærmere avklaring med forvaltningsmyndighet.
- Til vedlikehold av båtstøer skal det fortrinnsvis benyttes stedegent materiale. Med stedegent materiale menes også overskuddsstein (ikke sprengt) fra jordbruket.
- Dispensasjon for utlegging av flytebrygger kan normalt ikke påregnes.
- Opparbeiding og utbedring av havn/molo eller tilkomstveier og parkering er søknadspliktig. Tillatelse til utbedring (endring av form/størrelse/kapasitet) av moloanlegg kan ikke påregnes.
- Østhassel havn er fredet av Riksantikvaren og tiltak her krever tillatelse etter verneforskrift og kulturminneloven.
- Mudring ved eksisterende brygger anses som vedlikehold og er tillatt. Tiltaket krever imidlertid tillatelse etter *mudre- og dumppeforskriften og havne- og farvannsloven*.

Retningslinjer for drift og vedlikehold av veier

- Med vedlikehold menes tiltak for å opprettholde dagens standard, utseende eller kapasitet.
- Med opprustning menes økt veibredde eller asfaltering. Forvaltningsmyndigheten vil normalt gi dispensasjon til nødvendig utbedring av veier tilknyttet landbruk, fiske og viktig nasjonal infrastruktur (Forsvaret, telenettet, Kystverket).
- Dispensasjon til anleggning av ny vei kan ikke påregnes.

Listastrendene er et svært viktig regionalt friluftsområde. Den unike kystnaturen og det historiske landskapet byr på store opplevelser året rundt.

6 FERDSEL OG FRILUFTSLIV

6.1. Status

I Regional plan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet (2014-2020) er Listastrendene markert som et svært viktig regionalt friluftsområde. Listastrendene ligger ca. 95 km fra Kristiansand og er lett tilgjengelig for store deler av Vest-Agders befolkning. I tillegg er avstanden til Stavangerregionen betydelig nedkortet de siste årene, noe som gjør Listerregionen til et populært reisemål og feriested også for rogalendinger. De siste årene har eksempelvis Lista fyr hatt mellom 30 000-40 000 årlig besøkende og antallet er i økning.

Verneområdet omfatter flere offentlig sikrede friluftsområder og deler av verneområdet inngår i Skjærgårdsparken Lister. Kommunens arbeid med å få på plass en sammenhengende kyststi langs den 40 km lange strekningen fra Varnes til Skjoldnes har bidratt til å gjøre området mer attraktivt for turgåere. Det gjelder for øvrig alle tilretteleggingstiltak som er gjort og særlig i tilknytning til de offentlige friluftsområdene.

Friluftsliv er ikke en del av verneformålet, men allmennhetens bruk reguleres eksempelvis gjennom bestemmelser om bygging, etablering og drift av fysiske anlegg, motorferdsel, parkering og ulike ferdselsformer. Økt bruk av verneområdene gir behov for å regulere eller unngå aktiviteter som medfører vesentlig slitasje på vegetasjon eller forstyrrer dyre- og fuglelivet i vesentlig grad. Friluftsløven regulerer ferdsel i innmark og utmark og gjelder også langs Listastrendene. Allemannsretten sikrer den frie ferdsel i utmark, men innebærer også plikter for den som ferdes langs strendene; både i forhold til sårbare

naturverdier, landbruks- og grunneierinteresser og andre besøkende.

6.1.1. Generell ferdsel langs Listastrendene

Det er lange tradisjoner for bruk av området til turgåing, fiske, bading og rekreasjon. Både fastboende og tilreisende ferdes langs strendene hele året. Listalandet er et attraktivt turmål for mange båtfolk, men har på grunn av sin beliggenhet ut mot storhavet noe mindre småbåttrafikk enn skjærgården i tilgrensende kommuner. Borshavn gjestehavn ligger midt i området og Skjærgårdsparken Lister byr på mange fine anlegg for båtfolket, både på fastlandet og øyene. Andre viktige fritidsaktiviteter for brukerne av skjærgården er kajakk- og kano-padling samt sportsfiske. Det er betydelig mindre jakt på fugl langs Listastrendene sammenlignet med før vernetidspunktet. Årsaken til nedgangen er trolig en kombinasjon av jaktforbudet i de seks fuglefredningsområdene, mer allmenn ferdsel og endrede jaktvaner. Det har vært spørsmål om å åpne opp for allmenn jakt på øya Hummardus utenfor Einarsneset, men så langt har ikke Farsund kommune ønsket dette. Fra 2. oktober er det perioder med mye jakt på Rauna utenfor Nesheim- og Kviljosanden.

Havika en fin sommerdag. Foto: Ecofact

Den nye fuglebua ved Lista fyr ligger like ved verneområdet og er fint tilpasset landskapet rundt. Foto: Elisabeth Kaddan

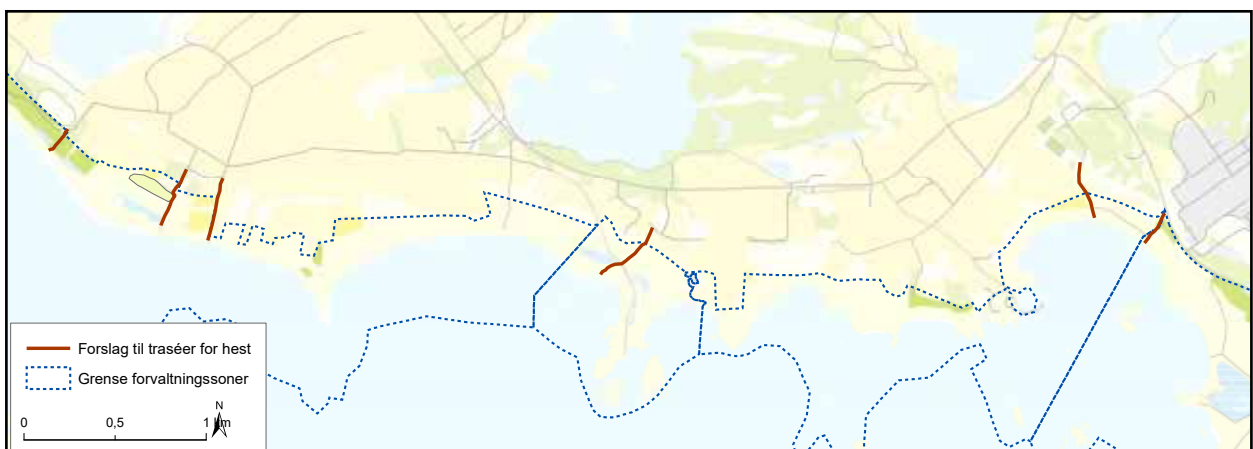
6.1.2. Riding

Riding er en populær aktivitet langs Listastrendene. Ferdsl med hest reguleres etter frilufsloven og verneforskriftene. Ferdsl med hest kan lett føre til skadelig slitasje i sanddynene og på arter som er sårbare for tråkk. I fuglefredningsområdene vil omfattende bruk av hest utgjøre unødvendig forstyrrelse i trekk- og vinterperioden. Ifølge vernebestemmelsene kan forvaltningsmyndigheten godkjenne traseer gjennom sanddynene for å komme ut på strandflaten. Forvaltningsplanen angir flere ridetraseer på eksisterende veier/stier gjennom sanddynene og ut til strandflaten, se figur 9. Tilkomststraseene til strandflaten er i de fleste tilfellene private, bortsett fra i Havika og østligste trase på Husebysanden.

6.1.3. Fuglekikking

Listastrendene er et eldorado for ornitologer og andre fugleinteresserte. Spesielt under vår- og høsttrekket kan en oppleve stor artsvariasjon. Lista fungerer som første ankomststed om våren og siste rasteplass på høsten for mange arter. Et stort antall fugleregistreringer i disse periodene vitner også om godt besøk av ornitologer.

Fugleobservatoriet eller «sjøfuglbua» ved Lista fyr ble åpnet i 2013 og står ved inngangsporten til Norges viktigste trekkroute for sjø- og vannfugl. Bygget er plassert utenfor verneområdet, men er viktig i formidlingen av det rike fuglelivet i verneområdet. Bygget er spesialdesignet for å kunne følge sjøfugltrekket med kikkert og fotoutstyr i ekstremvær og det er lagt vekt på universell utforming. Sjøfuglbua var del av prosjektet Sørnorsk kystnatur og styrker kompetansen på fugleobservasjon.

Figur 9. Traseer for ferdsl med hest (riding og kløv). Skilting av traseene krever tillatelse fra grunneier.

Lista fuglestasjon holder til ved Lista fyr. Den drives av Norsk Ornitologisk Forening som hovedforeningens nasjonale fuglestasjon. Stasjonens hovedbygning har kontor og overnattingsmulighet for frivillige. Stasjonen disponerer også et ringmerkingsrom og et utstillingsrom i et av de tidligere uthusene på fyret. Stasjonen utfører standardisert ringmerking av fugl i trekkseongen bl.a. ved bruk av nett. Merkingen har mottatt støtte fra Miljødirektoratet siden 2005, og det rapporteres årlig til direktoratets miljøovervåkingsprogram. Fuglestasjonen er Besøksenter våtmarks viktigste samarbeidspart i publikumsaktiviteter, skolebesøk mv.

6.1.4. Vind- og brettspport

Listastrendene er sammen med Jærstrendene områder med særlig gode bølge- og vindforhold. Vinden kombinert med de lett tilgjengelige sandstrendene gjør Lista til et attraktivt område for ulike vind- og brettspportaktiviteter som brettseiling, kiting og bølgesurfing. Interessen for vind- og brettspportaktiviteter er voksende og Lista Bølgerytterforening har et aktivt miljø med mange medlemmer. Husebysanden brukes som opplæringsområde for barn og unge. Mye av aktiviteten knyttet til brettseiling foregår ved Borhaug og Østhasselneset. I tillegg er det en del aktivitet på begge sider av Kviljodden; både på Kviljosanden og Hanangersanden.

Sjøarealene i fuglefredningsområdene er viktige som raste- og beiteområder for trekkende og overvintrende sjøfugl. I sårbare perioder kan forstyrrelse av beitende og rastende fugl være svært kritisk og i ytterste konsekvens ha betydning for overlevelsen. Vind- og brettspportaktiviteter kan dermed komme i

konflikt med verneformålet i områder med fuglefredning. Ut fra den kunnskapen man har hatt om vind- og brettspportaktivitet i disse områdene, har aktiviteten vært vurdert å være forstyrrende for fuglelivet og fuglenes livsmiljø i fuglefredningsområdene langs Listastrendene. Det har derfor vært lagt til grunn et totalforbud mot vind- og brettspportaktivitet i disse områdene.

Klima- og miljødepartementet har oppfordret dengang Fylkesmannen i Vest-Agder, nå Statsforvalteren i Agder til å øke kunnskapen om temaet. I 2012 ble det bevilget midler til et felles prosjekt for Rogaland og Vest-Agder. Norsk institutt for naturforskning (NINA) utarbeidet da et litteraturstudium med utgangspunkt i eksisterende kunnskap om effekter av forstyrrelser på fugl. Litteraturstudiet bekreftet at det er mangel på relevant kunnskap i forhold til brettspportaktivitet og forstyrrelseseffekten på fugl. Vinteren 2012/13 ble det derfor startet opp et forprosjekt med metodeutvikling som hovedformål. Dette prosjektet ble fulgt opp i en GIS-analyse med mål om å avdekke reelle konfliktområder mellom fugl og ulike brukerinteresser. Tilsvarende konfliktanalyser ble gjennomført på Jærstrendene i 2016. Disse hadde i stor grad sammenfallende resultat og konklusjon som feltarbeidet og GIS-analysene fra Lista.

Som bakgrunn for GIS-analysen ble det gjennomført feltundersøkelser og hentet inn relevant informasjon fra brukergrupper. I tillegg ble tilgjengelig informasjon om utvalgte fuglegruppers bruk av Listastrendene digitalisert og tilpasset. Gjennom feltundersøkelsene ble det avdekket noen omtrentlige avstander knyttet til forstyrrelser fra forskjellige aktiviteter. Informasjonen dannet så grunnlaget for en konfliktanalyse gjennomført i GIS-verktøy.

Brettseiling ved Grettstø. Foto: Pål Klevan

Resultater fra GIS-analysen og feltarbeidet på Lista styrker antakelsen om at det er en differensiert grad av forstyrrelse fra ulike aktiviteter. Kiting forstyrrer fuglelivet på langt større avstand enn andre aktiviteter som foregår langs stranden. Også brettseiling forstyrrer fugl fra relativt lang avstand. Graden av forstyrrelse påvirkes også av faktorer som antall aktører, vind- og lysforhold, tid på året, artens toleranse/respons og samlet belastning. Kunnskapsgrunnlaget er ennå mangelfullt i forhold til flere av disse faktorene.

Sammenstilling av data for fuglers bruk av Listastrendene styrker kunnskapen om at fuglefredningsområdene utgjør en avgjørende del av mange fuglearters livsmiljø. Enkelte arter er også i større grad knyttet til fuglefredningsområdene enn andre, og for disse artene vil det være få områder utenfor verneområdene de kan flytte til ved forstyrrelser. Rapportene fra prosjektet er tilgjengelige på Statsforvalterens nettside: <https://www.Statsforvalteren.no/agder/Miljo-og-klima/Verneomrader/Lista---internasjonale-verneomrader/>

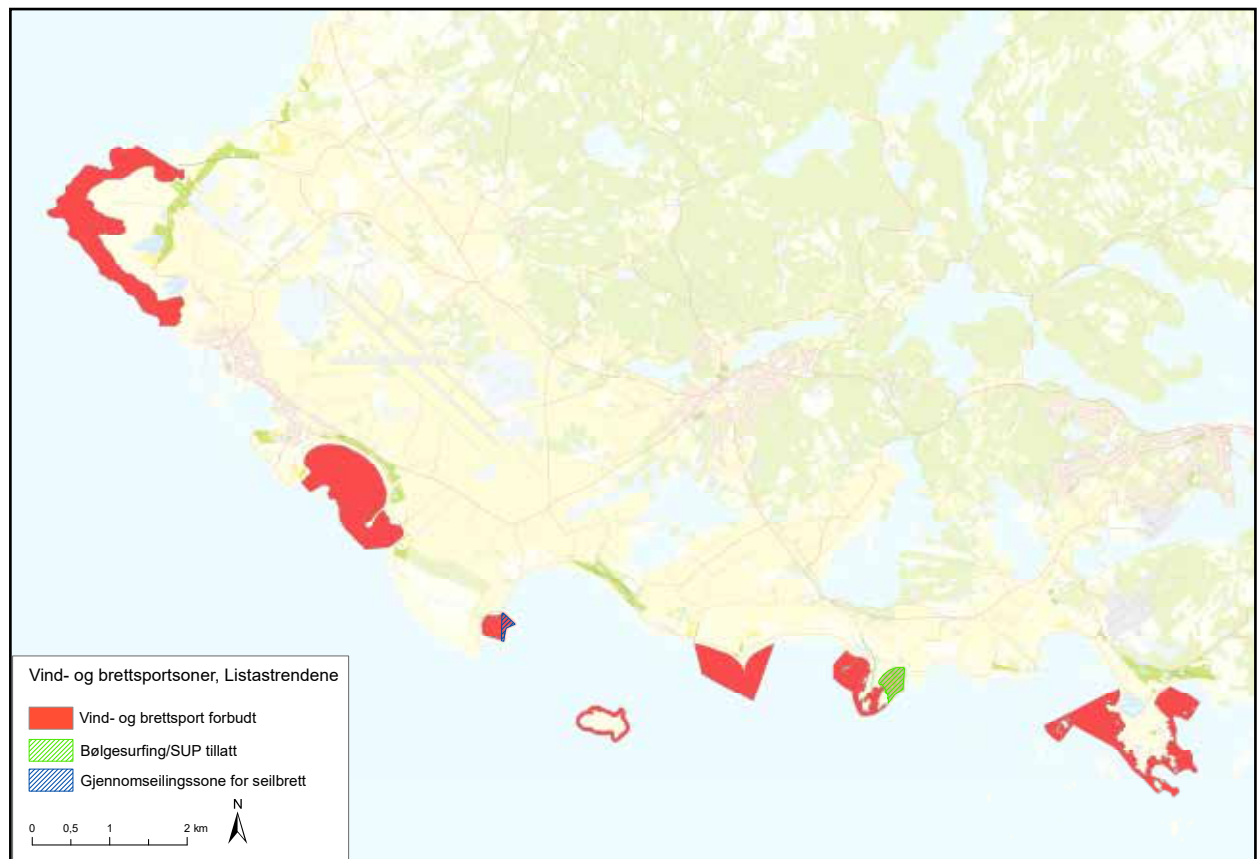
Endringer i forvaltningen av områdene

Fuglefredningsområdenes viktige funksjon for fugl sett i sammenheng med resultatene fra gjennomførte konfliktanalyser

tilsier at det ikke er rom for store endringer i forvaltningen av områdene. Vind- og brettspportaktiviteter er ikke spesifikt nevnt i verneforskriftene, og det er graden av forstyrrelse som avgjør om en aktivitet er tillatt eller ikke. Ut fra ny kunnskap legger Statsforvalteren opp til en mer differensiert forvaltning av kiting, brettseiling og bølgesurfing/SUP i områdene Fuglevika, Kviljo, og Havika. Ut fra dagens kunnskapsgrunnlag vurderer Statsforvalteren at utøvelse av disse aktivitetene kan skje i avgrensede områder innenfor fuglefredningsområdene uten at det vurderes å være unødig forstyrrende for fuglelivet. Dersom ny kunnskap viser at tilrettelegging for vind- og brettspportaktiviteter ikke fungerer etter intensjonen, vil Statsforvalteren gjøre en ny vurdering av utøvelse av disse aktivitetene innenfor fuglefredningsområdene.

Foreslått endring i restriksjonsnivå for brettseiling i Fuglevika fuglefredningsområde

Østhasselneset er et attraktivt område for vind- og brettspport. I dag foregår mye av ferdselen og utstyrstransporten knyttet til aktiviteten på landbruksvei/sti fra Østhasselstrand og videre langs strandkanten forbi Fuglevika og ut til neset. For å tilrettelegge noe for aktiviteten og redusere ferdsel langs land, åpnes det en trasé for gjennomseiling for brettseiling og bølgesur-

Figur 10. Verna sjøarealer langs Listastrendene hvor vind- og brettspportaktiviteter ikke er tillatt.

ving/SUP gjennom ytterste del av fuglefredningsområdet og ut til Østhasselneset, se figur 11. Traséen gjelder ikke for kiting. Statsforvalteren i Agder mener at en slik endring i restriksjonsnivået er forsvarlig. Endringen forutsetter at det gjennomføres tilrettelegging i området ved moloen. En slik tilrettelegging ved moloen vil også bidra til å begrense antall utseilingssteder. Moloen til Østhasselstrand statlige fiskerihavn er fredet etter kulturminneloven, og eventuelle tiltak forutsetter at det gis tilatelse og at tiltakene er klarert med grunneiere, Farsund kommune og Kystverket. Yttergrensen for restriksjonsområdet på land vil bli markert i terreng.

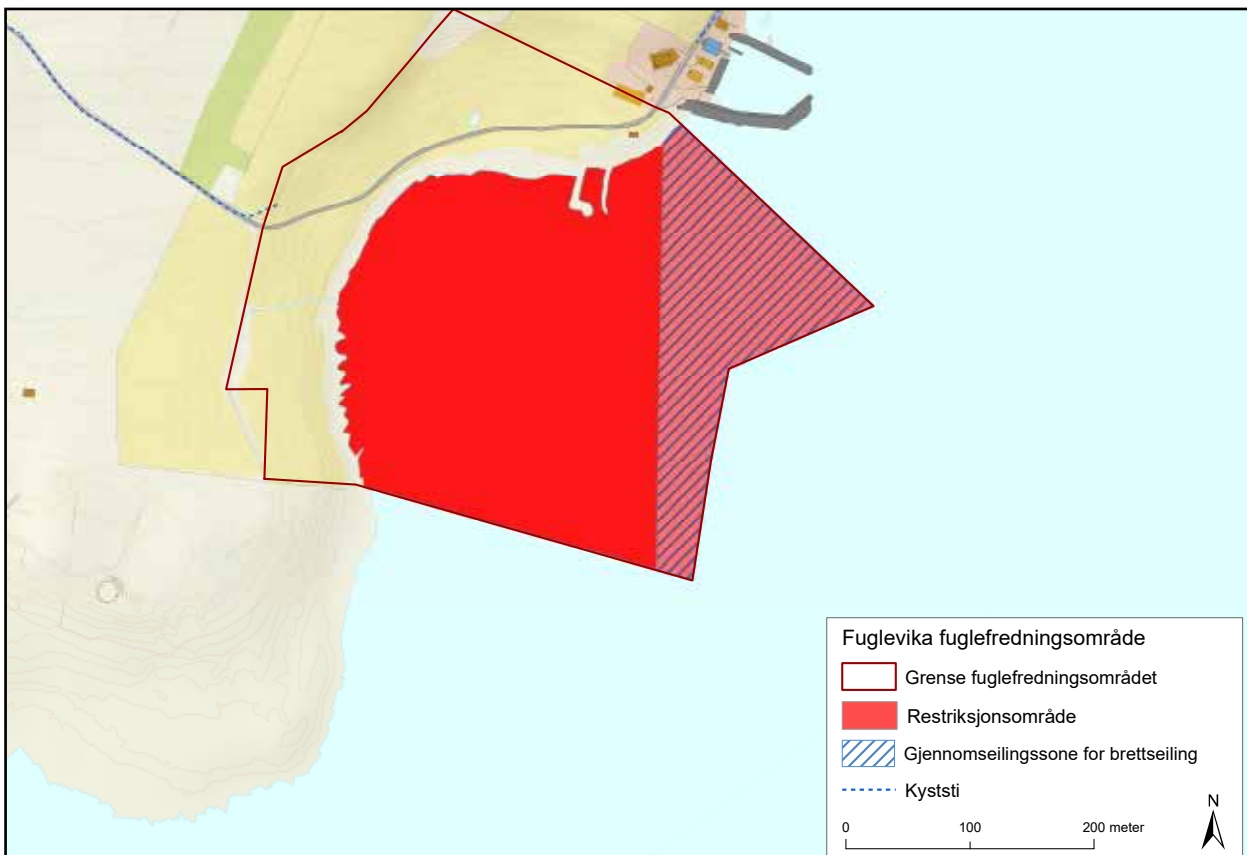
Endringer i restriksjonsnivå for brettseiling i Kviljo fuglefredningsområde

Tilkomsten til området skjer oftest fra Havika eller fra gårdsvei vest for Kviljo. Det er derfor naturlig at bruken av sjøområdene skjer i forlengelsen av denne veien. Gjennom en mindre justering av dagens restriksjonsgrense åpnes det opp for at det skal være lovlig å seile rett ut i sjøen fra enden av veien. Ettersom grensene for fuglefredningsområdet her er spesielt krevende å forholde seg til fra sjøsiden, settes det en ny restriksjonslinje for alle vind- og brettspportaktiviteter på ca. 250 meters avstand fra

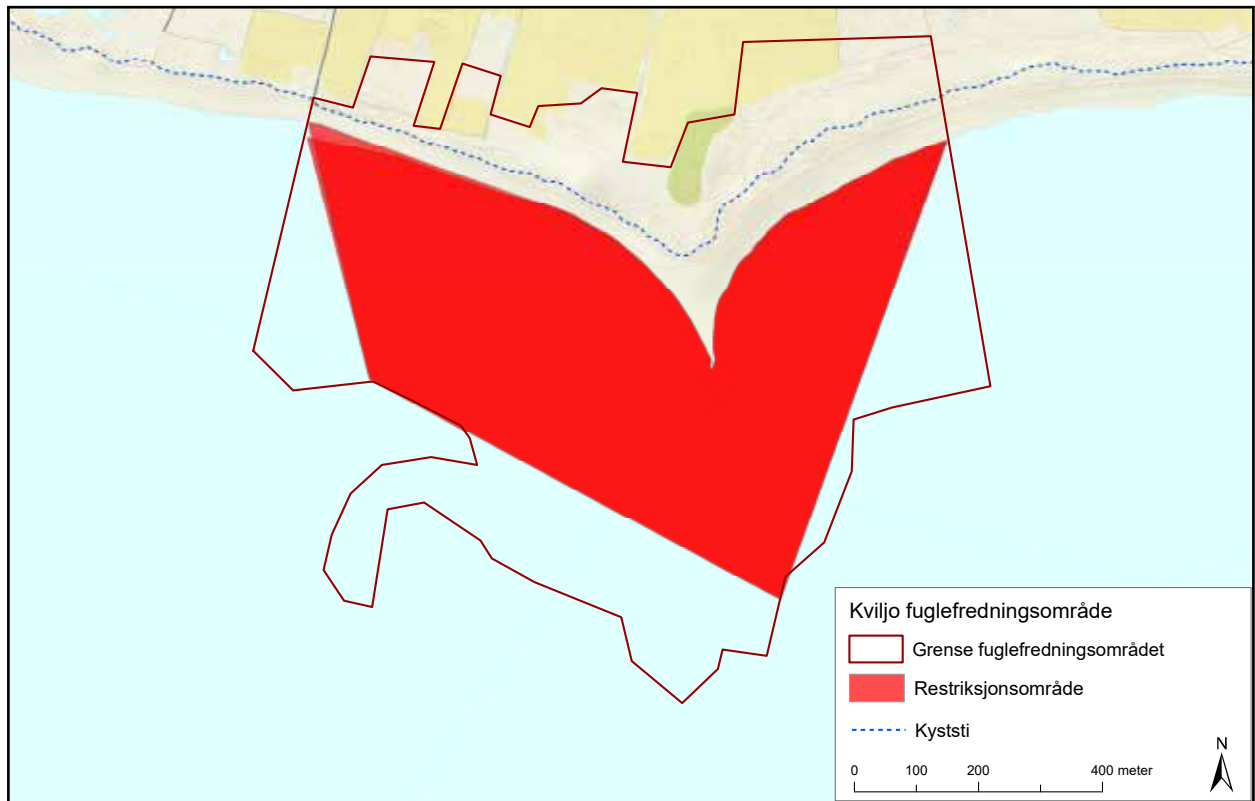
Kviljooden, se figur 12. Det vil si at alle aktiviteter kan foregå utenfor restriksjonssonen som er markert med rødt i kartet. Avstanden er begrunnet i GIS-analysen og feltundersøkelsene på Lista og Jæren. Statsforvalteren i Agder mener at en slik endring i restriksjonsnivået er forsvarlig. Yttergrensen for restriksjonsområdet på land vil bli markert i terreng.

Foreslått endring i restriksjonsnivå for brettseiling i Havika fuglefredningsområde

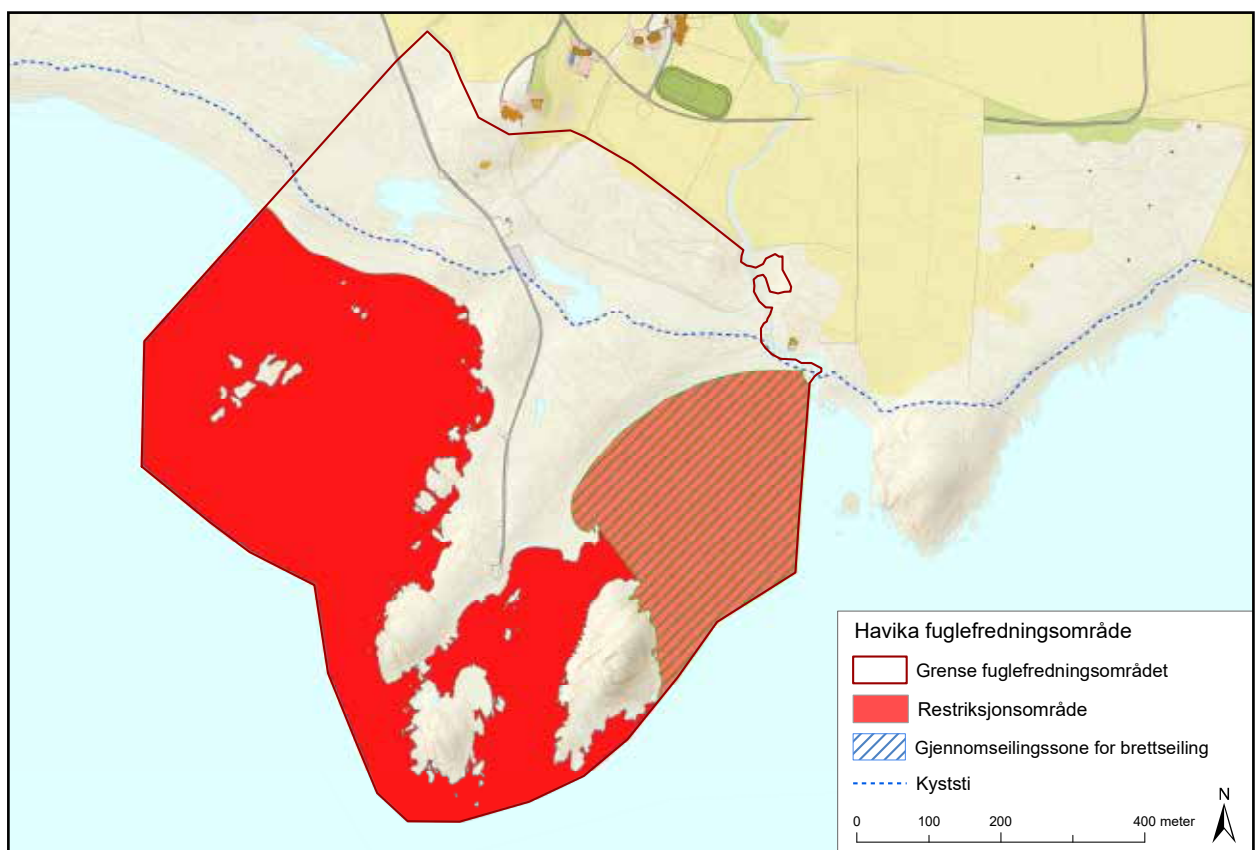
Havika er et attraktivt område for bølgesurfing. Den østligste delen av bukta omfattes av landskapsvern og her er det tillatt å surfe. Det åpnes i tillegg opp for bølgesurfing og SUP i hele Store Havika. Det vil si at det blir tillatt å bølgesurfe i området som er markert med skravur i kartet, jf. figur 13. Det åpnes ikke for brettseiling og kiting i Havika. Statsforvalteren i Agder mener at en slik endring i restriksjonsnivået er forsvarlig.

Figur 11. Restriksjonsområde og gjennomseilingszone for brettseiling i Fuglevika.

Figur 12. Restriksjonsområde for vind- og brettssportaktiviteter ved Kviljoødden.

Figur 13. Oversikt over restriksjonsområder for vind- og brettssport og tillatt område for bølgesurfing og SUP i Store Havika.

6.1.5. Sykling

I 2016 ble det generelt åpnet opp for sykling på eksisterende veier, stier og kjørespor i nasjonalparker og landskapsvernområder, jf. Meld. St. 18 (2015-2016) **Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet**. Sykling er ikke direkte regulert i verneforskriftene for Listastrendene, men kan reguleres i områder der det er fare for unødig forstyrrelse av fugleliv eller slitasje på plante- og vegetasjonsdekket.

Farsund kommune har i samarbeid med Statens vegvesen og Vest-Agder fylkeskommune startet et pilotprosjekt om å etablere en sykkelturvei kalt **Vita Velo – opplevelser på sykkel**. Målet er en sammenhengende kystrute mellom Varnes og Lomsesanden. Den første delstrekningen Varnes-Lista fyr ble offisielt åpnet juni 2019. En kystsykkelrute vil gi de besøkende flotte natur- og kulturopplevelser på Lista. Sykkelruten vil hovedsakelig følge eksisterende veier og tilrettelagte stier utenfor verneområdet. Det er et overordnet mål å få mer av dagsbesøk med bil over på bruk av sykkel, og forvaltningsmyndigheten er positiv til kommunens ønske om bedre tilrettelegging for syklistene ved parkeringsplasser og gjennom skilting og merking.

6.1.6. Motorisert ferdsel på sjøen

Motorisert ferdsel på sjøen er i liten grad regulert i verneforskriftene. I fuglefredningsområdene kan slik aktivitet reguleres dersom det er fare for unødig forstyrrelse.

Vannscoterforskriften ble fra 18. mai 2017 opphevet. Det betyr at vannscotere kan brukes på lik linje med båter. Kommunene kan fortsatt ved behov fastsette lokale forskrifter om bruk av vannscoter.

Verneforskriftene ble laget på et tidspunkt hvor problemstillinger knyttet til vannscoter ikke var relevant. Ifølge verneforskriftene er all motorisert ferdsel til lands forbudt. Underforstått er det tillatt med motorisert ferdsel på sjøen. I fuglefredningsområdene er i tillegg bruk av modellbåter og modellfly forbudt. Intensjonen var at nødvendig kjøring med båt var tillatt, mens «ikke-nødvendige» aktiviteter ikke skal tillates med bakgrunn i hensynet til fugl. I fuglefredningsområdene er det forbud mot unødige forstyrrelser. Det vil si at bruk av vannskuter og andre fritidsfartøy på sjøen vil være forbudt i fuglefredningsområdene dersom aktiviteten anses som forstyrrende for fuglelivet.

6.1.7. Organisert friluftsliv

Organisert friluftsliv er i utgangspunktet en allemannsrett. Når mange ferdes sammen, øker imidlertid faren for at det kan oppstå ulempe for grunneier og skade på naturen. Fri-

luftsloven § 10 sier noe om rammene for organisert virksomhet. Blant annet må arrangør ha grunneiers samtykke hvis det skal settes opp sperringer, være større ansamlinger av folk ved eksempelvis start eller innkomst, eller hvis folkemengden kan medføre nevneverdig skade eller ulempe. Når det er fare for at arrangementet vil medføre skade eller ulempe for naturen, vil aktiviteten også omfattes av forbudet mot unødig forstyrrelse i fuglefredningsområdene.

Det foregår organisert friluftsliv på Listastrendene og enkelte av arrangementene har lang tradisjon. Terrengrøpet **Strandmila** ble eksempelvis arrangert for 23. år på rad i 2014. Det er Alcoa Lista som står bak arrangementet og Lista IL er teknisk arrangør. Løpet har start og mål ved Alcoa Miljøpark og løypetraséen er lagt til området Lomsesanden-Husebyparken. Fjorårets løp trakk 185 deltakere og løpet tiltrekker seg mange tilskuere. Det ble i 2014 gjennomført to distanseritt med hest på Listastrendene, hvorav ett var **norgesmesterskap i distanseritt**. Utgangspunktet var Nesheim travbane og løypetraséen berørte flere av verneområdene. Statsforvalteren ga dispensasjon fra vernebestemmelsene til gjennomføring av arrangementet.

Det er godt tilrettelagt for sykling langs Listastrendene. Her fra Bausje.

Foto: Elisabeth Kaddan

6.2. Tilrettelegging for allmennheten

Tilrettelegging i verneområdet skal balansere hensynet til de besøkende, til grunneierne og ikke minst til verneverdiene. Det er viktig at tilrettelegging ikke reduserer naturopplevelsen eller fører til konflikter mellom de ulike brukerinteressene. Farsund kommune har det daglige ansvaret for tilrettelegging for friluftsliv, men det er flere aktører som er involvert, [se kapittel 8.1](#).

Det er flere offentlig sikrede friluftsområder innenfor vernegrensen. Hovedtyngden av tilretteleggingstiltak i verneområdene er på opparbeidede arealer i disse friluftsområdene og ved andre naturlige inngangsporter til verneområdene. Dette

gjelder spesielt ved Einarsneset, Lomsesanden, Havika og Nordhasselstrand. I tillegg er det god tilrettelegging i området rundt Lista fyr, som ligger like utenfor verneområdet. Skjærgårdstjenesten har siden 2008 hatt ansvaret for de fleste tilretteleggingstiltak i de offentlig sikrede friluftsområdene.

Deler av verneområdet inngår i Skjærgårdsparken Lister (www.sorlandskysten.no) som ble offisielt åpnet i 2007. Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister ble i 2009 godkjent av Statsforvalteren i Vest-Agder og tiltakene i planen kan gjennomføres innenfor rammen av vernebestemmelsene.

Farsund kommune har i flere år arbeidet med å få en sammenhengende kyststi langs den 40 km lange strekningen fra Varnes til Skjoldnes (figur 14). Kyststien er forankret i *Kommunedelplan for idrett, friluftsliv og nærmiljøanlegg (2007-2010)* og beskrevet i *Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister*. Kyststien er markert på kartet for hver forvaltningszone i forvaltningsplanen del II. Lister Friluftsråd har i samarbeid med Farsund kommune skiltet hele strekningen og i tillegg blir det satt opp 14 informasjonstavler på parkeringsplasser langs stien. Utenom Lista fyr og langhuset i Østhasselstrand er det få steder langs kyststien hvor turgåere kan raste under tak og få ly for vær og vind. Kommunen og Lister friluftsråd arbeider derfor med prosjektet *Steinsvikabua: Møtepunkt på kyststien* for å etablere et turmål for vandrere langs kyststien. Steinsvikabua ligger like ved kyststien i Nordhasselvika fuglefredningsområde og målet er å tilrettelegge for besøkende på en måte som tar hensyn til fuglelivet og de øvrige verneverdiene. Det er også på gang arbeid med tilrettelegging av en enkel murbu på Varnes. Det foreligger avtaler for størstedelen av strekningen, men noen områder på strekningen er fremdeles uavklarte. Farsund kommune arbeider med å få på plass nødvendige avtaler med grunneiere og rettighetshavere.

Kyststien langs Listastrendene er godt merket. Foto: Elisabeth Kaddan

Parkering

Det er offentlige parkeringsplasser ved Einarsneset, Lomsesanden, Havika, Bausje (Nordhasselvika), Østhasselstrand og Lista fyr. Parkeringsplassen ved Snekkestø er utvidet. Det er behov for bedre parkeringsløsninger ved Varnes fort og noe utvidelse av parkeringsplass ved Lomsesanden/Einarsneset. Det er også behov for bedre parkeringsmuligheter ved Nesheimsanden/Kviljo. Dette må vurderes nærmere med hensyn til virkningen av økt ferdsel i området og samkjøres med kanalisierende informasjons- og tilretteleggingstiltak. Alle tiltak skal skje i samarbeid med grunneier.

Generelt er det Farsund kommunes ansvar å sørge for tilfredsstillende parkeringsløsninger i viktige utfartsområder, men langs Listastrendene har det vist seg vanskelig å finne egnede arealer som ikke kommer i konflikt med jordvern- eller naturverninteresser. Kommunen har blant annet opplevd et økende trykk og trafiksikkerhetsmessige utfordringer knyttet til parkeringssituasjonen ved Lomsesanden – Einarsneset friluftsområde. På fine dager har det vært mye parkering langs fylkesveien.

Tavler, skilt og merking

Vernegrensen er merket med offentlig godkjent grensemerke. Standard verneskilt (løveskilt) med påskriften *landskapsvernområde eller plante-/fuglefredningsområde* er satt opp langs vernegrensen, fortrinnsvis i eiendomsgrenser og ved innfallsporarter til verneområdene. Vedlikehold av grensemerker og verneskilt utføres av SNO.

Informasjonstavler om naturkvaliteter og vernebestemmelser er plassert ved inngangsportaler til verneområdene. I 1998 ble det laget en generell plakate om naturvernområder på Lista.

Sikkerhetstiltak langs Vondestien på Vest-Lista. Foto: Elisabeth Kaddan

Figur 14 Kyststien fra Varnes i nord til Skjolden i sørst er på nærmere 40 kilometer. Enkelte deler av strekningen er fremdeles uavklarte og Farsund kommune arbeider med å få på plass nødvendige avtaler med grunneiere.

Denne er satt opp i alle områdene, med unntak av på Tjørveneset og Kviljo. Det er plassert ut informasjonstavler om sjøfuglreservater i Vest-Agder i fuglefredningsområdene og tematisk informasjon om fuglelivet på Einarsneset, i Nordhasselvika, ved Lista Fyr og på Steinodden. Det er behov for oppgradering av gamle informasjonstavler og flere skilt. Nye informasjonstavler skal følge Miljødirektoratets nye malverk for informasjon. Ettersom Lista fyrstasjon og Østhasselstrand redningsstasjon er vedtaksfredet etter kulturminneloven §§ 15 og 19, må skilting i disse områdene behandles etter kulturminneloven og være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting. Plassering av skilt og informasjonstavler må skje etter avtale med grunneier.

Skilt om båndtvang og forbudskilt (motorferdsel, riding, camping og brettseiling) er plassert i verneområdet etter behov. Skiltene har samme størrelse som verneskiltene og er ofte satt

på samme stolpe. Det er plassert ut tematiske skilt om strandtorn, sanddyner (dynetrau), kystlynghei og tørkesteiner på Einarsneset, Haugestranda og i Havika. Det er behov for mer informasjon om fuglelivet i sårbare områder og skilt som oppfordrer til hensynsfull ferdsel. Forvaltningsplanen del II viser plassering i kart for eksisterende og planlagte tavler og skilt for hver forvaltningssone.

Toaletter og avfallshåndtering

Det er offentlig toalett på Einarsneset, Havika, Bausje og Lista fyr. De tre førstnevnte toalettene er i offentlig sikra friluftsområder og Farsund kommune har ansvar for tilsyn og renhold. Toalettene i Havika er åpne hele året. Det er behov for at også de andre toalettene åpnes tidligere for sesongen; eksempelvis fra 1. april (påske) til 1. oktober, eventuelt hele året. Toalettet på parkeringsplassen ved Lista fyr har for liten kapasitet til å

betjene den store tilstrømmingen av turister til fyret. Behovet for bedre toalettfasiliteter vil øke ytterligere etter hvert som det etableres nye aktiviteter i fyrområdet. I det nyoppførte langhuset i Østhasselstrand er det offentlig tilgjengelige toaletter.

Kommunen har en velfungerende søppelhåndtering i høyseongen og søppel tømmes hele året. For utforming av toaletter, benker, griller og bålplasser vises til Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister.

6.3. Forvaltningsmål

- Besøkende skal ha tilgang til mangfoldige natur- og kulturopplevelser gjennom et enkelt friluftsliv. All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyre- og fugleliv og kulturminner.
- Friluftsliv og naturopplevelser skal fremmes i et folkehelseperspektiv.
- Gode informasjons- og tilretteleggingstiltak skal gi lokalbefolkningen og besøkende økt bevissthet om de rike naturverdiene og betydningen av hensynsfull ferdsel, særlig i områder hvor fuglelivet er spesielt sårbart for forstyrrelser.

6.4. Utdyping av verneforskriften og brukerinteresser

6.4.1. Bygg, anlegg, skilt, merking andre innretninger for friluftsliv

Bestemmelser

Hele verneområdet

Det er forbud mot oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger.¹

Vanlig vedlikehold og drift av eksisterende bygninger, veier og faste innretninger er tillatt.²

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til bygging av veier eller anlegg, innretninger og bygninger som er nødvendige av hensyn til allmenne friluftssinteresser.³

1. Listastrendene lvo: IV.1, Einarsneset og Kviljo pffo, Steinodden ffo, Stave pfo: IV.2, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.3
2. Alle verneområder: V.1
3. Listastrendene lvo: IIV.2, Einarsneset, Kviljo og Steinodden pffo, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: VI.2, Stave pfo: VI.1

Generelle retningslinjer

- Grad av tilrettelegging og plassering av tiltak skal vurderes i forhold til eksisterende infrastruktur i og utenfor verneområdet. All tilrettelegging skal være i tråd med vernebestemmelser og forvaltningsplan og følge prinsippene for naturvennlig tilrettelegging (DN-håndbok 27-2006).
- Statsforvalteren har generelt en streng forvaltningspraksis ved dispensasjoner, men legger opp til en viss differensiering. Følgende kriterier vektlegges i vurderingen:
 - Offentlig sikrede friluftsområder, ved innfallsporter/parkeringsplasser.
 - Utvalgte områder for universell tilrettelegging (eksempelvis Havika).
 - Tiltak som er ledd i helhetlige prosjekter (eksempelvis kyststien).
 - Private initiativ som i vesentlig grad tjener allment friluftsliv og verneverdier.
- I plante- og fuglefredningsområder er det en restriktiv praksis med å tillate tiltak som kan medføre økt bruk, slitasje eller forstyrrelse på fuglelivet. Det kan gjøres unntak for kanalisierende tiltak som har positiv effekt for verneverdiene.
- Dispensasjon til oppføring av servicebygg og anlegg for spesielle aktivitetsgrupper, organisasjoner og bedrifter kan ikke påregnes.
- Alle tiltak skal skje i samarbeid med og godkjennes av grunneier.

Parkering

- Parkeringsplasser skal prioriteres i områder med størst utfart.
- Parkeringsplasser skal framstå som areal til parkering og merkes tilstrekkelig.
- Ulovlig parkering utenfor parkeringsplassene følges opp av SNO.

Skilt og merking

- Oppsetting av skilt og merker skal godkjennes av grunneier og forvaltningsmyndighet i forkant. Dette gjelder ikke lovpålagt vernegrensemerking. Skilting i tilknytning til offentlig vei (jf. skiltforskrift av 1.6.2006) skal godkjennes av Statens vegvesen i forkant.
- Større informasjonstavler skal som hovedregel lokaliseres til innfallsporter og parkeringsplasser. Utformingen skal følge Miljødirektoratets standarder.
- Oppsetting av skilt ved Lista fyrstasjon og Østhasselstrand redningsstasjon må behandles etter kulturminneloven og være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting.

Turveier og stier

- Som hovedregel skal det brukes stedstilpassede, miljøvennlige materialer. Asfaltering tillates ikke. Fra offentlige parkeringsplasser og til populære sandstrender er oppgruset turvei satt som standard.
- Merking av løyper skal av hensyn til allemannsretten og turopplevelsen være nøkternt utført og med gjenkjennelig karakter. Nye merkinger skal avklares med forvaltningsmyndigheten på forhånd. Det skal ikke males/merkes på stein/berg.
- Ved valg av trasé skal det tas særlig hensyn til sårbare verneverdier.

Rasteplasser, grilling, bålbrenning, avfall og toalett

- Det er forbudt å gjøre opp ild i eller nær skogsmark i perioden 15. april - 15. september, jf. regler om åpen ild i utmark. Bålbrenning og grill direkte på svaberg og gressbakke er ikke tillatt.
- Toaletter og avfallshåndtering skal være i tilknytning til etablerte innfallsporter eller andre tilrettelagte områder med stor ferdsel.
- Besøkende har selv ansvar for å bringe avfall ut fra verneområdet.

6.4.2. Camping/telting**Bestemmelser****Alle verneområdene**

Telting/camping er forbudt i sanddyneområdene.¹

Telting/camping er tillatt i offentlige friluftsområder på Einarsneset og på Bausjesanden i Nordhasselvika.^{2*}

Listastrendene landskapsvernområde og spesifiserte fuglefredningsområder:

Vernet er ikke til hinder for drift av Lomsesanden camping.³

Havika, Fuglevika, Nordhasselvika og Steinodden:

Det er tillatt med telting og plassering av campingvogner for grunneierne eller deres gjester i umiddelbar nærhet av hytter og helårsboliger.⁴

Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika og Steinodden:

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til plassering av campingvogner utover det som er nevnt i bestemmelsene.⁵

1. Listastrendene lvo, IV.2, Einarsneset og Kviljo pfo: IV.3, Havika og Nordhasselvika ffo: IV.4
2. Listastrendene lvo, Einarsneset pfo, Nordhasselvika ffo: V.2* I Havika ffo åpner verneforskriften for telting og camping i friluftsområdet jf. V.2. Kommunen har imidlertid fastsatt atferdsregler hvor det framgår at plassering av campingvogner og bobiler i friluftsområdet ikke er tillatt.
3. Listastrendene lvo: VI.1
4. Havika, Fuglevika, Nordhasselvika ffo, Steinodden pfo: V.2
5. Havika, Fuglevika, Nordhasselvika ffo, Steinodden og Kviljo pfo: VI.1

Retningslinjer

- Med telting/camping menes oppsetting og bruk av telt, lavvo og lignende. Plassering av campingvogn og bobil omfattes ikke av benevnelsen camping.
- Plassering av campingvogner, bobiler og lignende på godkjente parkeringsplasser skal være for kortvarig opphold, jf. tidsbegrensninger for opphold fastsatt av Farsund kommune.
- På annet areal gjelder reglene i frilufsloven § 9 om at rasting og telting ikke er tillatt på innmark (gjødsla beite og dyrka mark) uten tillatelse fra grunneier eller bruker. I utmark (utenom sanddynemark) må ikke telt settes opp nærmere enn 150 m fra hus eller hytte og ikke lengre enn 2 døgn om gangen uten tillatelse fra grunneier/bruker.
- All telting skal ta hensyn til vegetasjon, fugle- og dyreliv og følge prinsippet om sporløs ferdsel.

6.4.3. Båndtvang for hund

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Det er påbudt å holde hunden i bånd i tidsrommet mellom 1. mars og 1. november.¹

Unntatt er bruk av gjeterhunder i landbruksdrift og skjøtselsarbeid.²

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1
2. Einarsneset pffo, Fuglevika ffo: IV.10, Havika ffo: V.9, Nordhasselvika ffo: V.14, Steinodden pffo: V.12

Retningslinjer

- Ifølge hundeloven er det båndtvang mellom 1. april og 20. august og ellers der husdyr beiter. Utenom båndtvangstiden er det bare tillatt å holde hunden løs dersom den følges på forsvarlig måte. Hundeeier plikter å sørge for at hundeholdet ikke er til urimelig ulempe for folk, miljø eller andre interesser og å avverge at hunden skaper utrygghet for andre. Hundeloven gjelder i alle verneområdene. Utvidet båndtvang, jf. bestemmelsene over, gjelder i alle områder med fuglefredning.
- På arealer i Skjærgårdsparken er det båndtvang mellom 1. april og 9. september og når det er husdyr på beite, jf. adferdsregler for Skjærgårdsparken (vedlegg 7). Dressert hund kan gå løs i tjenesteforhold eller ved jaktutøvelse.
- Unntaket for bruk av gjeterhund i skjøtselsarbeid igangsatt av forvaltningsmyndigheten (jf. nml § 47) gjelder bare i det avgrensede tidsrommet der hunden er i aktiv bruk og under full kontroll, for eksempel ved innsamling av sau.
- Dersom hundeeiere ikke følger opp bestemmelsene i hundeloven kan Statsforvalteren be Miljødirektoratet om å fastsette strengere regler for slik aktivitet.

6.4.4. Ferdsl med hest

Bestemmelser

Hele verneområdet

Ferdsl med hest er forbudt i sanddyneområdene.¹

Ferdsl med hest er tillatt på den vegetasjonsløse strandflaten mellom sjøen og sanddynene. Forvaltningsmyndigheten kan godkjenne traséer gjennom sanddynene for å komme ut på strandflaten.²

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødige forstyrrelse.³

1. Listastrendene lvo: IV.2, Einarsneset og Kviljo pfo: IV.3, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.4
2. Listastrendene lvo og Einarsneset pfo: V.7, Havika og Kviljo pfo: V.6, Nordhasselvika ffo: V.8, Fuglevika ffo: V.12
3. Einarsneset og Kviljo pfo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pfo: IV.1

Retningslinjer

- Bruk av hest er regulert etter friluftsløven og retten til å ri i utmark er knyttet til vei eller sti.
- Ferdsl med hest gjennom sanddynene kan foregå på godkjente traséer, jf. figur 9, kapittel 6.1.2.
- Større arrangement med hest (eksempelvis ridestevne, konkurranser og organisert opplæring) i fuglefredningsområder er å anse som unødige forstyrrelse og krever dispensasjon.
- Statsforvalteren har en streng forvaltningspraksis ved dispensasjon for ferdsl med hest utenfor godkjente stier, veier og traséer.
- Det er ikke tillatt å bruke vogn og andre hestekjøretøy på strandflaten, jf. friluftsløven.

Ferdsl med hest og forholdet til friluftsløven

I utmark kan enhver ferdsl til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Det samme gjelder ferdsl med ride- eller kløvhest, (...) på veg eller sti i utmark (...), såfremt ikke kommunen med samtykke av eieren eller brukeren har forbudt slik ferdsl på nærmere angitte strekninger.

Med virkning fra 1. januar 2012 er det med hjemmel i ny § 3a i friluftsløven tillatt å ri, ferdsl med kløvhest og lignende aktiviteter på vei eller opparbeidet sti i innmark, når veien eller stien fører til utmark. Retten gjelder bare dersom ferdslen kan skje uten å passere gjennom gårdsplass eller over hustomt eller uten på annen måte å være til utilbørlig fortrengsel eller ulempe for eier eller bruker. Retten gjelder ikke organisert ferdsl som rideklubbaktiviteter.

Ridning kan føre til større skade og slitasje enn når vi ferdsl til fots og på ski. Friluftsløven gir derfor i § 2 annet ledd og § 3a tredje ledd, kommunen mulighet til å regulere ferdsl med hest på enkelte strekninger. En slik forskrift krever samtykke fra eier eller bruker av eiendommen og må stadfestes av Statsforvalteren.

Normalt vil stier og veier tåle moderat bruk av hest, men langt fra alltid. Det er derfor viktig at alle er sitt ansvar bevisst og at ferdsl skjer slik at det ikke oppstår skader.

6.4.5. Jakt, fangst og fiske

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Jakt, fangst og bruk av skytevåpen er forbudt.¹

Det er tillatt med fellefangst av mink og rådyrjakt i lebeltene i samsvar med viltlovens bestemmelser og forskrifter.² Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til felling av vilt som forårsaker vesentlig skade, i samsvar med viltlovens bestemmelser og forskrifter.³

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1
2. Einarsneset pffo og Havika ffo: V.10, Kviljo pffo: V.9, Fuglevika ffo: V.11, Nordhasselvika ffo: V.15, Steinodden pffo: V.12
3. Einarsneset pffo: VI.7, Havika ffo og Kviljo pffo: VI.8, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: VI.9, Steinodden pffo: VI.10

Retningslinjer

- Jakt og fellefangst krever tillatelse fra grunneier.
- Fangst og ringmerking av fugl i fuglefredningsområdene krever dispensasjon fra verneforskriften.
- Vernebestemmelsene er ikke til hinder for fiske i tråd med saltvannsfiske- og/eller lakse- og innlandsfiske- loven.

6.4.6. Sykling

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1

Retningslinjer

- Sykling er regulert etter friluftsløven og retten til å sykle i utmark er knyttet til vei eller sti.
- Større sykkelarrangement (eksempelvis konkurranser og organisert opplæring) i fuglefredningsområder er å anse som unødig forstyrrelse og krever dispensasjon.
- Statsforvalteren har en streng forvaltningspraksis ved dispensasjon for sykling utenfor godkjente stier, veier og traséer.

6.4.7. Motorisert ferdsel på land

Bestemmelser

Hele verneområdet

Motorisert ferdsel på land er forbudt, herunder landing med fly og helikopter.¹ I fuglefredningsområdene gjelder forbudet også bruk av modellbåter og modellfly.

Motorisert ferdsel som er nødvendig i forbindelse med adkomst til hytter, bruk av offentlige veier og adkomst til godkjente parkeringsplasser i tilknytning til etablerte friluftsområder, samt innenfor campingområdet til Lomsesanden camping, er tillatt.²

1. Listastrendene lvo, IV.2, Einarsneset og Kviljo pfo, Stave pfo: IV.3, Havika og Nordhasselvika ffo: IV.4
2. Listastrendene lvo og Fuglevika ffo: V.6, Havika ffo: V.4

Avtale

Listastrendene landskapsvernområde

- Forvaltningssone 4 Havika

- Bevegelseshemmede kan parkere innerst ved snuplassen på Havika.

Retningslinjer

- Motorisert ferdsel i utmark er forbudt etter **Lov om motorferdsel i utmark** og **Forskrift for bruk av motorkjøretøy i utmark og på islagte vann**.
- Ved motorisert ferdsel skal en ferdes slik at plante- og dyreliv ikke unødige skades eller forringes.
- Bruk av droner i fuglefredningsområdene er forbudt. Droner omfattes av forbudet mot modellfly.
- Ulovlig motorferdsel i verneområdene vil bli anmeldt.

6.4.8. Motorisert ferdsel på sjøen

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødige forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pfo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pfo: IV.1

Retningslinjer

- Bruk av vannskuter og andre fritidsfartøy på sjøen er forbudt i fuglefredningsområdene dersom aktiviteten anses som forstyrrende for fuglelivet.
- Det er ikke restriksjoner på bruk av vannskuter og andre fritidskjøretøy på sjøen i områder med landskapsvern og plantefredning.

6.4.9. Vind- og brettssport

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1

Retningslinjer

- Vind- og brettssportaktiviteter er ut fra dagens kunnskapsgrunnlag vurdert å være forstyrrende på fuglelivet i fuglefredningsområdene, og er ikke tillatt i disse områdene dersom ikke annet er spesifikt nevnt, jf. kap 6.1.2.
- Det er ikke restriksjoner på vind- og brettssportaktivitet i områder med landskapsvern og plantefredning.
- Eventuell tilrettelegging for aktivitetene ved Østhasselstrand må skje i samarbeid med kommunen, grunneiere og Kystverket

6.4.10. Organisert friluftsliv og større arrangement

Bestemmelser

Områder med fuglefredning

(Einarsneset, Havika, Kviljo, Fuglevika, Nordhasselvika, del av Steinodden)

Fugler, herunder deres reir og egg, er fredet mot unødig forstyrrelse.¹

1. Einarsneset og Kviljo pffo: IV.5, Havika, Fuglevika og Nordhasselvika ffo: IV.2, Steinodden pffo: IV.1

Retningslinjer

- Det er det totale omfanget av ferdselen som skal legges til grunn og ikke om ferdselen er organisert eller ikke.
 - Turvirksomhet til fots med avgrensa antall deltakere langs stranda kan skje fritt, eksempelvis 1-2 skoleklasser, barnehager, ideelle lag og organisasjoner. Ferdsel og aktiviteter bør skje i vegetasjonsfri strandsone eller på opparbeidede stier og veier. Dette for å unngå unødig slitasje og forstyrrelse på verneverdier og konflikter i tilknytning til innmark og husdyr på beite.
 - Ved større arrangement, tilstelninger og turopplegg må det vurderes konkret om aktiviteten er forstyrrende og forvaltningsmyndigheten må avklare om det kreves dispensasjon fra verneforskrift.
- I en dispensasjonsvurdering legges følgende kriterier til grunn:
- Grad av forstyrrelse og slitasje på terreng
 - Plan for merking av trasé, opprydding og ev. fysisk skjerming av sårbare lokaliteter
 - Ifølge friluftsløven § 10 skal det foreligge tillatelse fra grunneier/bruker dersom ferdsel/masseopphold innebærer at skade eller ulempe «av betydning» kan oppstå. Statsforvalteren kan gi slik tillatelse på vegne av Miljødirektoratet som grunneier i de statlig sikra friluftsområdene på Einarsneset og i Havika.

6.4.11. Kulturminner

Bestemmelser, alle verneformer

Listastrendene landskapsvernområde

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare (...) kulturhistoriske kvaliteter av meget høy verneverdi.¹ Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt, herunder (...) uttak eller utfylling av masse på land og i sjø, fjerning av steingjerder (...).²

Forvaltningsmyndighet kan etter søknad gi tillatelse til fjerning av kulturminner fra nyere tid (etter 1537), så som båtstøer, rydningsrøyser, steinsatte diker, krigsminner fra den andre verdenskrig, ferdselsveier og steingjerder i eiendoms- grenser, mot strand, vei og i grensen for verneområdet, i samråd med kulturvernmyndighetene.³

Øvrige verneområder

Statsforvalteren kan etter søknad gi tillatelse til fjerning av kulturminner fra nyere tid (etter 1537) i samråd med kulturvernmyndighetene.⁴

1. Listastrendene lvo: III
2. Listastrendene lvo: IV.1
3. Listastrendene lvo: VII.7
4. Einarsneset pffo: VI.5, Havika og Kviljo pffo: VI.6, Fuglevika og Nordhasselvika ffo og Steinodden pffo: VI.7

Retningslinjer

- Kulturminner fra før år 1537 er automatisk fredet, jf. kulturminneloven. For opplysninger om kulturminner: www.kulturminnesok.no.
- Tiltak i automatisk freda kulturminner krever tillatelse etter verneforskrift og fra kulturminnelovgivningen.
- Skilting, restaurering og/eller rydding av kulturminner skal skje i dialog med Fylkeskonservatoren som kulturminnemyndighet og grunneiere.

Det overordnede målet for forvaltning av verneområder er å ivareta verneverdiene, både ved å beskytte dem mot uønskede inngrep og å fremme ønsket aktivitet.

8 FORVALTNINGSOPPGAVER

8.1. Aktører

Det er mange aktører i verneområdene og her følger en oversikt over de viktigste aktørene og deres myndighets- og virkeområde.

Statsforvalteren i Agder er forvaltningsmyndighet for verneområdene og har ansvar for forvaltning, verneforskrifter og utarbeidelse og oppfølging av forvaltningsplan. Kapittel 8.6.1 har mer om forvaltningsmyndigheter.

Farsund kommune er lokal myndighet etter blant annet plan- og bygningsloven, jord- og skogbrukslovgivningen, friluftsløven, viltloven og forurensingsloven. Kommunen har ansvar for forvaltning av offentlige friluftsområder og tilretteleggingstiltak for friluftsliv. I tillegg er det kommunen som kan innføre adferdsregler etter friluftsløven. Kommunen er ofte kontaktledd mot grunneiere og lokalbefolkning.

Grunneiere i verneområdene har eiendoms- og bruksrettigheter, med begrensninger i bruken av området slik det framgår av verneforskriftene. Flere grunneiere har landbruksvirksomhet i verneområdene og er de viktigste aktørene når det gjelder å holde kulturlandskapet i hevd. Grunneierne er viktige samarbeidspartnere ved igangsetting av skjøtselstiltak. Mange er organisert i grunneierlag, Farsund bondelag eller Farsund bonde- og småbrukerlag.

Statens naturoppsyn (SNO) er statens organ for å ivareta oppsyn, informasjon, veiledning, skjøtsel og tilrettelegging i ver-

neområder. SNO er organisert uavhengig av forvaltningsmyndigheten, men utfører oppdrag i verneområdene i samråd og samarbeid med denne. SNO har oppsynsmyndighet gjennom lov om statlig naturoppsyn og begrenset politimyndighet. For mer informasjon: www.naturoppsyn.no

Kystverket er eier av en rekke anlegg i verneområdet.

Flere **interesseorganisasjoner** har tilknytning til Listastrendene. Organisasjonene har god lokalkunnskap og er viktige høringsinstanser og samarbeidspartnere.

Lister Friluftsråd ble stiftet i 2006 og er et interkommunalt samarbeidsorgan for kommunene Farsund, Flekkefjord, Hægebostad, Kvinesdal, Lyngdal og Sirdal. Friluftsrådet ivaretar friluftsuppgaver for medlemskommunene og har hovedfokus på det enkle hverdagsfriluftslivet. For mer informasjon: www.listerfriluft.no

Lista Fuglestasjon startet opp i 1990 og driver med standardisert ringmerking og daglige tellinger av trekkfugler ved Lista Fyr. Stasjonen er tilknyttet Norsk Ornitologisk Forening og drives som en medlemsorganisasjon med eget styre. Fuglestasjonens formål er å belyse forekomst og utvikling av fuglebestander ved å samle inn data om fugletrekket over tid. Lista Fuglestasjon har siden 2005 deltatt i Miljødirektoratets program for terrestrisk naturovervåking (TOV). For mer informasjon: www.listafuglestasjon.no

Besøkssenter våtmark Lista holder til på Lista fyr. Fyret er Farsund kommunes fremste turistdestinasjon med i overkant av

50.000 besøkende årlig. Besøkssenter våtmark Lista ble nasjonalt autorisert i 2015. Besøkssenteret tilbyr unike natur- og landskapsopplevelser, for eksempel fugleopplevelser fra sjøfuglbuva ved fyret, og ved det nylig restaurerte Slevdalsvannet naturreservat.

Naturvernorganisasjoner er eksempelvis Naturvernforbundet, Norsk Zoologisk Forening og Norsk Ornitologisk Forening Lista lokallag.

Skjærgårdstjenesten er en operativ tjeneste som driver renovasjon, tilrettelegging og vedlikehold i de mest brukte friluftsområdene langs kysten. Skjærgårdstjenesten er et interkommunalt samarbeid mellom kystkommunene i Listerregionen og finansieres av staten og kommunene. For mer informasjon: www.sorlandskysten.no

Vest-Agder fylkeskommune er en betydelig leverandør av offentlige tjenester; eksempelvis utdanning, samferdsel, samfunns- og næringsutvikling, kultur, friluftsliv og planlegging. Fylkeskonservatoren driver forvaltning og utviklingsarbeid innenfor kulturminnesektoren og er regional myndighet for kulturminnelovgivning. For mer informasjon: www.vaf.no

8.2. Kunnskapsbasert forvaltning

Kunnskapsbasert forvaltning henger sammen med naturmangfoldloven § 8 om kunnskapsgrunnlaget: **«Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandsituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger.»**

Kulturbetingede naturtyper har ulike krav til bruk og skjøtsel. Det biologiske mangfoldet er ofte tilpasset en spesiell bruk over svært lang tid og hvis bruken opphører, forsvinner naturtypen. Eksempler på slike kulturbetingede naturtyper er kystlynghei, naturbeitemark og sanddynemark. Naturtyper som har utviklet seg ved naturlige prosesser bevares best om de naturlige prosessene får fortsette uforstyrret. Rikt kysthasselkratt, sandstrand, rullesteinstrand og dammer vil kunne bestå i lang tid så lenge de ikke utsettes for fysiske inngrep. Det er derfor viktig å ha kunnskap om både arters økologi og samspill, historisk bruk av arealene og hvilken skjøtsel/bruk som ivaretar artsmangfoldet på en god måte.

I Einarsneset plante- og fuglefredningsområde er det en utfordring å finne skjøtselsmetoder som ivaretar et bredt spekter av verneverdier. Beiting og sviing er nødvendig for å holde kystlynghei i hevd, men dette er ikke nødvendigvis positivt for den svært rike insektfaunaen i området. I slike «hotspot» områder er det spesielt viktig med kvalitetssikring av skjøtsels- og restaureringstiltak og overvåke effekten av tiltak. Det er derfor utarbeidet bevaringsmål med tilstandsvariabler for flere naturtyper og arter, se vedlegg 3.

8.3. Skjøtsel og landskapspleie

Det overordnede forvaltningsmålet for skjøtsel og landskapspleie er å oppfylle verneformålet, jf. kapittel 1.1. Som skjøtselstiltak regnes alle tiltak som anses nødvendig for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, og – som igangsettes av forvaltningsmyndigheten. Skjøtselstiltak kan være restaurering, rydding, tynning, hogst, beiting, slått, brenning med mer. Enkel tilrettelegging for å kanalisere ferdsel av hensyn til verneverdiene kan også regnes som skjøtselstiltak. Planlegging og gjennomføring av skjøtselstiltak må være i tråd med forvaltnings-/skjøtselsplan og i samarbeid med grunneiere, SNO og andre rettighetshavere/brukere. Forvaltningsplanen del II gir en oversikt over planlagte skjøtselstiltak innen hver forvaltningszone.

Det skiller mellom skjøtselstiltak igangsatt av forvaltningsmyndighet og tiltak som del av landbruksdrift. Det vil si at tilpasset landbruksdrift ikke defineres som skjøtselstiltak da dette anses som del av «vanlig» bruk/drift av arealene og det er grunneier som er ansvarlig for igangsetting. Behovet for skjøtselstiltak er oftest knyttet til arealer som ikke er i drift.

Skjøtselstiltak i verneområder er hjemlet i naturmangfoldloven § 47 og krever ikke grunneiers tillatelse. Grunneier eller rettighetshaver skal uansett varsles om slike tiltak på forhånd. Forvaltningsmyndighetens rett til å utøve skjøtsel dekker også nødvendig motorferdsel i verneområdet i tilknytning til tiltaket. Dersom beite skal iverksettes som skjøtselstiltak kreves grunneiers tillatelse.

Ved restaurering av landskap i verneområdet er det ikke nødvendigvis et mål å tilbakeføre arealet til slik det var ved et tidligere tidspunkt. For å tilrettelegge for sårbare arter er det viktig å skape varierte biotoper med forskjellige typer vegetasjon og utforming i enkelte områder. Ved restaurering av tidligere grus- og massetak er det eksempelvis anlagt flere dammer.

Naturmangfoldloven § 47 (*skjøtsel av verneområder*)

I verneområder etter dette kapitlet kan forvaltningsmyndigheten foreta skjøtsel og grensemerking av verneområdet. Forvaltningsmyndigheten skal, hvis mulig, inngå avtale med grunneieren om at denne utfører nærmere bestemte skjøtselstiltak. Forvaltningsmyndigheten kan også inngå avtale med interesserte organisasjoner eller andre om at disse utfører slike skjøtselstiltak.

Som skjøtsel kan foretas tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsl, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep. Skjøtselstiltak som innebærer høsting av naturlige ressurser eller en vesentlig endring i naturtilstanden slik den var da vernearbeidet tok til, jf. § 42 eller § 45 første ledd, kan ikke skje etter denne paragraf.

Berører skjøtselstiltak privat eiendom eller rettigheter i verneområdet, skal eieren eller rettighetshaveren så vidt mulig varsles på forhånd.

Økonomiske fordeler ved gjennomføring av skjøtselstiltak tilfaller grunneieren eller rettighetshaveren.

Beslutninger om å iverksette skjøtselstiltak etter første og andre ledd er ikke enkeltvedtak

Utkast til plan for skjøtsel av verneområdet skal om mulig legges frem samtidig med at verneforskriften blir fastsatt.

8.3.1. Generelle retningslinjer for skjøtselstiltak

- Skjøtselstiltak skal være tilstrekkelig kunnskapsbasert. Kjennskap til biotopkrav og -funksjoner skal stå sentralt, sammen med kunnskapen om tradisjonell bruk av området. Grunneier kan være en kilde til denne type kunnskap.
- For større arealer med verdifull kulturbetinget vegetasjon skal det som hovedregel utarbeides en skjøtelsplan.
- Skjøtsel av utvalgte naturtyper og prioriterte arter skal være i tråd med anbefalinger i handlingsplaner/faggrunnlag for naturtypen/arten.
- Skjøtselstiltak skal som hovedregel skje i samråd med grunneier/rettighetshaver. Dersom arbeidet forutsetter tjenestekjøp, skal grunneier få tilbud først, så langt gjeldende anbudsregler gir rom for dette.

- Praktiske skjøtselstiltak som involverer ungdom, skoler, organisasjoner og lokalsamfunn skal prioriteres.
- For skjøtelsbehov meldt inn av grunneier/kommunen/andre vil forvaltningsmyndigheten prioritere tiltak basert på i hvilken grad tiltaket bidrar til å ivareta verneformålet.
- Det er aktuelt å inngå langsiktige avtaler om skjøtsel. Slike avtaler skal være basert på en skjøtelsplan. Det må tas forbehold om bevilgninger.
- Ved skjøtsel eller restaurering av kulturminner skal Fylkeskonservatoren kontaktes.
- Tiltak som medfører forstyrrelse på fuglelivet i fuglefredningsområder skal skje i perioden mellom 31. juli og 15. april for å unngå forstyrrelser i hekketida. For enkelte lokaliteter er det aktuelt å sette en tidligere frist på våren.
- Pågående skjøtselstiltak skal ikke hindre allmenn ferdsl i området.

8.3.2. Brenning

Brenning er et egnet skjøtselstiltak på arealer hvor målet er å holde landskapet åpent. I tillegg er lyngbrenning sammen med beiting nødvendig for å bevare kystlynghei som naturtype. Lett sviing/brenning har en liten gjødslingseffekt og vil ikke endre vegetasjonstypen, i motsetning til sterkere branner.

Ved brenning er målet å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslyng av ulik alder. Eksempelvis har flere insekt- og fuglearter sine skjul- og leveområder i høy, gammel lyng, samtidig som de leter etter mat på de mer åpne beitearealene. Det er viktig med gode rutiner under den praktiske gjennomføringen.

Retningslinjer brenning

- I plante- og fuglefredningsområdene er all vegetasjon fredet mot enhver form for skade og ødeleggelse. Lyngbrenning er dermed i utgangspunktet ikke tillatt. Dette gjelder ikke dersom lyngbrenning iverksettes som skjøtselstiltak, jf. nml § 47.
- Brenning skal følge skjøtelsplan eller sviplan og avklares med grunneier og det lokale brannvesen. Naboer skal varsles før igangsetting.
- Sviing kan skje vinterstid mellom 15. oktober og 1. april dersom det ikke er for tørt og kan gi varige skader på humus og jordsmonn. En frossen eller våt jordbunn er nødvendig for å beskytte humuslaget med sovende frø fra å brenne opp. Sviing etter 1. april må vurderes særskilt i hvert enkelt tilfelle.

8: FORVALTNINGSOPPGAVER

- Lyngbrenning skal skje i mosaikk med flater på inntil 10 daa for å få god variasjon. Sviing i gras- og urtehei bør skje i mosaikk med flater på inntil 1 daa for å få god variasjon og unngå skader på insekter som overvintrer i strøet.
- Arealer med helårsbeiting bør ikke svies oftere enn hvert 8-15. år, mens det kan svies oftere på arealer for sommerbeite.
- Etter brenning må stedet ikke forlates før brannen er helt slokket.

8.3.3. Beiting

Husdyrbeite på ekstensivt drevne arealer er avgjørende for å opprettholde verneverdier knyttet til kulturbetingede naturtyper. Flere grunneiere har beitedyr i verneområdet og det er viktig at denne driften opprettholdes og gjerne utvides til flere områder. Generelt er for lite beiting og påfølgende gjengroing en betydelig større utfordring enn overbeiting.

Beiting med sau og storfe virker noe ulikt inn på vegetasjonen. Sau beiter mer selektivt enn storfe og gir større endringer i vegetasjonssammensetningen. Saubeiting tar i større grad knekken på lauvoppslag etter restaurering, selv om det også finnes storferaser som beiter hardt på trær. Hovedutfordringen med storfe er at trakkslitasjen kan bli for stor, mens utelukkende saubeiting kan føre til endringer i artssammensetningen av

karplantefloraen. Dyrene har også ulike preferanser i forhold til beiteareal; sauen liker seg best på tørrere mark, mens storfe kan beite i våtmarksområder. Generelt er det derfor greit med saubeiting i lyngheidominerte arealer og storfebeiting på sanddynemark og i våtmark.

Hva som er tilstrekkelig og passende beitetrykk på de ulike arealene er et viktig og kanskje det vanskeligste forholdet å vurdere. For lyngheiarealer bør beitepresset være så stort at det beites på stubbeskudd og oppslag av bjørk, frøtrær og småtrær av furu og sitkagran, samtidig som beitepresset ikke er større enn at yngre brannfelt får tilstrekkelig gjenvekst av røsslyng. Hardt beitepress kan over tid endre vegetasjonen i kystlynghei fra tørr lynghei til gras- og urterik lynghei, noe som ikke er ønskelig. I villsauboka tilrådes det 10 daa godt lyngheibeite per morsau på helårsbeite (Buer, 2011). Beitepress av storfe i sanddynemark bør være ekstensivt, men det er få konkrete erfaringer og undersøkelser å vise til. For tørre naturbeiter, som trolig har bedre beiteverdi enn sanddynemark, anbefales det i skjøtselsboka 0,7 kyr/ha (ungdyr/gjelddyr) (Norderhaug et al., 2009).

Av hensyn til fugleliv, insekter og karplanteflora er det bedre med et lavt beitetrykk gjennom hele sesongen enn et høyt beitetrykk i kortere perioder. Generelt anbefales det lavt til moderat beitetrykk i artsrik naturbeitemark, moderat beitetrykk i kystlynghei og lavt beitetrykk i sanddynemark/dyneeng. Ved helårsbeiting må det i tillegg tas hensyn til plantenes sårbarhet

Beiting med gammel norsk sau er ett av flere igangsatte skjøtselstiltak på Einarsneset. Foto: Bjørn Vikøyr

Blomstrende gyvel på Einarsneset. Foto: Pål Klevan

i forhold til vår- og sommerblomstring og ev. hekketid for fuglearter som hekker i beitemarka. For å kvalitetssikre at antall dyr er tilpasset beitegrunnet og naturtypen, kan det være praktisk å utarbeide en skjøtselsplan med opplegg for enkel overvåking av beitetrykk i forhold til sårbare arter.

8.3.4. Fremmede og uønskede arter

De siste årene er det gjennomført flere tiltak for å redusere gjengroing med sitkagran, buskfuru og bergfuru og bekjempelse av rynkerose og gyvel. Spredning av fremmede og uønskede arter er en trussel mot både naturtyper og arter i verneområdet, både ved konkurranse om voksesteder og ved at artene bidrar til fortetting og gjengroing.

Med **fremmede arter** menes arter, underarter og lavere taksonomisk nivå, inkludert populasjoner, som ved hjelp av mennesker har blitt introdusert utenfor sitt normale utbredelsesområde. De artene som utgjør trussel mot naturmangfoldet kalles **fremmede skadelige arter**.

Gyvel og rynkerose har sandbindende egenskaper som er negativt for mange av de vegetasjonstypene de vokser i. Fortsatt fjerning og bekjempelse av disse artene er en viktig skjøtselsoppgave. Genetiske undersøkelser har vist at gyvel som forekommer langs Listastrendene er spredt med hjelp av menneskelig aktivitet og at den ikke har kommet til området naturlig. Til tross for at arten er viktig for enkelte sjeldne insektarter er det et mål å fjerne arten fra verneområdet. I løpet av de siste årene har arten hatt en voldsom ekspansjon i deler av verneområdet, spesielt i kystlyngheiområder skjøttet ved sviing og beite, men også i områder med sanddynevegetasjon. Statsforvalteren må innhente mer kunnskap om bekjemping av arten og samtidig gjennomføre forsøk med ulike former for bekjemping.

Fremmedartslista 2018

Viser hvilken risiko fremmede arter kan utgjøre for naturmangfoldet i Norge (økologisk risiko).

Kategorier:

- Svært høy risiko (SE)
- Høy risiko (HI)
- Potensielt høy risiko (PH)
- Lav risiko (LO)
- Ingen kjent risiko (NK)
- Ikke vurdert*

*Arter som antas ikke å få reproduksjonsdyktig avkom i norsk natur.

Aktuelle tiltak mot rynkerose er oppsummert i handlingsplan mot arten (DN, 2013), blant annet basert på Fløistad og Nilssen (2009) og Fløistad og Grenne (2010). Foreløpige resultater fra de to sistnevnte rapportene viser at dersom krattene kun ryddes en gang per vekstsesong, øker både dekning og antall skudd av rynkerose, sammenlignet med om de ryddes flere ganger. Bruk av sprøytemidler må vurderes fra sted til sted.

På Einarsneset er det registrert en rekke sjeldne insektarter som kan være sårbare for sprøytemidler. Samtidig er spredning av rynkerose i dette området en trussel mot hele sanddynesystemet. For større felt med rynkerose er det trolig nødvendig med en kombinasjon av både manuell fjerning og sprøyting, jf. skjøtselsplan for Einarsneset. Små forekomster bør først fjernes manuelt og med gjentatt fjerning over tid. Bruk av sprøytemidler sensommer/høst er trolig mindre skadelig for insekter enn sprøyting om våren. Stubbepensling er ikke nevnt i handlingsplanen.

Rynkerose kan forveksles med andre arter i nyperosefamilien, og enkelte av disse artene er sjeldne. Det er derfor viktig å ha god arts kunnskap når man jobber med fjerning av fremmede arter.

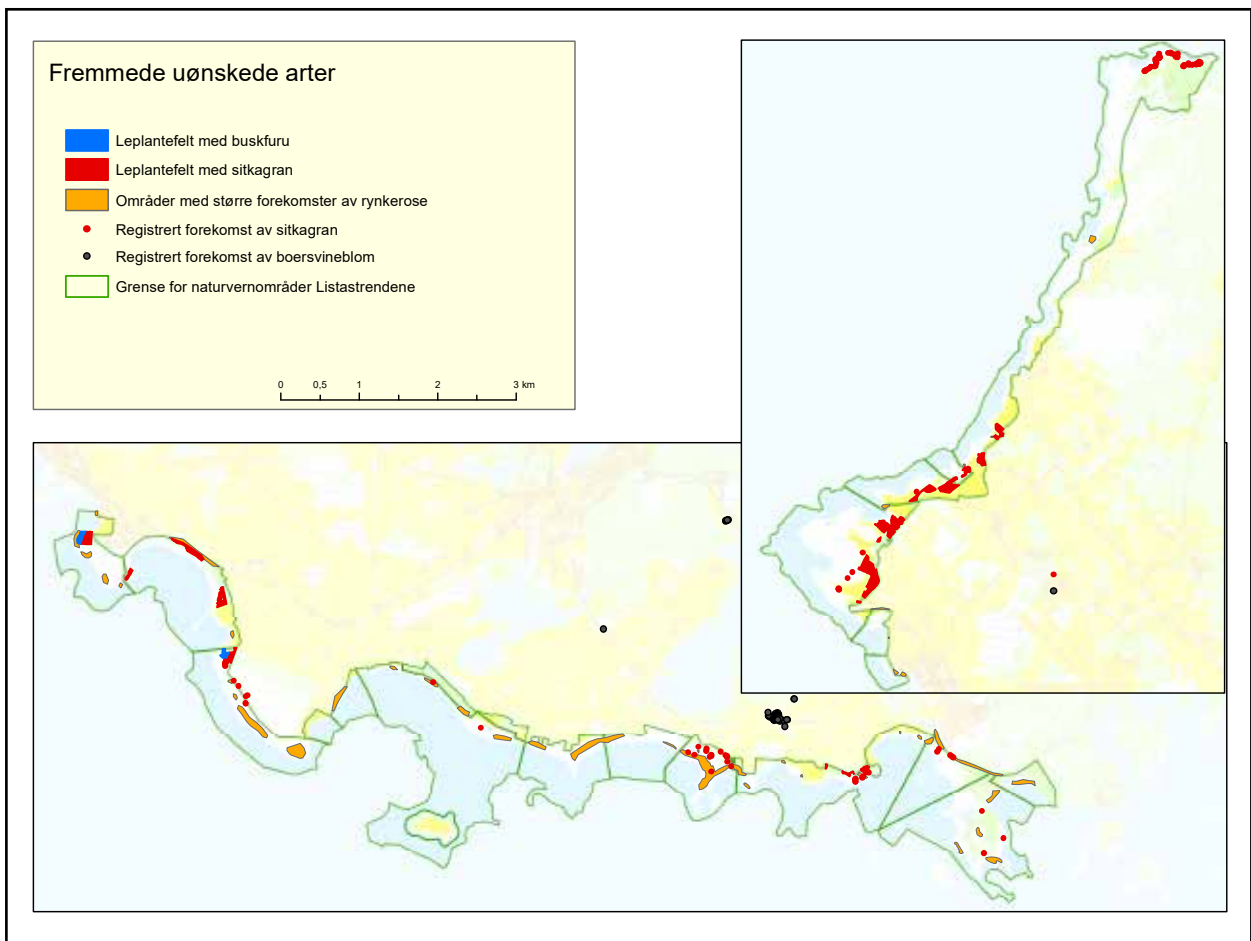
Rynkerose på Tjørveneset. Foto: Ecofact

Lepanteskog påvirker den overordnede dynamikken i sand-dynemarka negativt. Leplantinger og grupper av trær i tidlige åpne områder har også negativ effekt på de fleste arter av vadefugl og andefugl som trenger store områder med fri sikt. Enkelte bakkehekkende arter krever lang avstand til nærmeste skog for å hekke, da busker og trær er potensielle skjulesteder for predatorer.

Mink er en innført art i stor ekspansjon langs kysten og med stort skadepotensiale i fuglefredningsområder. I Fremmedartslista er arten vurdert til å utgjøre en svært høy risiko for norsk

naturmangfold. I handlingsplan mot mink (DN-rapport 5-2011) er det et mål å fjerne eller redusere bestanden av mink i prioriterte verneområder, slik at verneformålet oppfylles. Mink tar både egg, unger og voksne individer, spesielt av bakkehekkende fugler.

Statens naturoppsyn i Vest-Agder har høy kompetanse på uttak av mink. Gjennom ulike bestandsregulerende tiltak i skjærgården i Mandal, Søgne og Kristiansand er bestanden av mink på øyene kraftig redusert de siste årene. Systematisk og årlig innsats for å holde bestanden nede gir positiv lokal effekt for hekkebestandene. Det viktigste tiltaket er felling, men også opprydding i steinfyllinger som er attraktive tilholdssteder for mink kan bidra positivt. Årlig målrettet minkuttak ved hjelp av spesialtrent hund i forkant av minkens yngletid og fuglenes hekketid er effektivt. Uttaket bør følges opp med organisert fellefangst gjennom hekketiden og trekketiden for vadefugl på høsten. Tiltak kan være både lokalbasert og initiert av forvaltningsmyndighet. Det er aktuelt å gjennomføre lokale kurs med informasjon om minkfangst og -jakt, for å øke kunnskapen.

Figur 15. Oversikt over noen fremmede arter på Listastrendene. Status per 2015. Forekomst av boersvineblom er vist i kartet, selv om denne ikke er påvist i verneområdene.

Tabell 5. Fremmede og/eller uønskede arter på Listastrendene. Risikogruppe refererer til status i Fremmedartslista (2018).

Art	Risikogruppe	Status Listastrendene
Rynkerose	Svært høy	Utbredt langs store deler av Listastrendene, mange nyetableringer. Spres fra hager og langs havstrand ved hjelp av flytende nyper. Har også vegetativ spredning og fortrenger all annen sanddyne-vegetasjon.
Hagelupin	Svært høy	Foreløpig ikke stort problem. Finnes spredt enkelte steder nær bebyggelse, blant annet på Tjørveneset og i Østhasselstrand. Arten kan bli problematisk hvis den når sanddyne-områdene. Vanskelig å bekjempe mekanisk.
Boersvineblom	Svært høy	Art i svineblomfamilien som dukket opp i Norge på 90-tallet, oppdaget på Lista i 2007. Foreløpig ikke påvist i verneområdene, men arten er funnet på Østre Hauge, i kort avstand fra de viktigste områdene for strandtorn. Kan gi store økologiske konsekvenser hvis arten får fotfeste i sanddynemark. Vanskelig å bekjempe og giftig for storfe.
Sitkagran	Svært høy	Inngår i leplantinger mange steder langs Listastrendene, også i verneområder. Sitkagran har et stort spredningspotensiale, spesielt i kystlynghei og sanddyneområder.
Bergfuru	Svært høy	Inngår i leplantinger mange steder langs Listastrendene. Hardfør art med sparsomme vekstkrav og hyppig konglesetting. Potensiale for spredning i kystlynghei og i sanddyner. Omfatter buskfuru.
Landøyda	-	Art i svineblomfamilien som ikke er kategorisert som fremmed art. Arten kan være problematisk i beiteområder. Forekommer spredt på Einarsneset, Marka, Nesheimsanden, Havika og i beiteområdene på Haugestranda. Kan bekjempes mekanisk eller punktspøytes.
Tindved	-	Naturlig forekommende art i Norge med tyngdepunkt langs Trondheimsfjorden. Plantet ut på Husebysanden ved etableringen av aluminiumsverket. Det er stor sannsynlighet for at individene som ble plantet ut var av ikke-norsk opphav. Arten spres med fugl og kan føre til genetisk forurensing mot eventuelle spontant etablerte individ. Alle kjente forekomster ble fjernet i 2003, men det er fortsatt noe tindved på Huseby og Einarsneset.
Gyvel	Svært høy	Gyvel er tidligere regnet som innført i Norge. I Artsdatabanken er arten vurdert som spontant forekommende både i Kristiansands- og Flekkefjordsområdet. Nye genetiske analyser viser at forekomstene på Lista stammer fra spredning av innført materiale. På grunn av spredningspotensialet anses arten som en problemart med svært høy risiko lokalt.
Mink	Svært høy	Arten forekommer langs hele Listastrendene, med unntak av lengre strekninger med ren sandstrand hvor den ikke finner tilstrekkelig skjul. Minken er en viktig predator på fugl, særlig egg og ikke flygedyktige unger. Tar også store mengder rastende vadefugl, spesielt om natten. Lokal reduksjon i minkbestanden kan oppnås både med organisert, målrettet jakt og ved fjerning eller restaurering av steinfallinger.

Mulighetene for å utrydde fremmede skadelige arter er størst mens forekomstene fortsatt er små og enkle å lokalisere. Boersvineblom er eksempel på en art som er under etablering på Lista og som det er viktig å fjerne tidlig. Artsdatabanken har på oppdrag fra Miljødirektoratet utviklet en tjeneste som varsler funn av fremmede arter. Forvaltningsmyndigheten og private aktører kan da få beskjed og iverksette tiltak på et tidlig stadium. For at varslingstjenesten skal fungere, må observasjoner av fremmede arter også rapporteres inn i Artsdatabankens tjeneste Artsobservasjoner (www.artsobservasjoner.no).

Retningslinjer uttak av fremmede arter:

- Statsforvalteren kan iverksette uttak av mink som skjøtsels-tiltak. Tiltaket krever også tillatelse etter naturmangfoldloven § 18 som omhandler uttak av vilt. Slik tillatelse gis av Miljødirektoratet. Mink er inkludert i den generelle fellingsinstruksen til Statens naturoppsyn (SNO). Dvs. at SNO har noe videre fullmakter når det gjelder uttak.
- Uttak av mink skal skje i samsvar med Handlingsplan mot amerikansk mink.
- Uttak av rynkerose skal skje i samsvar med Handlingsplan mot rynkerose.

- Bruk av kjemikalier/sprøytemidler skal så langt som mulig unngås. I plantefredningsområdene er bruk av kjemiske bekjempelsesmidler forbudt, men dette gjelder ikke dersom tiltaket iverksettes som skjøtselstiltak, jf. nml § 47.
- Trusselbilde og alternativ mekanisk fjerning skal vurderes i hvert tilfelle. Mekanisk fjerning av uønskede arter som eksempelvis rynkerose må følges opp systematisk med kontrolltiltak over flere år.

8.4. Informasjon og formidling

Målet med informasjonsarbeidet er å informere om verneområdene, formidle kunnskap om verneverdiene og opplyse om tillatt bruk av områdene. Gode informasjonstiltak skal bidra til å øke forståelsen for vernet og verneverdiene og gi de besøkende gode opplevelser.

Informasjons- og tilretteleggingsarbeidet koordineres av forvaltningsmyndigheten. SNO spiller en aktiv rolle i veiledning og informasjon og har ansvar for vedlikehold av skilt. Forvaltningsmyndigheten har ansvar for utarbeidelse av informasjonspakater og -tavler og utarbeidelse av nytt materiell. DN-håndbok 27-2006 *Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv* gir råd og retningslinjer om planlegging og gjennomføring av uteinformasjonstiltak. Kapittel 6.4.1 gir retningslinjer knyttet til tavler, skilt og merking. Informasjon er også tema i forvaltningsplanen del II.

Informasjonstavler ved Fuglevika. Foto: Elisabeth Kaddan

Naturbase www.naturbase.no og Artsdatabanken www.artsdatabanken.no gir oppdatert informasjon om biolo-

giske registreringer langs Listastrendene. Forvaltningsplanen med aktuelle rapporter og oppdaterte vedlegg ligger på Statsforvalterens nettside www.Statsforvalteren.no/agder. Deler av informasjonen kan tilpasses interaktiv bruk for skoler og publikum på aktuelle besøksentra.

8.5. Økonomi

Det er en statlig oppgave å finansiere tiltak som fremmer verneformålet. Midler til skjøtselstiltak i verneområder bevilges gjennom den årlige bestillingsdialogen til Miljødirektoratet. Statsforvalteren foreslår en prioritering av nødvendige tiltak. Aktuelle forvaltningstiltak må initieres av forvaltningsmyndigheten. Det kan inngås langsiktige avtaler om skjøtselstiltak. Se også 5.3. Statsforvalteren og Miljødirektoratet må ta forbehold om at det bevilges midler over statsbudsjettet til vernede områder i Norge.

Det er flere virkemidler og tilskuddsordninger som kan brukes i verneområder:

- Regionalt miljøprogram (RMP) -Farsund kommune
- Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) - Farsund kommune
- Tilskudd til skjøtsel av trua arter og utvalgte naturtyper – Statsforvalterens miljøvernavdeling
- Statlige midler til drift av friluftslivsområder og tilrettelegging for friluftsliv – Vest-Agder fylkeskommune
- Tilskudd til tiltak innen Utvalgt kulturlandskap Vest-Lista – Styringsgruppa/Farsund kommune
- Tilskudd til tiltak mot fremmede arter – Statsforvalterens miljøvernavdeling.

8.6. Saksbehandling

8.6.1. Forvaltningsmyndigheter

Klima- og miljødepartementet (KLD) er øverste myndighet for miljøforvaltningen i Norge. KLD er overordnet myndighet for forvaltningen av områder vernet etter naturmangfoldloven (og tidligere naturvernloven).

Miljødirektoratet er øverste fagmyndighet for naturvern saker i Norge. Miljødirektoratet har hovedansvar for forvaltningen av områder vernet etter naturmangfoldloven (inkl. naturvernloven og viltloven). Miljødirektoratet er klageinstans for

vedtak fattet av forvaltningsmyndigheten og skal også veilede forvaltningsmyndigheten i praktisering av verneforskriften.

Statsforvalteren i Agder er forvaltningsmyndighet for Listastrendene landskapsvernområde og plante- og fuglefredningsområder og har ansvar for forvaltning av verneområdene etter verneforskriftene og naturmangfoldloven.

Farsund kommune har myndighet etter blant annet plan- og bygningsloven, friluftsløven, forurensningsloven og motorferdselloven.

Vest-Agder fylkeskommune har myndighet i forhold til fylkesplanlegging og kulturminneforvaltning.

Kystverket har myndighet etter havne- og farvannsloven.

8.6.2. Generelle dispensasjoner – § 48 i naturmangfoldloven

Naturvernloven fra 1970 ble i 2009 erstattet av naturmangfoldloven. Her er det gitt en ny generell dispensasjonsbestemmelse som også har virkning for verneforskrifter etter naturvernloven. Listastrendene landskapsvernområde med plante- og fuglefredningsområder har alle verneforskrifter etter naturvernloven. Søknader om dispensasjon som ikke omhandles spesielt i verneforskriftene skal behandles etter naturmangfoldloven § 48.

Retningslinjer for dispensasjoner

Naturmangfoldlovens bestemmelser om dispensasjon fra ver-

nevedtak § 48 utdypes i større grad hvilke avveininger som skal tas ved behandling av en dispensasjonssøknad, jamfør dispensasjonsbestemmelsene etter naturvernlovens verneforskrifter som gjaldt tidligere.

Etter § 48 første alternativ kan det gis dispensasjon dersom det **ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig**. Adgangen til dispensasjon etter dette alternativet er snever. Det kan bare dispenseres i de tilfeller tiltaket vil ha begrenset virkning for verneverdiene. Hensynet til verneverdier skal være overordnet for eksempel næringsinteresser. Dersom det er usikkerhet knyttet til virkningene av et tiltak på naturmiljøet, skal føre-var-prinsippet tillegges vekt, jf. naturmangfoldloven § 7. I et presset område som Listastrendene landskapsvernområde med plante- og fuglefredningsområder vil også naturmangfoldloven § 10 om økosystemtilnærming og samlet belastning være sentral.

Etter § 48 andre og tredje alternativ kan det gis dispensasjon **dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig**. Med sikkerhetshensyn siktes det blant annet til sikkerhet for liv og helse, smittsomme sykdommer fra dyr og sikkerhet mot omfattende og direkte skade på eiendom. Det må i det enkelte tilfelle vurderes konkret om det er behov for spesielle tiltak av hensyn til sikkerheten for de som bruker et område. Det kan stilles vilkår om at sikkerhetstiltaket gjennomføres i dialog med forvaltningsmyndigheten, for å sikre at hensynet til verneverdiene ivaretas.

Naturmangfoldloven § 48

(dispensasjon fra vernevedtak)

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

I avveiningen mellom øvrige og vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av et slikt tilsvarende område.

Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Søknad om dispensasjon etter første ledd skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. I dispensasjon etter første ledd skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette.

Sommeren 2012 og 2013 ble det gitt dispensasjon for oppføring av hytta Ocean Hope i Havika. Installasjonen er et informasjonstiltak om virkninger av søppel (plast) i havet. Foto: Trond Rafoss

Dispensasjon til tiltak av vesentlig samfunnsinteresse gjelder for tungtveiende hensyn av nasjonal betydning. I tillegg er det et vilkår at tiltaket er nødvendig. Dvs. at om tiltaket lar seg gjennomføre ved en alternativ løsning, plassering o.l., så er ikke nødvendighetskriteriet oppfylt. Saker som har lokal interesse eller regional betydning vil generelt **ikke** være tilstrekkelig som grunnlag for dispensasjon.

8.6.3. Rutiner for saksbehandling

Forvaltningsplanen i seg selv godkjenner ikke tiltak i verneområdene. Dersom tiltak ikke er direkte tillatt gjennom verneforskriften må søknad sendes forvaltningsmyndigheten (Statsforvalteren i Agder). Retningslinjer beskrevet under de enkelte brukerinteressene i kapitlene 5-7 angir hvilke tiltak som krever tillatelse/dispensasjon. Søker kan ikke iverksette tiltaket før alle nødvendige tillatelser/dispensasjoner er gitt. Det vises for øvrig til Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter (M106-2014)

Søknad

Alle søknader om tiltak som krever dispensasjon etter verneforskriften eller naturmangfoldloven skal sendes Statsforvalteren i Aust- og Vest-Agder. Også andre tiltak enn de som er beskrevet i kapitlene 5-7 kan være søknadspliktige. Ved tvil om et tiltak krever tillatelse eller dispensasjon, kan Statsforvalteren gi veiledning. Søker må selv sende søknad om byggetillatelse til kommunen.

Krav til innhold i søknad: Søknaden bør gi en god beskrivelse av tiltaket; omfang, tidspunkt for gjennomføring, hvem som er ansvarlig, metode og stedsangivelse i kart. I tillegg bør det i søknaden gis en vurdering av tiltakets virkning på verneverdiene. Det letter saksbehandlingen dersom bakgrunn for behovet for tiltaket beskrives, samt om alternative løsninger er vurdert. Eventuelle følgetiltak (nødvendige anleggsveier, motorisert ferdsel med videre) må beskrives.

Saksgang

Søknader skal som hovedregel behandles etter det strengeste lovverket først. Som regel vil dette være verneforskrift og naturmangfoldloven. Annet lovverk kan ikke overstyre avslag etter verneforskrift. I tilfeller der det gis avslag etter verneforskrift er det ikke behov for å behandle søknader etter annet lovverk. Dersom Statsforvalteren finner at det er grunnlag for å gi tillatelse eller dispensasjon, skal Statsforvalteren også vurdere om tiltaket krever tillatelse etter annet lovverk. I så fall vil Statsforvalteren orientere søker om hvor søknad skal sendes. Myndighet etter annet lovverk kan avslå en søknad selv om Statsforvalteren vurderer at det kan gis tillatelse etter verneforskrift. En byggesøknad bør ikke behandles av kommunen før Statsforvalteren har vurdert søknaden etter verneforskriften.

Saksbehandlingstid

Alle saker skal behandles uten ugrunnet opphold, jf. forvaltningsloven § 11a. Dersom saken ikke kan behandles innen en måned etter at saken er mottatt, skal forvaltningsmyndigheten sende et foreløpig svar.

Vilkår og brudd på vilkår

Statsforvalteren kan sette vilkår for tillatelse/dispensasjon for å sikre at tiltaket ikke påvirker verneverdiene negativt. Om et tiltak gjennomføres i strid med tillatelse eller ved brudd på vilkår, anses dette som en overtredelse av vernebestemmelsene. Statsforvalteren kan da vurdere om saken skal behandles på nytt og om vedtaket skal omgjøres. Ved grove brudd på vilkår i en tillatelse kan forvaltningsmyndigheten benytte håndhevsreglene i naturmangfoldloven kapittel IX og eventuelt politianmelde forholdet. Eventuelle tidligere brudd på vilkår kan vektlegges ved behandling av søknad om samme tiltak på nytt.

Klage

Klage på vedtak håndteres etter forvaltningslovens bestemmelser. Klagefristen er tre uker etter at brevet er mottatt. En eventuell klage sendes Statsforvalteren i Agder. Statsforvalteren vurderer om klagen gir opplysninger som gir grunnlag for å endre eller oppheve eget vedtak. Dersom Statsforvalteren opprettholder sitt vedtak, sendes klagen over til Miljødirektoratet som fatter endelig vedtak.

Kopimottakere

Alle vedtak som fattes av forvaltningsmyndigheten skal i løpet av 3 dager gjøres tilgjengelig i Miljøvedtaksregisteret. Det er mulig å abonnere på varsling fra dette registeret. Farsund kommune og Statens naturoppsyn Lyngdal får kopi av alle vedtak som forvaltningsmyndigheten gir i verneområdet.

8.6.4. Oppsyn

Statens naturoppsyn (SNO) er opprettet for å ivareta nasjonale miljøverdier og forebygge miljøkriminalitet, jf. **Lov om naturoppsyn**. SNO er opprettet som en egen enhet i Miljødirektoratet og har det overordnede ansvaret for statlig naturoppsyn i alle naturvernområder. SNO er tillagt myndighet til oppsyn etter naturmangfoldloven, friluftsløven, laks- og innlandsfiskeloven, viltloven, motorferdselloven, kulturminneloven og deler av forurensningsloven. Det statlige naturoppsynet har i første rekke oppgaver som beskrevet i naturoppsynsloven, dvs. å ivareta nasjonale miljømål, forebygge miljøkriminalitet, kontrollere i forhold til lover, forskrifter og andre regelverk, gi veiledning og informasjon og løse praktiske oppgaver som skjøtsel, tilrettelegging, registreringer og dokumentasjon.

8.6.5. Oppfølging av ulovligheter – håndheving og sanksjoner

For å ivareta verneformålet og verneverdiene er det viktig at ulovligheter følges opp. SNO kan reagere med politianmeldelse dersom ulovlige forhold blir avdekket. Oppsynet vil også rapportere ulovlige forhold til forvaltningsmyndigheten. Forvaltningsmyndigheten har også et selvstendig ansvar for å reagere på ulovligheter som blir kjent. Avhengig av type ulovlighet, kan forvaltningsmyndigheten benytte håndhevsreglene i naturmangfoldloven kapittel IX eller politianmelde forholdet. Det vises for øvrig til Miljødirektoratets rundskriv om oppfølging av ulovlige forhold i verneområder (M-617 | 2016).

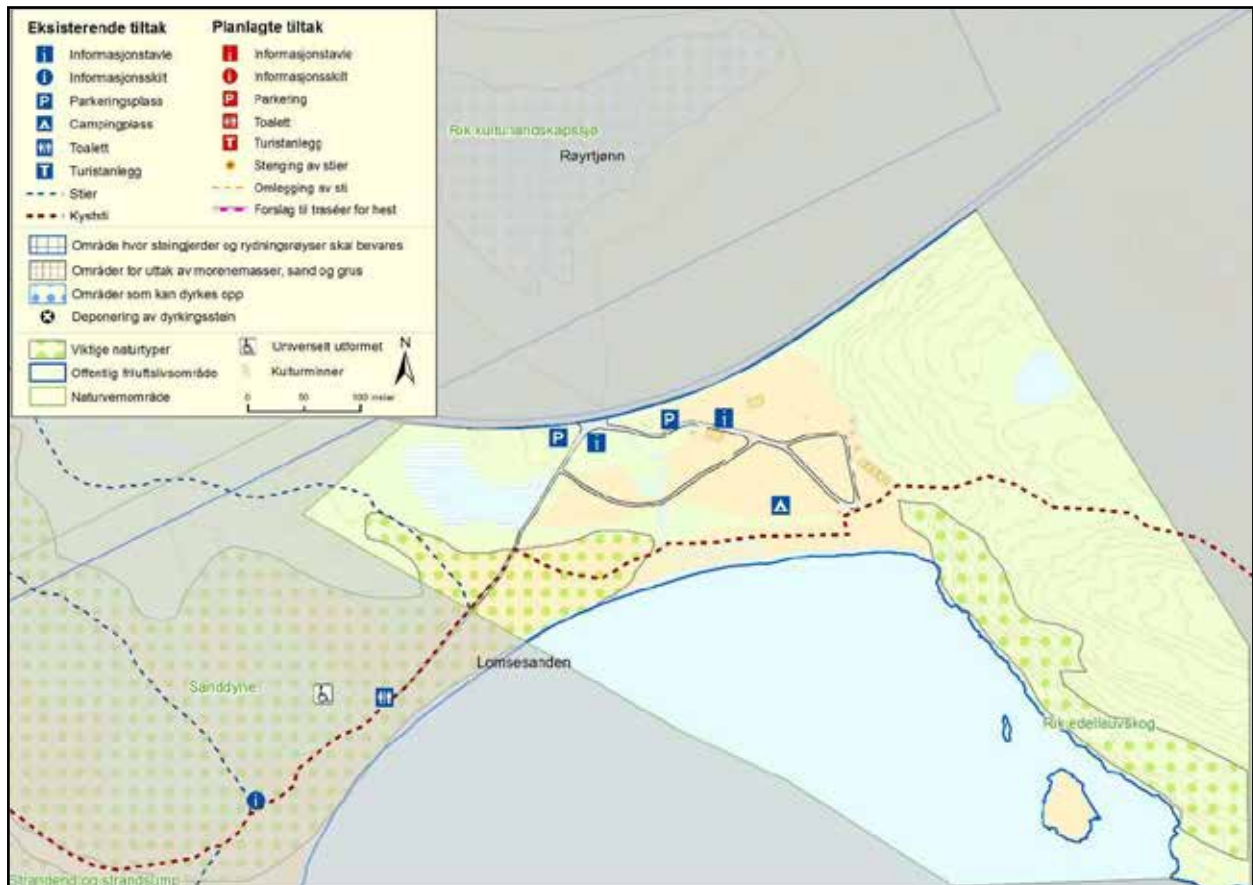

Värblomstring ved Håle på Vest-Lista. Foto: Elisabeth Kaddan

FORVALTNINGSOMRÅDE 1

LOMSESANDEN – LISTASTRENDENE LANDSKAPS- VERNOMRÅDE

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare et egenartet natur- og kulturlandskap med spesielle strandtyper og geologiske, botaniske, zoologiske og kulturhistoriske kvaliteter av meget høy verneverdi.

Omtale/areal	Forvaltningsområdet strekker seg fra Søndrehall i øst til grensen for Einarsneset plante- og fuglefredningsområde i vest og begrenses av fylkesveg 664 i nord. Det fredete arealet omfatter sjøområdene ut til 6 m dyp, inkludert øyer. Østre del av området er fjell med høyeste punkt på 82,5 m.o.h. Derfra går det bratt ned mot Lomsesanden, en 750 m lang sandstrand relativt beskyttet for vær og vind. Grensen for forvaltningsområdet går midt på Lomsesanden. Innenfor sandstranda er det sanddyner, mens den indre delen består av skog.
Grunneierforhold	Lomsesanden inngår i det store offentlige friluftsområdet som strekker seg fra Loshamn til Huseby-sanden, innkjøpt av staten i 1975. Miljødirektoratet er grunneier. Fylkeskommunen representerer staten som grunneier. Kommunen står for drift og tilsyn etter friluftsloven. Deler av området inngår i Skjærgårdsparken Lister.

Verneverdier

Landskap/geologi	Lomsesanden består av småkupert og relativt flatt landskap omkring havets nivå, med noe stigning mot øst og nordøst. Landskapstypen settes til strandflate (NiN).
Natur/vegetasjon	Store deler av området er dekket med ung, kalkfattig skog, hovedsakelig dominert av bergfuru. De mest verdifulle delene av området er sanddynemark i sørvest, kystlynghei på fjellet i øst og rike kysthasselkratt spredt langs sjøen i øst. Naturtypene <i>Sanddynemark</i> (VU) og sørlig etablert sanddynemark (EN) består her av vegetasjonstypene <i>primærdyne av marehalmutforming</i> (VU) og <i>dynetrau</i> (EN). <i>Kystlynghei</i> (EN) er sterkt truet både som natur- og vegetasjonstype. Vegetasjonstypen <i>rike kysthasselkratt</i> (EN) er en naturtype under <i>rik edelløvsog</i> etter DN-håndbok 13.
Flora	Sandskjegg (EN) er eneste rødlisteart som er registrert på Lomsesanden. I de rike kysthasselkrattene finnes en god del kusymre, noe som indikerer et potensiale for et variert arts mangfold av marksopp. Røsslyng dominerer i kystlynghei i øst.
Fauna	Området er et viktig overvintringsområde for sjø- og vannfugl. Sjøorre (VU) og hornedykker (VU) forekommer jevnlig i gode antall. Også flokker av kvinand, svartand (NT) og havelle (NT) kan påtreffes. Teist (VU) hekker enkelte år på holmene utenfor og bruker området til næringsøk. Enkeltbekkasin hekker i dynetrauet i skogen bak Lomsesanden. Små forekomster av ilanddrevet tang og tare gjør at strendene er lite brukt som næringsområde. Det er totalt registrert 136 fuglearter her. Lomsesanden-Einarsneset er ett av områdene i Vest-Agder med tettest forekomst av rødlistede insekter. Flere sjeldne og rødlistede arter av biller, edderkopper, sommerfugler, spretthaler, veps og bier er registrert. Enkelte arter har her sin hovedforekomst eller eneste forekomst i Norge. Vedlegg 2 (tabell 2) gir en oversikt over 50 rødlistede sommerfuglearter på Lomsesanden og Einarsneset. Særlig sandstrand- og sanddyneområdene på Lomsesanden er viktige habitat for mange av disse artene. Vannkalven <i>Dytiscus semisulcatus</i> (EN) ble registrert i dynetrau/sumpområde i skogen vest for campingplassen i 1992. Arten er knyttet til små, grunne dammer langs kysten og antas å ha maksimalt 20 lokaliteter i Norge.

Tilstand, trend og utfordringer

Vegetasjon	Naturtypene kystlynghei og sanddynemark trues av gjengroing. Særlig buskfuru påvirker den lokale floraen negativt. Arten sprer seg inn i sanddynemarka og hindrer naturlige dynamikk i sanddynevegetasjonen. Det er fjernet en del forekomster av rynkerose langs stranden, men arten er i ferd med å etablere seg på nytt. Det er stedvis noe slitasje fra ferdsel i tilknytning til stier og campinganlegg, men gjengroing er ansett som en større trussel i området.
Landbruk	Det er ikke landbruksdrift i området.
Leplanting/skog	<p>Leplanteskogen langs fylkesveien er en viktig buffer mot industriområdet og har også betydning for friluftslivet. Den består hovedsakelig av svartfuru og vanlig furu, men også forekomster av eik, bjørk og rogn. Buskfuru er plantet i ytterkanten av leplantingen mot sanddynene.</p> <p>Eik etablerer seg flere steder og vil endre skogbildet etter hvert som den vokser til (15 cm plantehøyde i 2012). Målet er å oppnå et variert og flersjiktet skogbilde med større innslag av lauv. Det er ønskelig med en god undervegetasjon på campingplassen for å få en god skjermeffekt.</p>
Skjøtsel	Det meste av skogen på sørsiden av veien ble tynnet på 1990-tallet. Også rundt campingplassen er skogen tynnet i flere omganger. På campingområdet er det plantet ut svartor og eik og lagt ut halm-baller for å unngå sandflukt. Bekken gjennom området har blitt rensket opp. For å ta vare på kystlynghei i øst er det behov for sviing og beiting.
Friluftsliv	Lomsesanden er ett av de viktigste bade- og utfartsområdene i kommunen. I skjærgårdsparken ble det oppført et bryggeanlegg med universell utforming i 2010 og det er etablert en universelt utformet tursti fra parkeringsplassen og ut på Einarsneset.
Reiseliv	Lomsesanden camping ligger i verneområdet med servicebygg, 8 utleiehytter og 100 plasser for campingvogner og bobiler. Campingplassen driftes fra 2017 av Lomsesanden Opplevelser AS.
Kulturminne	Kirkevegen fra Loshavn går på nordsiden av Sønderhallsheia, gjennom verneområdet og fram til campingplassen. Det ligger en gravhaug innenfor campingområdet.
Informasjon	Det er informasjonstavle på campingområdet og ved parkeringsplassen.
Bevaringsmål	<ul style="list-style-type: none">• Areal sanddynemark med ulike utforminger samt sand- og steinstrand i god tilstand skal opprettholdes på referansenivå, slik at de også sikrer egnede habitat for insekter, karplanter og fugler.• Areal med rikt kysthasselkratt skal opprettholdes på referansenivå.• 80-100 % av registrert areal med kystlynghei skal være i god hevd.• Bestanden av hekkefugl skal oppnå god tilstand, jf. vedlegg 3.• Andel sandskjegg per arealenhet i utbredelsesområdet skal opprettholdes på referansenivå.
Tiltak	<ul style="list-style-type: none">• Fjerne furuforyngelse i sanddynemark, spesielt sør for parkeringsplassen ved campingplassen.• Fjerne forekomster av rynkerose og gyvel.• Tynne i leplanteskog for å oppnå større innslag av lauv og mer variert sjiktning, spesielt ved myra. Gradvis uttak av svartfuru og buskfuru.• Restaurere gjengrodd sanddynemark.• Etablere utsiktsplass langs stien i lia sørøst for campingplassen.
Overvåking	<ul style="list-style-type: none">• Overvåking av fugl (NOF Lista).• Overvåking/oppfølging bevaringsmål (jf. vedlegg 4).

FORVALTNINGSOMRÅDE 2

EINARSNESET PLANTE- OG FUGLEFREDNINGS-OMRÅDE

Formålet med fredningen er å bevare en rik og variert flora med plantenes vokseplasser, det rike fuglelivet og fuglenes livsmiljø i området, særlig av hensyn til områdets viktige funksjon for trekkende og overvintrende fugl. Sjøarealene er vernet for å sikre viktige nærings- og overvintringsområder for vannfugl, som inkluderer områder med rik og variert algevegetasjon, samt gyte- og oppvekstområder for fisk.

Omtale/areal

Verneområdet omfatter Einarsneset og deler av Husebysanden. Området grenser i vest mot Haugestranda, i øst mot Lomsesanden og avgrenses i nord av fylkesveg 664. Vernet omfatter sjøområdene ut til 6 m dyp, inkludert Tjuvholmen, Lille Lamholmen og Klubben, ikke Hummerdus.

Den største delen av området (667 daa landareal) består av et offentlig friluftsområde innkjøpt fra Huseby fellesmark i 1975. Denne delen er fredet som plante- og fuglefredningsområde.

I den øvrige delen (210 daa landareal) er det plantefredning. Deler av området inngår i Skjærgårdsparken Lister.

Det ble i 2006 vedtatt en endring i vernegrensen langs fylkesveg 664 i forbindelse med forlengelse av gang- og sykkelvei. Grenseendringen trer i kraft når det foreligger endelig dispensasjon fra verneforskriften for tiltak i tilknytning til gang- og sykkelvei. Endringen berører ca. 2,15 daa av plantefredningsarealet.

Einarsneset var tidligere en del av kongsgården på Huseby. Neset var oppdyrket og de beste husmannsplassene under Huseby lå her. På midten av 1800-tallet måtte husmannsplassene forlates på grunn av sandflukt og Einarsneset blir beskrevet som ørkenområde langt inn på 1900-tallet. I dag holdes sanden på plass av vegetasjonen i sanddynene.

Søndre del av området byr på størst andel av kystlynghei, i tillegg til rike strandberg, overganger mellom kystlynghei og marehalmstrender, marehalmstrender og noen mindre områder med sandstrand. Denne delen er i dag avgjerdet.

Området nord for gjerdet har mye sanddynevegetasjon med dynetrau, dyneeng og dynehei, betydelige arealer med sandstrender, strandsump og rikt strandberg på Einarsneshalsen og mindre innslag av kystlyngheivegetasjon med tørr lynghei, stedvis med svært mye gyvel. Langs sørsida av fylkesvegen er det flere leplantefelt med sitkagran, furu, buskfuru og dvergfuru. Høyeste punktet er Risbakk (29,5 m.o.h.).

Fuglefredningsområdet inngår i Ramsarområdet Lista våtmarkssystem.

Grunneierforhold

Miljødirektoratet er grunneier på Einarsneset og Fylkeskommunen representerer staten som grunneier. Alcoa er grunneier på Husebysanden. Kommunen står for drift og tilsyn etter friluftsløven.

Verneverdier

Landskap/geologi

Einarsneset består av variert, stedvis kupert og stedvis flatt landskap rundt havnivå, med noe stigning i søndre del. Landskapstypen settes til **strandflate** (NiN).

Natur/vegetasjon

Einarsneset består av en mosaikk av ulike natur- og vegetasjonstyper. Her forekommer vegetasjonstypene **kystlynghei** (EN), **etablert sanddyne** (VU), **dynetrau** (EN) og **primærdyne av marehalm-utforming** (VU). **Sanddynemark** forekommer med sørlig etablert type (EN). Ut mot sjøen finnes det i spredte felt **rikt strandberg** (VU) med sandstrender imellom. I vest mot Haugestranda utgjør **sanddynemark** mye av arealet. Også her finnes **etablert sanddyne** (VU), **dynetrau** (EN) og **primærdyne av marehalm-utforming** (VU). I nord er det enkelte leplantefelt med furu og bergfuru. Den høyeste verneverdien ligger i dynelandskapet, som er særlig velutviklet med svært mange funn av rødlistearter. Midt på Einarsneshalsen finnes et strandeng- og strandsumpområde med utformingen skjærmede strandsumper.

Kystlyngheia på Einarsneset er i Faggrunnlag for kystlynghei utpekt som ett av 23 referanseområder for naturtypen i Norge. Her finner vi den nordligste lokaliteten med gyvel-lyngheier i Europa.

Flora

Plantelivet er svært rikt og med mange sjeldne og rødlistede arter. Det største artsmangfoldet finnes i den etablerte dynevegetasjonen i de indre deler av sanddynemarka. Stedvis finnes svært mye sand-skjegg (EN). Arten forekommer oftest på tørre, tilsandede steder i de etablerte sanddynene, men også der hvor det har vært noe tråkkslitasje. Strandtorn (EN) opptrer spredt i området. Lista hadde tidligere det eneste registrerte funn av dynelakssopp (EN) i Norge. I 2010 ble arten også funnet i sanddyneområder langs Tanaelva i Finnmark. Dynelakssoppen på Lista danner mykorrhiza med krypvier og er bare funnet i naken sand mellom unge krypvierdyner. Nikkesmelle (NT) forekommer langs bergskrenter både i sentrale deler og vest på Einarsneset. Sodaurt (VU) er registrert på tanggjøslede strender. Utenfor marehaldynene finnes strandkveke. Planten tåler salt og sjøvann bedre enn marehalm, men klarer ikke mer enn 30 cm oversanding årlig, og dynene blir derfor ikke særlig høye.

Fauna

For fuglelivet har Einarsneset størst betydning som rasteplass og overvintringsområde for sjøfugl. De mest tallrike artene er sjøorre (VU), svartand (NT), ærfugl (NT), havelle (NT), kvinand, smålom, islom, horndykker (VU), storskarv og toppskarv. Teist (VU) og storlom forekommer i mindre antall. En rekke andre vade-, måke- og alkefugler, samt andefugler, forekommer langs kysten og i sjøarealene. På grunn av lite ilanddrevet tang og tare og forstyrrelse fra ferdsel, er strendene ikke blant de viktigste arealene for rastende vade- og spurvefugler. Det finnes en brukbar bestand av hekkende sanglerke (VU) i kystlyngheia og sanddyneområdene. Bestanden av hekkende fugl har gått tilbake siden verne-tidspunktet, men fremdeles hekker sandlo, tjeld og rødstilk fåtallig. Totalt er det registrert 133 fuglearter i området.

Lomsesanden-Einarsneset er ett av områdene i Vest-Agder med tettest forekomst av rødlistede insekter. Flere sjeldne og rødlistede arter både av biller, edderkopper, sommerfugler, spretthaler, veps og bier er registrert. Enkelte av artene har her sin hovedforekomst eller eneste forekomst i Norge. Vedlegg 2 (tabell 2) gir en oversikt over 50 rødlistede sommerfuglarter på Lomsesanden og Einarsneset. Sandstrand- og sanddyneområdene på Einarsneset og strandeng- og sumpområdet på Einarsneshalsen er viktige habitat for mange av disse artene.

Glyphipterix schoenicolella (EN) er i Norge kun funnet i dette sumpområdet. Hvitt sandjordfly (EN) er bare kjent fra Einarsneset og Nordhasselvika og firtannfjærmøll (EN) er med ett unntak kun registrert her. Andre sjeldne registrerte arter er billearten *Psylliodes marcida*, vepseartene *Arachnospila wesmaeli* (VU), *Cleptes semicyaneus* (VU), *Oxybelus argentatus* (EN) og strandmurerbie (EN). Alle disse artene er kjent fra kun et fåtall lokaliteter i Norge. Rødhalet måneflekkflue og sandtordivel er begge vurdert som sårbar (VU). Bestanden av enggjødselbille (EN) har gått kraftig tilbake fra mange av sine tidligere kjente lokaliteter. Forekomstene langs Listastrendene er kanskje de beste i landet.

Småsalamander og padder forekommer i flere tjern.

Tilstand, trend og utfordringer

Gjengroing og fortetting av sanddynemark og kystlynghei anses som den største trusselen for naturtyper og arter på Einarsneset.

Fugl

NOF sine dataserier ser ut til å vise en positiv trend for overvintrende fugl. For hekkefugl og rastende vadefugl er trenden negativ til klar negativ. Arter som stokkand, vipe (EN), enkeltbekkasin og fiskemåke (NT) har gått ut som hekkefugl.

Vegetasjon	<p>Utenlandske furuarter, tindved, gyvel og rynkerose hindrer den naturlige dynamikken i sanddynevegetasjonen, særlig i de indre delene. Gyvel har hatt en voldsom vekst i utbredelsen de siste årene, og da spesielt i områder med kystlynghei og i overgangssonene mot sanddynemark. Sandskjegg, strandtorn og dynelakssopp er alle truet av fremmede arter. Vegetasjonstypene i området har liten bufferkapasitet for tråkkslitasje. Det er mange turgåere på Einarsneset og tråkkslitasjen er stedvis til dels stor. Dette er negativt for sanddyne som naturtype og spesielt for sårbare arter som strandtorn og dynelakssopp, som opptrer i små, avgrensede populasjoner. Kystlyngheia på Einarsneshalsen har tidligere vært preget av gjengroing med gyvel, einer, rødhyll, bjørk og rogn. Som følge av omfattende skjøtselstiltak er store deler av kystlyngheia nå i god hevd.</p>
Landbruk	<p>Det er ikke landbruksdrift på Einarsnes. Området er tidligere brukt som utmarksbeite.</p>
Leplanting	<p>Leplanteskogen som strekker seg fra Lomsesanden til Sandfjellet inngår i sonens innerste del. Det er noe frøspredning og foryngelse av furuarter.</p>
Skjøtsel	<p>Det er lagt ned en omfattende innsats over flere år for å redusere gjengroing av bergfuru, buskfuru og bjørk og bekjempelse av rynkerose, tindved og gyvel.</p> <p>Lyngbrenning er siden 2003 gjennomført av SNO og ungdomsskoleklasser ved Farsund barne- og ungdomsskole. Søndre del av området er avgjerdet og er siden 2010 brukt som vinterbeite for utegangersau, med beiting fra september til mars.</p> <p>Det er i 2013-2014 utarbeidet en skjøtelsplan for hele forvaltningsområdet (Ecofact rapport nr. 16). Skjøtelsplanen bygger på tidligere sviplan for arealer med kystlynghei (2004-2016) og erfaringer fra skjøtsel og ulike prosjekter i området. I 2014 er det satt i gang et overvåkingsprosjekt for å se på utvikling av lyngheivegetasjon etter lyngbrenning. Det er også gjennomført undersøkelser av karplanter og vegetasjonstilstand i et aktuelt forsøksområde for storfefeite (Ecofact rapport nr. 376). Gjennomføring av skjøtselstiltak skal ikke komme i konflikt med friluftslivsinteresser i området.</p> <p>Som oppfølging av handlingsplan for strandtorn er det plantet ut strandtorn i området.</p> <p>Det er gjennomført tiltak for kanalisering av ferdsl (tilrettelegging og utbedring av stier). Vedlikehold av stier gjennomføres av kommunen og SNO.</p>
Friluftsliv	<p>Einarsneset er et mye brukt turområde hele året og det har utviklet seg et nettverk av stier. Kyststien går gjennom hele området. De smale vikene byr på mange idylliske små sandstrender. Det er opparbeidet to parkeringsplasser langs fylkesveien i tilknytning til det offentlige friluftsområdet og tilrettelagt turvei fra parkeringsplassen ved Lomsesanden og ut mot Einarsneset.</p> <p>I 2010 ble det anlagt en tilrettelagt tursti ut til bunkerne og denne ble oppgruset i 2013. Stien er det største kanaliseringstiltaket i verneområdet til nå og skal bidra til å hindre slitasje på terrenget. Like innenfor grensen til plante- og fuglefredningsområdet er det bygd et offentlig toalett.</p> <p>Det er behov for å øke kapasiteten på eksisterende parkeringsplasser for å unngå parkering langs fylkesvegen. Kommunen ønsker å asfaltere og merke opp parkeringsplassen ved fylkesvegen. Det er et ønske å anlegge en enkel gapahuk med ildsted for å samle slik aktivitet i et mindre sårbart område og plassere ut sittebenker i terrenget på egnede steder.</p>

Kulturminne

Det er flere spor fra 2. verdenskrig på Einarsnes, blant annet kanonstillinger og bunkere. Ved Sandfjellet og sør for Einarsneshalsen finnes flere gravrøyer fra bronse- eller jernalder og steinalder. Innenfor Husebysanden finnes en gravhaug fra jernalder. På Grønnodden ligger det et gammelt fangstanlegg i form av et buestille. Ytterst på neset ligger det fangstanlegg knyttet til fiske, datert til siste del av 1700-tallet. Det er også spor etter bosetninger fra 1800- og 1900-tallet i området. Flere skipsfunn er registrert utenfor Einarsneset.

Informasjon

Det er satt opp flere informasjonstavler. De største tavlene gir informasjon om plante- og fuglefredningsområdet, mens mindre tavler i terrenget gir informasjon om eksempelvis strandtorn, kystlynghei og sanddynemark. På enkelte strender er det behov for informasjonsskilt med oppfordring til de besøkende om å ta hensyn til sårbar vegetasjon.

Bevaringsmål

- Areal sanddynemark med ulike utforminger samt sand- og steinstrand og tarevoller i god tilstand skal opprettholdes på referansenivå, slik at de også sikrer egnede habitat for insekter, karplanter og fugler.
- 80-100 % av registrert areal med kystlynghei skal være i god hevd.
- Andelen sandskjegg per arealenhet i utbredelsesområdet skal opprettholdes på referansenivå.
- Bestanden av strandtorn skal oppnå god tilstand innenfor det økologiske funksjonsområdet som er foreslått i forbindelse med faggrunnlag for strandtorn.
- Bestanden av hekkefugl skal oppnå god tilstand, jf. vedlegg 3, del III.
- Opprettholde antall ynglelokaliteter for småsalamander.

Tiltak

- Oppfølging av skjøtelsesplan for Einarsneset.
- Fjerne forekomster av rynkerose, særlig på østsiden av Einarsneset og ved stien helt nordøst på Husebysanden.
- Fjerne forekomster av gyvel og hindre videre spredning.
- Restaurere sanddynemark.
- Fjerne forekomster av platanlønn, sølvbusk, tindved og rognspirea ved parkeringsplass i nordvest.
- Kanalisere ferdsel for å redusere erosjon, sandflukt, skade på vegetasjon og av hensyn til hekkende/rastende fugl.
- Kanalisere ferdsel bort fra våtmarksområdene på Einarsneshalsen (fugl).
- Asfaltering og oppmerking av hovedparkeringsplass.
- Oppgradering av standard på tursti gjennom skogen i nord, vurdere å flytte trasé til nord for dammene i skogen.
- Redusere skogarealet sør for dammene.
- Anlegge universelt utformet turvei fra parkeringsplass til strand.
- Tilrettelegge for resting i bunkersruin ved enden av tursti.
- Informasjonsskilt om sårbar vegetasjon.
- Lokalisering av rasteplass med gapahuk, sittebenker og ildsted og 1-2 rasteplasser med sittebenker.
- Vedlikehold av stier.

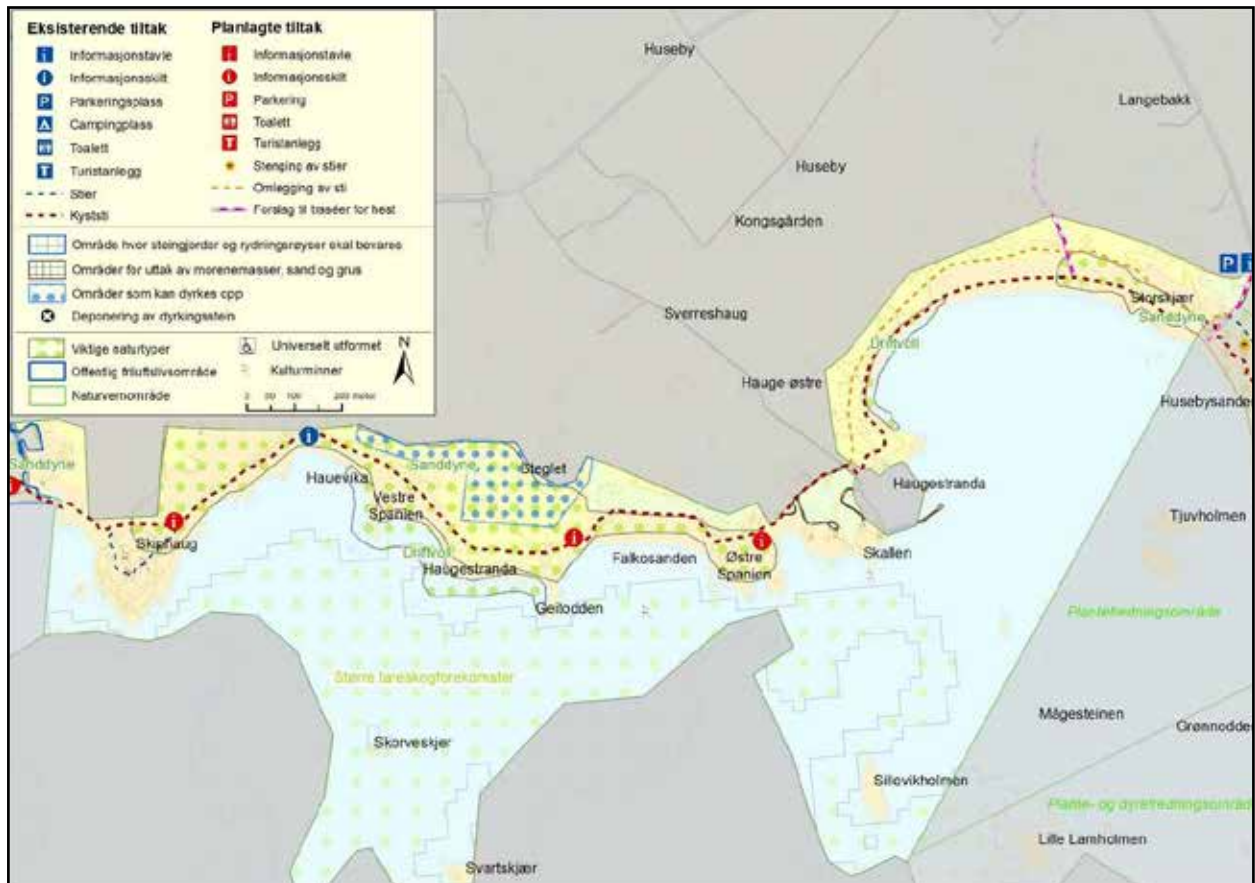
Overvåking

- Overvåking av strandtorn (jf. faggrunnlag).
- Overvåking av fugl (NOF Lista).
- Overvåkingsprogram (jf. skjøtelsesplan).
- Overvåking/oppfølging bevaringsmål (jf. vedlegg 4, del III).

FORVALTNINGSOMRÅDE 3

HAUGESTRANDA – LISTASTRENDENE LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare et egenartet natur- og kulturlandskap med spesielle strandtyper og geologiske, botaniske, zoologiske og kulturhistoriske kvaliteter av meget høy verneverdi.

Omtale/areal

Haugestranda omfatter strandareal ved Austre Hauge, vernet som del av Listastrendene landskapsvernområde. Området grenser mot Einarsneset i øst og Havika i vest. Det fredete arealet omfatter sjøområdene ut til 6 m dyp, inkludert Sillevik-holmen, deler av Svartskjær og Skorveskjær.

Landskapet på Haugestranda er dominert av sand- og rullesteinstrender, sanddynemark og naturbeitemark. Kystlynghei finnes på Skipphaug i vest. I øst forekommer mer eller mindre intakte dyne-system og like nordøst for Skipphaug finnes det som trolig er det best utviklede haugdynamelandskapet på Lista. Vest for Austre Hauge blir kysten noe mer oppstykket med klipper, svaberg, rullesteinstrand og noe sandstrand.

Det er noen fritidsboliger i området. Deler av Haugestranda statlige fiskerihavn inngår i verneområdet og moloen eies av Kystverket. Bebyggelse og småbåthavn ved Austre Hauge er ikke berørt av vernet og forvaltningsplanen.

Grunneierforhold Private grunneiere.

Verneverdier

Landskap/geologi Haugestranda består av variert, stedvis kupert og stedvis flatt landskap omkring havets nivå, med noe stigning i søndre del. Landskapstypen settes til **strandflate** (NiN).

Natur/vegetasjon Den østre delen av området, Haugestranda, består av **sanddynemark** (VU). Deler av naturtypen settes til **sørlig etablert type** (EN). I sanddynemarka forekommer vegetasjonstypene **etablert sanddyne** (VU), **dynetrau** (EN) og **primærdyne av marehalm-utforming** (VU). Vest for båtanlegget på Østre Hauge er området noe mer mosaikkpreget. Stedvis forekommer mindre sanddynesystem med tilhørende truede vegetasjonstyper. Større arealer settes til **kulturmarkseng** (VU) mens lavreliggende partier vurderes å være **etablert dyneeng** (VU). Flere truede arter forekommer her. På Skipphaug forekommer **kystlynghei** (EN).

Flora I sanddynesystemet på selve Haugestranda forekommer spredte bestand med sandskjegg (EN) og stedvis mye kildegras (NT). Sodaurt (VU) er registrert på strandflaten. Spredte bestander av kildegras forekommer også langs bekkeløp og strandflater vest for båtanlegget. Kjempehøymol (NT) ble funnet nyetablert på Haugestranda i 2004. Strandtorn (EN) forekommer i varierende tetthet på etablerte dyneenger i hele området, stedvis i tynne bestander. Rundt 90 % av Norges bestand av strandtorn finnes i vestre del av Haugestranda og spesielt området innenfor Geitodden og Vestre Spanien har tette bestander. Sandskjegg har tette bestander vest i området, delvis overlappende med den tetteste forekomsten av strandtorn.

Fauna Det er flere hekkefugler på Haugestranda; eksempelvis gravand (1-2 par), sandlo (ca. 4 par), tjeld (2-3 par) og storspove (VU) (1 par). Sanglerke (VU) og steinskvett er vanlige hekkefugler. Området er et svært viktig oppvekstområde for ærfuglkull som klekkes ut på Rauna og holmene utenfor. Sjøarealene er viktige næringsområder for mange arter sjø- og vannfugl under trekk og i overvintringsperioden. Vanlig forekommende arter i store antall er sjøorre (VU), svartand (NT), havelle (NT), kvinand, ærfugl (NT), islom, horndykker (VU), gråstrupedykker og storskarv. Strendene, særlig fra Haugvika til Falkosanden, er viktige for rastende og næringsøkende vadefugl, spurvefugl og forskjellige måkefugler. Totalt er det registrert 170 fuglearter i forvaltningsområdet. Gresshoppearten vortebiter (NT) er registrert ved Skipphaug. Arten er knyttet til ekstensivt drevne kulturlandskap og synes også å foretrekke etablerte dyneenger. Sandtordivel (VU) er funnet på Husebysanden.

Tilstand, trend og utfordringer

Overvåking av strandtorn viser nedgang i antall individer fra vernetidspunktet og frem til i dag. Det er lite nyetablering av planter i området.

Vegetasjon

Et betydelig antall fremmede arter har etablert seg i verneområdet, spesielt sitkagran, busk/berg-furu, gyvel og rynkerose. Artene spres fra hytteeiendommer og leplantinger og påvirker dynevegetasjonen og sårbare arter negativt. Den fremmede arten boersvineblom har hatt en kraftig forekomst 300-400 meter nord for verneområdet. Risikoen for at arten vil spre seg inn i verneområdene på egen hånd antas å være liten.

Fugl

For bestanden av hekkfugl er trenden negativ. Hekkende arter som vipe (EN), rødstilk, enkelt-bekkasin og fiskemåke (NT) har forsvunnet etter vernetidspunktet. Status for rastende fugl er usikker, mens status for overvintrende sjøfugl antas å være mer stabil. Fuglelivet er utsatt for forstyrrelse fra ferdsløse gjennom området. Kommunen har forsøkt å få lagt kyststien lengre bort fra strandflaten, men av hensyn til landbruksdriften har dette vært vanskelig å få til.

Landbruk

Det er landbruksdrift i området og kulturbetinget vegetasjon strekker seg stedvis ned til strandflaten. Det er lange tradisjoner med ekstensivt beite med sau og storfe og arealene har vært beskjedent gjødslet siden 1970-tallet. Større arealer beites med storfe og noe hest. Enkelte arealer er ikke i bruk. Bruk av arealene til ekstensivt beite er svært positivt for verneverdiene og verneformålet.

Strandtorn og til dels sandskjegg har opprinnelig tilhold i områder med ekstensiv drift. Som følge av tilbakegang i strandtornbestanden på Haugestranda ble det i 2007 utarbeidet en skjøtelsesplan for områdene vest for Austre Hauge båtanlegg (Bioforsk rapport Vol 2 Nr. 113, Svalheim og Pedersen, 2007). I planen pekes det på at tett gressmatte på beitemark hindrer strandtorn og sandskjegg i å etablere seg, noe som fører til at artenes leveområder reduseres. Gjødsling, bruk av sprøytemidler og kunstig vanning bør derfor begrenses. Artsmangfoldet i beitemark og sanddynemark fremmes av beiting så lenge beitepresset ikke er for høyt.

Som oppfølging av skjøtelsesplanen har Statsforvalteren inngått 10-årige avtaler med to grunneiere om tilpasset drift. Grunneierne får økonomisk kompensasjon for å redusere gjødsling og tilleggsføring og for å unngå sprøyting på definerte arealer. Endring av driften har medført at antall beitedyr på arealene er noe redusert. Avtalene skal revideres i 2015.

Leplanting

Leplantingen i området medvirker til å begrense sandflukten til tilgrensende landbruksarealer. Store deler av leplantingen ligger i verneområdet. Leplantingen vest for Haugestrand havn gir le for havna. Leplantefeltet nord for Falkosanden består hovedsakelig av vanlig furu og bergfuru og et tett plante-felt med sitkagran. Videre forvaltning av arealer med leplanting må konkretiseres i samarbeid med grunneiere og kommune og omhandles i egen plan.

Spesielle rettigheter/ skjønnsforutsetninger

- Nydyrking: se kapittel 5.4.3, del I
- Deponering av dyrkningsstein: se kapittel 5.4.8, del I

Skjøtsel

Skrap og betongrester er fjernet fra området. Det er gjennomført rydding av sitkagran og bergfuru og furuskogen er tynnet. Det er aktuelt å fjerne mer sitkagran og busk-/bergfuru.

Friluftsliv

Kyststien går gjennom hele området og stort sett i sonen mellom strand og beitemark.

Kulturminne	Gravhaugen på Skipphaug er datert tilbake til jernalder og det er registrert et bosetnings- og aktivitetsområde fra steinalder. I øst følger vernegrensen et fredet veganlegg fra førreformatorisk tid over en strekning på 450 meter. Flere skipsvrak er registrert utenfor Hauge.
Informasjon	Det er informasjonstavler om strandtorn.
Bevaringsmål	<ul style="list-style-type: none"> • Areal sanddynemark med ulike utforminger samt sand- og steinstrand og tarevoller i god tilstand skal opprettholdes på referansenivå, slik at de også sikrer egnede habitat for insekter, karplanter og fugler. • 100 % av registrert areal med naturbeitemark skal være i god hevd. • 80-100 % av registrert areal med kystlynghei på Skipphaug skal være i god hevd. • Bestanden av strandtorn skal bevares innenfor økologisk funksjonsområde, jf. faggrunnlag for strandtorn. • Andel sandskjegg per arealenhet i utbredelsesområdet skal opprettholdes på referansenivå. • Bestanden av hekkefugl skal oppnå middels tilstand, jf. vedlegg 3, del III.
Tiltak	<ul style="list-style-type: none"> • Utarbeide plan for hogst og framtidig leplanting. • Fjerne forekomster av rynkerose, spesielt vest for Skipphaugen mot hytta på Skipphauganden. • Fjerne uønska kratt i kystlynghei. • Nye informasjonstavler om strandtorn i terreng • Informasjonsskilt om fugleliv og hensynsfull ferdsel. • Avtaler med grunneiere om tilpasset drift av arealer med strandtornforekomster.
Overvåking	<ul style="list-style-type: none"> • Overvåking av fugl (NOF Lista) • Overvåking av strandtorn (jf. faggrunnlag) og sandskjegg. • Overvåking av vegetasjon ved tilpasset drift (Bioforsk). • Overvåking/oppfølging bevaringsmål (jf. vedlegg 4, del III).

VEDLEGG 1 VERNEFORSKRIFTER

Listastrendene landskapsvernområde

<https://lovdata.no/forskrift/1987-08-28-722>

Einarsneset plante- og fuglefredningsområde

<https://lovdata.no/forskrift/1987-08-28-723>

Forskrift om vern for Listastrendene landskapsvernområde, Farsund kommune, Vest-Agder.

<https://lovdata.no/forskrift/1987-08-28-722>

Dato	FOR-1987-08-28-722
Publisert	II 1987 s 368
Ikrafttredelse	28.08.1987
Gjelder for	Farsund kommune, Agder
Hjemmel	LOV-1970-06-19-63-§5, jf LOV-1970-06-19-63-§6 og LOV-1970-06-19-63-§21, LOV-1970-06-19-63-§22 og LOV-1970-06-19-63-§23 jf LOV-2009-06-19-100-§77
Korttittel	Forskrift om landskapsvernområde, Farsund

Fastsatt ved kgl.res. 28. august 1987. Fremmet av Miljøverndepartementet. Endret ved forskrift 15 mars 2013 nr. 284 (i kraft 1 juli 2013).

I. Hjemmel og betegnelse

I medhold av lov om naturvern av 19. juni 1970 nr. 63, § 5, jf § 6 og § 21, § 22 og § 23, er Listastrendene i Farsund kommune, Vest-Agder fylke vernet som landskapsvernområde ved kgl.res. 28. august 1987 under betegnelsen «Listastrendene landskapsvernområde».

II. Verneområdets omfang

1. Landskapsvernområdet berører følgende gnr/bnr:
 - Gnr 2, bnr 1, 25, 27, 33, 36, 50, 56, 94, 110, 115.
 - Gnr 8, bnr 1, 3, 16.
 - Gnr 9, bnr 1, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 14, 16, 17, 25, 30, 33.
 - Gnr 23, bnr 1, 6, 7, 24, 28.
 - Gnr 24, bnr 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 17.
 - Gnr 28, bnr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 61, 62, 63.
 - Gnr 29, bnr 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 19, 27, 28, 31, 32, 40, samt fellesteiger for gnr 28 og 29.
 - Gnr 30, bnr 2, 3, 4, 9, 15, 21, 23, 27, 37, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 59.
 - Gnr 33, bnr 1, 2, 3, 5, 6, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 44, 47, 53, 54, 56, 57, 66, 81, 93, 96, 98, 110, 112, 116, 117, 125, 132, 139, 217, 223, 242, 247, 249, 307, 311, 312, 351, 387, 394, 401, 402.
 - Gnr 36, bnr 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 22, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 48, 50, 55, 57, 61, 62, 67, 68, 88, 89, 94, 98, 114, 121, 127, 136, 150, 151, 152, 153, 154, 157, 209, 235, 241, 268, 270.
 - Gnr 40, bnr 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, samt fellesstrand under gnr 40.
 - Gnr 42, bnr 1, 2, 3, 4, 8, 18, 19, 20, 23, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 44, 45, 47, samt fellesstrand under gnr 42.
 - Gnr 43, bnr 1, 2, 3, 4, 5.
 - Gnr 45, bnr 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 20, 23, 30, 31.
 - Gnr 46, bnr 1, 2, 3, 4.
 - Gnr 47, bnr 1, 2, 3, 4.
 - Gnr 48, bnr 1, 3, 4, 5.
 - Gnr 49, bnr 1, 2, 3, 4.
 - Gnr 50, bnr 1, 2.
2. Landskapsvernområdet dekker samlet et landareal på ca 4.274 dekar på strekningen fra Søndrehall ved Lomsesanden i sør, til Høgsetodden ved Varnes i nord.
3. Verneområdet omfatter også utenforliggende øyer og sjøarealer ut til 6 m dyp, målt ved lavvann. Øyene fremgår av kartet, se pkt 4.
4. Grensene for landskapsvernområdet framgår av kartblad nr. 1-12, i serien for Listastrendene landskapsvernområde, i målestokk 1:5.000, datert Miljøverndepartementet juli 1986.
5. Vernebestemmelsene og kart oppbevares i Farsund kommune, hos fylkesmannen i Vest-Agder, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet.
6. De nøyaktige grensene for landskapsvernområdet skal avmerkes i marka etter nærmere anvisning av forvaltningsmyndigheten, jf pkt IX. 3. Knekkpunktene bør koordinatfestes.
7. Landskapsvernområdet er delt inn i 8 delområder, som omfatter sone nr. 1, 3, 6, 8, 10, 11 og deler av sone 5 og 13, jf kartet. Øvrige deler av sone 5 og 13, samt mellomliggende soner (2, 4, 7, 9, 12) er fredet som plante- og/eller fuglefredningsområder ved særskilte vedtak.

III. Verneformål

Formålet med landskapsvernområdet er å bevare et egenartet natur- og kulturlandskap med spesielle strandtyper og geologiske, botaniske, zoologiske og kulturhistoriske kvaliteter av meget høy verneverdi.

IV. Almennelige vernebestemmelser

1. Følgende vernebestemmelser gjelder for landskapsvernområdet, jf avsnitt V og VI. Alle inngrep som vesentlig kan endre eller innvirke på landskapets art eller karakter er forbudt, herunder bergverksdrift, uttak eller utfylling av masse på land og i sjø, sprenging av steinblokker, fjerning av steingjerder, framføring av jordkabler og luftledninger, bygging av veier, oppføring av bygninger, anlegg eller andre faste innretninger samt henleggelse av skjemmende avfall. Oppregningen er ikke uttømmende.
2. I hele landskapsvernområdet er motorisert ferdsel på land forbudt, herunder landing med fly og helikopter. Teltning/camping og ferdsel med hest er forbudt i sanddyneområdene. Jf pkt V. 2, 6-8 og VII. 1.

3. For dyrelivet gjelder viltlovens bestemmelser og forskrifter.

V. Generelle unntak

Bestemmelsene i avsnitt IV, jf også avsnitt VI, er ikke til hinder for:

1. Vedlikehold og drift av eksisterende bygninger, veier, faste innretninger m.v, jf pkt VI. 5-7 og VII. 2.
2. Telting/camping i statens friluftsområder. Telting og plassering av campingvogner for grunneierne eller deres gjester i umiddelbar nærhet av hytter og helårsboliger, jf pkt VI. 2. og VII. 1.
3. Skogsdrift i leplantefeltene etter gjeldende avtaler og etter lov om skogbruk og skogvern. Lebeltene skal skjottes som verneskog med en gradvis foryngelse. Jf pkt VII. 3.
4. Jordbruksdrift med de metoder som er vanlige ellers i distriktet på eksisterende kulturbeiter og dyrka mark, herunder bl.a. nødvendig grøfting, vedlikehold av grøfter, gjødsling, bruk av kjemiske plantevernmidler, samt fjerning og oppsetting av trådgjerder. Oppramsingen er ikke uttømmende. Jf og pkt VI. 3-4 og VII. 5-6.
5. Utøvelse av etablerte rettigheter i strandområdene, f.eks. opplegg og utvidelse av båtstøer (steinbrygger), opplag av tare samt fiske. Til vedlikehold av båtstøene skal det fortrinnsvis brukes stedegent steinmateriale, jf pkt VI. 6.
6. Motorisert ferdsel som er nødvendig i forbindelse med tillatt næringsdrift, adkomst til helårs-boliger og hytter, bruk av offentlige veier og adkomst til godkjente parkeringsplasser i tilknytning til etablerte friluftsområder.
7. Ferdsel med hest på den vegetasjonsløse strandflaten. Forvaltningsmyndighetene kan godkjenne traséer gjennom sanddynene for å komme ut på strandflaten.
8. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og motorisert ferdsel til politi-, ambulanse-, brannvern-, sikrings-, oppsyns-, skjøtsel- og forvaltningsformål, samt i forbindelse med Forsvarets bruk av etablerte øvingsområder, jf pkt VI. 9.
9. Fjerning av steingjerder som ikke ligger i eiendomsgrenser, mot strand, vei eller i grensen for verneområdet, jf pkt 10, VI. 1 og VII. 7.
10. Anlegg av le (åpning) i steingjerder når dette er nødvendig for driften av landbrukseiendommene.

VI. Spesielle vernebestemmelser og unntak for de enkelte soner

1. Steingjerder, rydningsrøyer og steinsatte diker må ikke fjernes, tildekkes eller på annen måte ødelegges i et område på Jølle i sone 13, vist på kart nr. 9 i serien for Listastrendene landskapsvernområde. Naustrekken i Verevågen i sone 13, kartblad nr. 8, må ikke fjernes, og vedlikehold skal skje i samråd med forvaltningsmyndigheten.

Bestemmelsene i avsnitt IV er ikke til hinder for:

2. Drift av Lomsesanden camping i sone 1, kart nr. 2, herunder telting, plassering av campingvogner og motorisert ferdsel på campingområdet, i samsvar med den til enhver tid gjeldende leieavtale.
3. Nydyrking i følgende områder, som anført (skravert) på karter:
 - i et område i sone 3, kart nr. 3 (Hauge østre, gnr/bnr 9/14 og 9/16),
 - i et restaurert massetak på Kviljo i sone 5, kart nr. 4,
 - i et område i sone 10, kart nr. 6 (Tjørvebukta ved grenseknekkpkt 128-130),
 - i et område i sone 13, kart nr. 8 (Stave, gnr/bnr 42/4, 8, 18, 27-31). Eventuell drenering skal foregå ved opprensning av en nordgående bekk. Mulige tilleggskanaler skal ligge innenfor det skraverte området på kartet,
 - i et område i sone 13, kart nr. 9, gnr/bnr 43/1 og 4.
4. Deponering av dyrkingsstein i strandsonen i sone 13 fra arealer på Külleberg som vist på kart nr. 9.
5. Vedlikehold av Lista Aluminiumverks utslippssted på Husebysanden i sone 3, kart nr. 2.
6. Opplegg av nye båtstøer (steinbrygger) for rettighetshavere på Østhasselstranda. Disse skal plasseres i området fra moloen og nordover til og med stranda utenfor gnr/bnr 28/2 i sone 6, kart nr. 4.
7. Bygging av boliger, uthus og naust i tilknytning til eksisterende bebyggelse i et område fra moloen og nordover til og med gnr/bnr 28/19 i sone 6, kart nr. 4. Eventuelle bygninger skal i samråd med forvaltningsmyndigheten tilpasses landskapet og eksisterende bebyggelse i form, farge etc.
8. Uttak av grus til eget gårdsbehov i strandkanten på Østhasselstranda i sone 6 og i strandsonen på Tjørveneset i sone 10, som vist på kart nr. 4 og 6, så lenge landskapets karakter ikke endres vesentlig.

9. Militær øvingsvirksomhet i Markaområdet i sone 8, kart nr. 5, så lenge denne ikke fører til vesentlige endringer i landskapets art eller karakter.
10. Restaurering av landskapet i regi av forvaltningsmyndigheten, (jf og pkt IX. 1) herunder:
 - fjerning av betongmurer og skrap på Haugestranda i sone 3, kart nr. 3
 - fjerning av rester etter fartøyer på Tjørveneset i sone 10, kart nr. 6
 - avplanering av gammelt grustak på Tjørveneset i sone 10, kart nr. 6, i samråd med grunneier
 - fjerning av gammel piggtråd på gnr/bnr 36/36 i sone 11, kart nr. 7.
 - fjerning av masse etter grøfterensk i bekken fra Svinstitjernet i sone 13, kart nr. 8, i samråd med grunneieren, og gjenoppretting av den naturlige vannstanden i tjernet.

Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.

VII. Dispensasjoner til bestemte formål

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til:

VIII. Dispensasjoner generelt

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra fredningsbestemmelsene når formålet med vernet krever det, samt for vitenskapelige undersøkelser, arbeider av vesentlig samfunnsmessig betydning og i spesielle tilfeller dersom det ikke strir mot formålet med vernet, jf avsnitt III.

IX. Skjøtsel og forvaltning

X. Ikrafttredelse

Disse bestemmelsene trer i kraft straks.

Forskrift om fredning for Einarsneset plante- og fuglefredningsområde, Farsund kommune, Vest-Agder. <https://lovdata.no/forskrift/1987-08-28-723>

Dato	FOR-1987-08-28-723
Publisert	II 1987 s 373
Ikrafttredelse	28.08.1987
Sist endret	FOR-2013-03-15-284 fra 01.07.2013
Gjelder for	Farsund kommune, Agder
Hjemmel	LOV-1970-06-19-63-§13 og LOV-1970-06-19-63-§14 og LOV-1970-06-19-63-§9, jf LOV-1970-06-19-63-§10 og LOV-1970-06-19-63-§21, LOV-1970-06-19-63-§22 og LOV-1970-06-19-63-§23 jf LOV-2009-06-19-100-§77
Korttittel	Forskrift om Einarsneset fredningsområde

Fastsatt ved kgl.res. 28. august 1987. Fremmet av Miljøverndepartementet. Endret ved forskrift 15 mars 2013 nr. 284 (i kraft 1 juli 2013).

I

I medhold av lov om naturvern av 19. juni 1970 nr. 63, § 13 og § 14, 2. ledd og § 9, jf § 10 og §§ 21, 22 og 23, er plantene og plantenes voksesteder og fuglelivet og fuglenes livsmiljø i et område ved Einarsneset og Huseby i Farsund kommune, Vest-Agder fylke fredet ved kgl.res. 28. august 1987 under betegnelsen «Einarsneset plante- og fuglefredningsområde».

II

Plante- og fuglefredningsområdet, jf § 9, § 13 og § 14, 2. ledd, berører følgende gnr./bnr: 2/115, 2/116.

Plantefredningsområdet, jf § 9 og § 13, berører gnr./bnr. 2/94.

De fredete arealene omfatter ca 877 dekar landareal (inkl. utenforliggende øyer) og sjøarealer ut til 6 m dyp, målt ved lavvann.

Plante- og fuglefredningsområdet utgjør ca 667 dekar, og plantefredningsområdet utgjør ca 210 dekar.

Grensene framgår av kartblad nr. 1 og 2 (vernesone 2) i serien for Listastrendene landskapsvernområde, i målestokk 1:5.000, datert Miljøverndepartementet juli 1986. Kart og fredningsbestemmelsene oppbevares i Farsund kommune, hos fylkesmannen i Vest-Agder, i Miljødirektoratet og i Miljøverndepartementet.

De nøyaktige grensene skal avmerkes i marka etter nærmere anvisning av forvaltningsmyndigheten, jf avsnitt IX. Knekkpunktene bør koordinatfestes.

III

Formålet med fredningen er å bevare en rik og variert flora med plantenes vokseplasser, det rike fuglelivet og fuglenes livsmiljø i området, særlig av hensyn til områdets viktige funksjon for trekkende og overvintrende fugl. Sjøarealene er vernet for å sikre viktige nærings- og overvintringsområder for vannfugl, som inkluderer områder med rik og variert algevegetasjon, samt gyte- og oppvekstområder for fisk.

IV

Følgende vernebestemmelser gjelder for området (jf avsnitt V):

V

Bestemmelsene i avsnitt IV er ikke til hinder for:

1. Vedlikehold og drift av eksisterende bygninger, veier, faste innretninger m.v.
2. Telting i statens friluftsområde.
3. Skogsdrift i leplantefeltene etter gjeldende avtaler og etter lov om skogbruk og skogvern. Lebeltene skal skjøttes om verneskog med en gradvis foryngelse.
4. Utøvelse av fiske, og sanking og opplag av tare til eget bruk på det enkelte gårdsbruk.
5. Motorisert ferdsel i forbindelse med næringsdrift som er tillatt etter vernereglene.
6. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og motorisert ferdsel til politi-, ambulanse-, brannvern-, sikrings-, oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsformål.
7. Ferdsel med hest på den vegetasjonsløse strandflaten. Forvaltningsmyndighetene kan godkjenne traséer gjennom sanddynene for å komme ut på strandflaten.
8. Fjerning av gamle betongmurer og skrap på Einarsneset, som ledd i forvaltningsmyndighetens restaurering av området.
9. Tiltak for å kanalisere ferdsele, herunder utvidelser og inngjerding av parkeringsplassene langs fylkesvei 664 og opparbeiding av stier, som ledd i forvaltningen av området. Slike tiltak skal foregå i samråd med grunneier.
10. Bruk av gjeterhund og fellefangst av mink i samsvar med villlovens bestemmelser og forskrifter i plante- og fuglefredningsområdet, jf pkt. IV. 5.

VI

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til:

1. Plassering av campingvogner.
2. Framføring av luftledninger og jordkabler, bygging av veier eller anlegg, innretninger og bygninger som er nødvendige i forbindelse med landbruk, fiske, Forsvarets, Fyrvesenets og Televerkets virksomhet, eller av hensyn til allmenne friluftsiinteresser.
3. Nyetablering av skogplantefelter dersom det ikke strider mot verneformålet.
4. Drenering gjennom verneområdet fra tilgrensende mark.
5. Fjerning av kulturminner fra nyere tid (etter 1537) i samråd med kulturvernmyndighetene.
6. Kommersiell tare høsting innenfor begrensede områder, etter nærmere vilkår fastsatt av forvaltningsmyndighetene.
7. Felling av vilt som forårsaker vesentlig skade, i samsvar med villlovens bestemmelser og forskrifter.
8. Innføring av nye treslag innenfor eksisterende skogarealer.

VII

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan gjennomføre skjøtselstiltak i samsvar med fredningsformålet. Det kan utarbeides skjøtelsesplan, som skal inneholde nærmere retningslinjer for gjennomføring av skjøtels tiltakene.

VIII

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra fredningsbestemmelsene når formålet med fredningen krever det, samt for vitenskapelige undersøkelser, arbeider av vesentlig samfunnsmessig betydning og i spesielle tilfeller dersom det ikke strir mot formålet med fredningen. jf avsnitt III.

IX

Forvaltningen av fredningsbestemmelsene tillegges fylkesmannen i Vest-Agder.

X

Disse bestemmelsene trer i kraft straks.